

*МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА:
ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ
ТА ПРАКТИКИ*

Збірник наукових праць

Випуск 4

Кафедра міжнародної
економіки НТУУ «КПІ»

Київ – 2014

УДК 339.9
ББК 65.5-55+65.9 (4 УКР)-55
М58

Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики: Збірник наук. праць: НТУУ «КПІ», 2014 р. -131 с.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки НТУУ «КПІ». Протокол №4 від 24.12.2014 р.

Спецвипуск присвячений засіданню Круглого столу на тему: «Бізнес-ефекти на ринку інтелектуальної власності у контексті інтеграції України в ЄС», 26 листопада 2014 р.

Редакційна колегія:

Гавриш О.А., д.т.н., професор (відповідальний редактор)
Охріменко О.О., д.е.н., професор (заступник відповідального редактора)
Войтко С.В., д.е.н., професор
Герасимчук В.Г., д.е.н., професор
Стеченко Д.М., д.е.н., професор
Кочетков В.М., д.е.н., професор
Скоробогатова Н.Є., к.е.н., доцент
Черненко Н.О., к.е.н., доцент
Манаєнко І.М., асистент
Дідух В.В. технічне редагування

Збірник наукових праць «Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики» охоплює широке коло питань, присвячених актуальним проблемам функціонування багаторівневого механізму, що охоплює сукупність національних економік з властивими їм характеристиками.

Сборник научных трудов «Международная экономика: интеграция науки и практики» охватывает широкий круг вопросов, посвященных актуальным проблемам функционирования многоуровневого механизма, который охватывает совокупность национальных экономик со свойственными им характеристиками.

Collection of scientific papers «International Economy: Integration of Science and Practice» covers the wide range of questions, devoted to current issues of multilevel mechanism functioning that includes the aggregate of national economies with their proper characteristics.

© НТУУ «КПІ», 2014
© Автори матеріалів

1. Агеєнко В. С. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ.....	5
2. Базилевська Я.І. ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ.....	10
3. Базилевська Я.І. МОДЕЛЮВАННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА МІГРАЦІЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ.....	16
4. Бігун У. В. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	22
5. Гуслій І.Ю. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	28
6. Дідух В.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТІВ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ.....	34
7. Круцяк М.О. ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС.....	40
8. Куксенко Д. М. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У 1928 – 1939 РОКАХ ТА 2001 – 2012 РОКАХ.....	46
9. Манаєнко І. М. ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА В ТАРИФІ ТА «ЗЕЛЕНИЙ» ТАРИФ ЯК ФОРМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ.....	55
10. Наум О. М., Шишолін А. П. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПАРАМЕТРІВ ДОГОВОРІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄТОВАНИХ СТРУКТУР (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОГО ПАРКУ).....	61
11. Охріменко А.О. ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	66
12. Печенюк В.О. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВТОМОБІЛЕБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	71
13. Покрас О. С. БРЕНДІНГ КРАЇН ТА ЕКСПОРТ ТЕХНОЛОГІЙ.....	77
14. Ронін А.М., Черненко Н.О. ДО ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	82
15. Сеннік А. С. РОЗВИТОК АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ	88

16. Скоробогатова Н.Є, Циронас М.Д. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	94
17. Смірних Д. В. КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ІКТ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЛІДЕРІВ У СФЕРІ ІТ....	100
18. Солодовник Л.М., Черненко Н.О., Шагоян С.М. ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМБІНОВАНОГО СПОСОБУ РОЗРОБКИ КОРИСНИХ КОПАЛИН.....	106
19. Янкова В. С. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	112
20. Яресько Р.С. АНАЛІЗ, ОЦІНКА І УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ ПРИ ЗАКУПІВЛІ ЯДЕРНОГО ПАЛИВА ДЛЯ АЕС.....	118
21. Охріменко О.О. СТРАТЕГІЧНІ ДОКТРИНИ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ: УКРАЇНА-ЄС.....	124

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ

Анотація. Стаття присвячена коливанням валютних курсів на українському ринку. Розглянуто фактори, що впливають на зміну валютних курсів та їх наслідки. Також запропоновано методи регулювання валютного курсу.

Ключові слова: валютний курс, купівельна спроможність, інфляція, методи регулювання, економічна трансформація.

Abstract. The article describes the currency fluctuations on the Ukrainian market. Also imposed the main factors that affect the exchange rate and the consequences of these changes. Also the methods of exchange rate regulation were suggested.

Keywords: exchange rate, purchasing power, inflation, control methods, economic transformation.

Вступ. Сьогодні економічне середовище України – нестабільне. Це призводить до багатьох негативних наслідків розвитку держави: постійні зміни валютного курсу, збільшення державного боргу, відтік інвестицій, зниження привабливості інвестиційного клімату для іноземних інвесторів, підвищення цін та замороження заробітної плати населення. Вагоме місце в усьому цьому посідає коливання валютних курсів, і є необхідність розглянути методи його регулювання й збереження вартості національної валюти на високому рівні.

Постановка задачі. Основною метою є аналіз чинників, що впливають на коливання валютних курсів та пошук методів їх регулювання.

Методологічна та теоретична база дослідження. В роботі наведено статистичні дослідження, таблиці. У процесі дослідження використовуються інформаційні бази Національного банку України.

Результати дослідження. Валютний курс – це співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу, або «ціні» грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни [1].

Попит та пропозиція мають великий вплив на паритет купівельної спроможності валютного курсу (тобто його вартісної основи). Від багатьох чинників залежить співвідношення попиту та пропозиції. До основних кон'юнктурних чинників відносяться ті, що пов'язані діловою активністю, політичною та військово-політичною обстановкою та структурні (довгострокові) чинники. До довгострокових чинників відносяться [1]:

- зростання національного доходу: при цьому виникає підвищений попит на іноземні товари, отже товарний імпорт може збільшувати вплив іноземної валюти;

- темп інфляції: чим вищий темп інфляції в країні, тим нижчий курс її валюти. Для приведення валютного курсу у відповідність з паритетом

купівельної спроможності необхідно приблизно два роки. В таблиці 1 наведено індекс інфляції в Україні з 2000 року по 2014 рік [2];

Таблиця 1

Індекс інфляції в Україні 2000-2014 роки [4]

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індекс інфляції	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	116,2

– платіжний баланс країни: при активному платіжному балансу існує підвищення курсу національної валюти, так як збільшується попит на неї зі сторони зовнішніх боржників. А при пасивному платіжному балансу є тенденція до пониження курсу національної валюти, через те, що боржники продають її на іноземну валюту для погашення зовнішніх боргів;

– діяльність валютних ринків та спекулятивні валютні операції. Якщо курс якої-небудь валюти має тенденцію до зниження, то фірми та банки завчасно продають її за більш стійкі валюти, що погіршує позиції ослабленої валюти;

– ступінь використання певної валюти в міжнародних розрахунках. Наприклад, більшість зовнішньоекономічних операцій (міжнародні розрахунки) виконуються в доларах, що і визначає масштаби попиту на цю валюту та її пропозицію;

– ступінь довіри до валюти;

– валютна політика: вплив на динаміку валютного курсу через співвідношення ринкового та державного регулювання;

– ступінь розвитку фондового ринку (залучення іноземної валюти, та «відтягування» коштів в національній валюті), який є конкурентом валютному ринку;

Також валютний курс дуже сильно впливає на міжнародні економічні відносини. Його коливання має значення на співвідношення експортних та імпорتنих цін, прибуток компаній та їх конкурентоспроможність. Все це посилює нестабільність валютно-кредитних та фінансових відносин, викликає негативні соціально-економічні наслідки.

При зниженні національної валюти є тенденція до подорожчання імпорту – це стимулює ріст цін у країні, скорочення ввезення товарів і як наслідок, розвиток національного виробництва. При зниженні валютного курсу скорочується заборгованість у національній валюті.

При підвищенні курсу національної валюти – внутрішні ціни стають менш конкурентоспроможними, знижується ефективність експорту, а імпорт – розширюється. Також стимулюється залучення іноземних інвестицій. Відбувається пониження суми зовнішнього боргу, що виражена в іноземній валюті.

Якщо існує внутрішнє інфляційне знецінення грошей, що випереджає пониження курсу валюти – то відбувається заохочення імпорتنих товарів з метою продажу їх на національному ринку за високими цінами. Якщо існує зовнішнє знецінення валюти, що випереджає внутрішнє – то виникають умови для валютного демпінгу (масовий експорт товарів за цінами нижчими від середньосвітових з метою витіснення конкурентів на зовнішніх ринках).

При негативному впливу коливання валютних курсів, виникає необхідність втручання держави у сферу міжнародних валютних відносин – для обмеження цих коливань через операції центральних банків.

Існує два основних методів регулювання валютного курсу [1]:

1. Валютна інтервенція – це пряме втручання центрального банку у регулювання валютного ринку. Це пояснюється - купівлею центральним банком інвалюти, якщо її курс низький та надмірна пропозиція, а потім її продажем при високому валютному курсі. Сьогодні при кризисному становищі Україні, Національний Банк України проводить часту інтервенцію валюти (таб. 2).

Таблиця 2

Інтервенція валюти НБУ [4]

Дата валютної інтервенції НБУ	Сума валютної інтервенції (млн.дол.)	Курс продажу (грн. за дол. США)	Кількість банків-учасників	Чи задоволено потреби?
17.10.2014	199,97	12,95	69	Задоволено
22.10.2014	99,77	12,95	49	Задоволено на 88%
24.10.2014	199,97	12,95	72	Задоволено на 46%
31.10.2014	199,96	12,95	72	Задоволено

2. Валютний демпінг, як засіб боротьби за ринок збуду – знецінення національної валюти, з метою нарощування експорту товару. Його головна умова – це зниження курсу національної валюти у більших розмірах, ніж падіння її купівельної спроможності на внутрішньому ринку. Характерним для валютного демпінгу є:

по-перше, експортер купує товари на внутрішньому ринку за національну валюту, а продає на зовнішньому ринку за інвалюту, при цьому встановлюючи ціни нижчі за середньосвітові;

по-друге, при вивозі національних товарів у великих масштабах, експортер має надприбутки;

пожере-третє, ло зниження експортних цін – курсова різниця.

Також існують традиційні методи регулювання валютного курсу: девальвація (зниження валютного курсу для стимулювання експорту та стримування імпорту) та ревальвація (підвищення валютного курсу). На сьогоднішній день девальвація та ревальвація являють лише приведення офіційного курсу у тимчасову відповідність з дійсним, що склався на ринку. В таблиці 3 представлені позитивні та негативні сторони проведення девальвації чи ревальвації курсу української валюти.

Таблиця 3

**Позитивні та негативні сторони проведення девальвації чи
ревальвації курсу української гривні [5]**

Девальвація		Ревальвація	
Позитивні сторони	Негативні сторони	Позитивні сторони	Негативні сторони
Підвищення конкуренції національних виробників з міжнародними товарами.	- прискорення темпів інфляції; - втрата довіри до національної валюти; - скорочення заощаджень.	Здешевлення імпортованих товарів і їх критичне визнання для економіки.	Зниження прибутковості експорту товарів (звідси падіння темпів зростання експорту)
Заміщення імпортованих товарів національними (зменшення імпорту товарів)	Зменшення притоку іноземних інвестицій у країну	Дешевшає обслуговування державного боргу України	При отриманні курсової переваги імпортованими товарами -виробництво національних виробників знижується.
	Збільшуються витрати державного бюджету на обслуговування внутрішніх та зовнішніх зобов'язань		Відплив валюти за кордон (по причинах неповернення в Україну валютної виручки експортерами)

Отже за допомогою регулювання валютного курсу центральний банк має можливість стримувати інфляцію, та впливати на стан економіки країни.

Слід зазначити, що впродовж усього часу здійснення економічних трансформацій Україна не розробила чіткої програми реформування економіки, і здійснювала більшість реформ під тиском обставин, методом спроб та помилок (таблиця 4).

Таблиця 4

Здійснення грошово-кредитної політики України у 1993-2014 роки [5]

Роки	Грошово-кредитна політика України
1991-1993	Ціль – стримування темпів падіння виробництва. Національний банк активно підтримував економіку країни шляхом емісії нових грошей. Наслідком цього стала гіперінфляція з найвищими показниками в 1993 році. Так у 1991-1992 роках ціни зростали швидше грошової маси (кількості грошей в обігу).Ця потреба задовольнялась випуском грошей Національним Банком, що призвело до інфляції.
1994-1996	Макроекономічної стабілізації було досягнуто після 1994 року внаслідок запровадження жорсткішої грошово-кредитної політики (обмеження емісійної діяльності НБУ). Проведення грошової реформи в Україні здійснювались у кілька етапів: - січень 1992 - серпень 1996 року, було випущено купоно-карбованець та забезпечено його функціонування як засобу платежу та обігу. - вересень 1996 року, було введено в оборот постійну грошову одиницю України - гривню.
1996-1997	Висока стабільність національної валюти (1,8 грн. за долар США).
1998-1999	Ріст долара в Україні у 2,7 р. Причина - різке падіння курсу, та неможливість Уряду виконати свої боргові зобов'язання перед іноземними кредиторами.

1999-2000	Вихід економіки країни з кризового становища, через девальвацію національної валюти. Через те, що разом зі зростанням курсу іноземної валюти витрати на закупівлю імпортованих товарів зросли, і як наслідок викликало попит на товари вітчизняного виробництва, які стали успішно конкурувати з іноземними.
2000-2001	Відбулося збільшення пропозиції іноземної валюти і це дозволило укріпити курс національної валюти до долара США та забезпечити його стабільність в ці роки. При збільшенні експорту виникла наступна проблема - це надходження в Україну великої кількості іноземної валюти, яка мала певний тиск на гривню (це могло вдарити на експорт країни). Для уникнення цієї проблеми Національний банк активно скуповував іноземну валюту.
2002-2003	Обмінний курс грн./дол. США (на кінець року) – 5,33
2004-2007	Обмінний курс грн./дол. США в 2004 – 5,3; в 2005 – 2007 -5,05.
2008-2009	Економічна криза. Реальний ВВП в 2008 році виріс на 2,1%, інфляція – 22,3%. В 2009 році криза набувала розвитку. Відбувся занепад промислового виробництва, та банківський сектор потерпав від численних збитків [7].
200-2013	Відбувся ріст ВВП з 913,345 млрд. в нац. валюті (2009рік) до 1451,876 млрд. в нац. валюті (2013рік) [7].
2014	Економічна криза. Збільшення курсу грн./дол. США, збільшення державного боргу (136,8 млрд.дол.США), політична нестабільність.

Висновки. Сьогодні є необхідність забезпечення паритету купівельної спроможності національної валюти України. Є гостра дилема утримання стабільного валютного курсу та недопущення зростання цін на товари та послуги. Як вихід із кризового становища, на мою думку, можна використати досвід 1999-2000 років, представлений в таблиці 4.

Література:

1. Бібліотека онлайн: Савлуш. Гроші та кредит. Валютний курс: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/108/2755.html>
2. Бібліотека онлайн: Мороз. Національний банк і кредитно-грошова політика. Класифікація і характеристика методів валютного регулювання: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/55/2148.html>
3. Вікіпедія вільна енциклопедія: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. Офіційне інтернет - представництво. Національний банк України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
5. Лабораторія законодавчих ініціатив. Довідник «Орієнтири виборця 2002»: Економічна політика держави: : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=11&iar_id=295&as=2
6. Фінансовий портал Мінфін. Індекс інфляції (Україна) : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Анотація. Надано визначення економічної категорії «платіжний баланс» та наведено його складові. Проаналізовано сальдо поточного рахунку. Представлено обсяги експорту та імпорту товарів і послуг. Відображено сальдо фінансового та капітального рахунку. Наведено обсяги резервних активів та майбутнє фінансування імпорту товарів та послуг. Запропоновано можливі шляхи вирівнювання платіжного балансу.

Ключові слова: платіжний баланс, сальдо поточного рахунку, експорт та імпорт, сальдо фінансового рахунку, резервні активи.

Abstract. Provided by determining the economic category "balance of payments" and its components are. Analyzed the current account balance. Presented exports and imports of goods and services. Displaying balance of financial and capital account. Shows the amount of reserve assets and the future financing of imports of goods and services. The possible ways of aligning payments.

Keywords: balance of payments, current account, exports and imports, the financial account balance, reserves.

Вступ. За часів формування ринкової економіки майже у всіх країнах присутні однакові шляхи розвитку макроекономічних показників та використовуються важелі стабілізаційної політики, що сприяють поступовому економічному зростанню країни. Вагоме місце у визначенні напрямку цієї політики займає сальдо платіжного балансу. Він показує стан національної економіки та її місце у системі світогосподарських зв'язків. Дана інформація потребується для того, щоб обирати та формувати ефективну грошову, податкову та валютну політику, що була б адекватною у певних політичних та економічних умовах країни. Порушення рівноваги платіжного балансу є одним з важливих чинників дестабілізації економіки країни.

За станом та динамікою платіжного балансу можна зробити аналіз зовнішньоекономічної діяльності держави за певний проміжок часу, а також з'ясувати, наскільки своєчасно сплачувався зовнішній борг країни, розмір впливу національного капіталу за кордон, форми залучення іноземних інвестицій.

Постановка задачі. Здійснити аналіз динаміки платіжного балансу України та запропонувати можливі шляхи його вирівнювання.

Методологічна та теоретична база дослідження. Теоретичну основу дослідження складає методичний підхід до динамічного аналізу платіжного балансу України. Методологічну основу становлять праці вчених у досліджуваних сфері. Також використовуються статистичні дослідження та логічні узагальнення. У процесі дослідження використовуються інформаційні бази статистичних агенцій, Державної служби статистики України [2], Національного банку України [1] тощо.

Результати дослідження. Платіжний баланс - статистичний звіт, в якому відображені всі міжнародні операції резидентів країни з нерезидентами за певний період часу [3, с. 746].

Платіжний баланс має свою структуру, що складається з великої кількості статей, які згруповані у два розділи: «Рахунок поточних операцій» та «Баланс руху капіталів і фінансових операцій».

«Рахунок поточних операцій» – відображає операції з експорту та імпорту товарів та послуг і визначає товарний торговельний баланс та баланс торгівлі товарами та послугами [4, с. 344].

«Баланс руху капіталів» — виражає співвідношення вивозу і ввозу державних і приватних капіталів, наданих і отриманих міжнародних кредитів [5, с. 440].

Особливою статтею платіжного балансу є «**Резервні активи**», оскільки це та частина державних фінансових активів, що створюються і використовуються з метою регулювання платіжного балансу та вирішення інших задач розвитку міжнародних відносин [6, с. 202].

Будь-яка операція, що призводить до платежу, проведеного громадянами даної країни (чи урядом), є витратною статтею балансу (–), а та, що веде до отримання громадянами країни (чи урядом) коштів, є прибутковою статтею балансу (+). Якщо загальна сума платежів з міжнародних операцій країни відповідає бюджету, то такий стан називається рівновагою платіжного балансу. Коли ж держава не може підтримувати рівень витрат відповідно до бюджету, то спостерігається нерівновага платіжного балансу [7, с.125].

Визначивши сальдо поточного рахунку можна зробити висновок про положення країни на зовнішніх ринках. Динаміку даного сальдо за 2006 – 2013 рр. візуалізовано на рис.1.

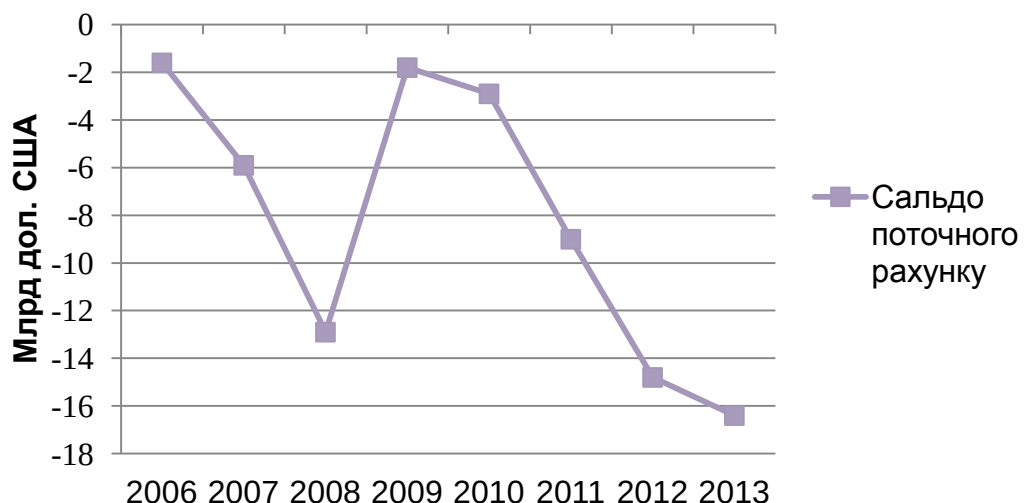

Рис. 1 Динаміка сальдо поточного рахунку

У 2014 р. в результаті девальвації гривні та зниження економічної активності темпи падіння імпорту значно перевищували темпи скорочення експорту. Унаслідок цього дефіцит рахунку поточних операцій зменшився до 1,1 млрд. дол. США. Оскільки за досліджуваний період спостерігалось від'ємне сальдо поточного рахунку, то можна зробити висновок, що Україна на

зовнішніх ринках витрачає більше, ніж отримує, а це є негативним для її економіки.

При аналізі платіжного балансу найбільша увага приділяється балансу товарів та послуг, тому що переважно саме ними визначається сальдо рахунку поточних операцій у довгостроковому періоді. Обсяги експорту та імпорту товарів та послуг України за 2006 – 2014 рр. можна представити наступним чином (табл.1).

Таблиця 1

Обсяг експорту та імпорту товарів та послуг України за 2006 – 2014 рр.

Рік	Товари					Послуги				
	Обсяг експорту, млрд дол.	Обсяг імпорту, млрд дол.	Сальдо (млрд дол.)	Тпр експорту, %	Тпр імпорту, %	Обсяг експорту, млрд дол.	Обсяг імпорту, млрд дол.	Сальдо (млрд дол.)	Тпр експорту, %	Тпр імпорту, %
1	2	3	4	5	6	2	3	4	5	6
2006	38,9	44,1	-5,2	11,14	24,6	7,5	3,8	3,7	20,7	31,03
2007	49,8	60,4	-10,6	28,02	36,96	8,9	4,8	4,1	18,67	26,32
2008	67,7	84,7	-17	35,94	40,23	11,6	6,8	4,8	30,34	41,67
2009	40,4	45	-4,6	-40,3	-46,87	9,5	5,1	4,4	-18,1	-25
2010	52,2	60,9	-8,7	29,21	35,33	11,7	5,4	6,3	23,16	5,88
2011	69,4	83,2	-13,8	32,95	36,62	13,7	6,2	7,5	17,09	14,81
2012	69,8	90,3	-20,5	0,58	8,53	13,5	6,7	6,8	-1,46	8,06
2013	65	84,6	-19,6	-6,87	-6,3	11,5	7,4	4,1		
2014*	41,9	41,2	0,7	-35,5		8,7	4,3	4,4		

**дані зазначені за 9 місяців (січень-вересень)*

За період 2006 – 2013 рр. спостерігається тенденція пасивного сальдо торгового балансу. Такий баланс вважається небажаним, отже можна зробити висновок, що Україна має слабку зовнішньоекономічну позицію. Це пояснюється тим, що держава не обмежує ввіз товарів з-за кордону в Україну і не стимулює вивіз вітчизняних товарів. Оскільки зовнішня торгівля товарами є неуспішною, то можна стверджувати, що країна має низький рівень виробництва і зайнятості, незадовільну платоспроможність та життєвий рівень населення. У 2014 р. експорт товарів знизився на 6,5 % у річному вимірі внаслідок слабого зовнішнього попиту та зниження промислового виробництва через загострення ситуації на сході України.

В умовах глобалізації і становлення постіндустріального суспільства, дедалі вагомішу роль у зовнішньоекономічній діяльності підприємств держави починає відігравати торгівля послугами. Перевищення експорту послуг над імпортом в Україні свідчить про поступову інтеграцію України на світовий ринок і досить високий рівень конкурентоспроможності українських послуг.

Для того, щоб провести аналіз щодо виникнення та погашення фінансових зобов'язань між резидентами та нерезидентами було побудовано рис. 2, в якому відображено сальдо фінансового та капітального рахунку.

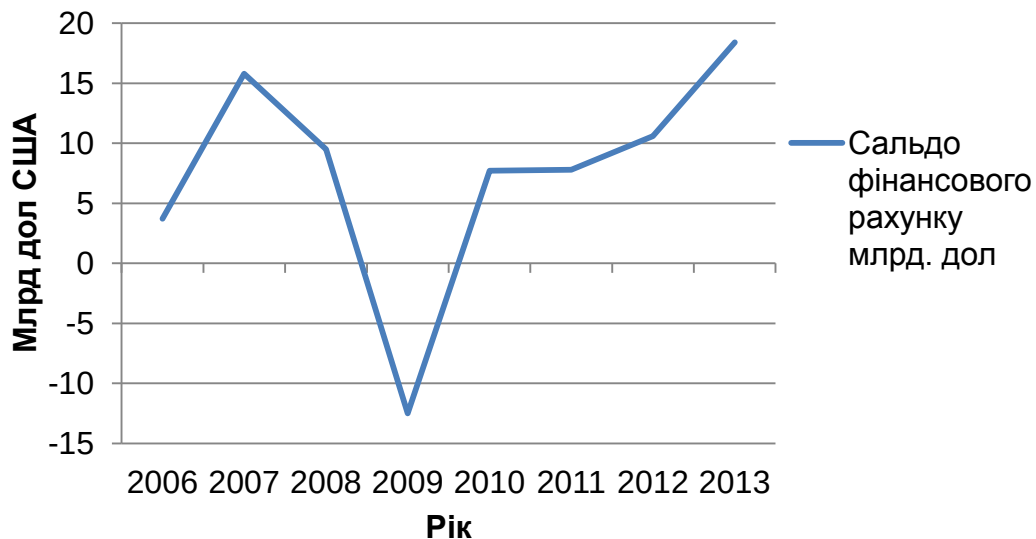

Рис.2 Динаміка сальдо фінансового рахунку

Слід відмітити, що при додатному сальдо цього рахунку виникає чистий приплив капіталу до країни з-за кордону або збільшення міжнародної заборгованості даної країни. Це означає, що резиденти змогли продати за кордон більше боргових зобов'язань, ніж купити аналогічних зобов'язань у іноземців. Дана тенденція спостерігалася в Україні за весь період, окрім 2009 р., коли сальдо за фінансовим та капітальним рахунком набуло від'ємного значення. При від'ємному сальдо спостерігається чистий відплив капіталу з країни, тобто витрати на придбання активів за кордоном перевищують доходи від продажу активів резидентів за кордон, що є негативним для економіки. У 2004 р. сальдо фінансового та капітального рахунків (1,1 млрд доларів) стало додатним завдяки залученням державного сектору та скороченню обсягів готівкової валюти поза банками.

Для дослідження динаміки резервних активів було побудовано рис.3, в якому відображено обсяг резервних активів за 2006 – 2013 рр. та майбутнє фінансування імпорту товарів та послуг .

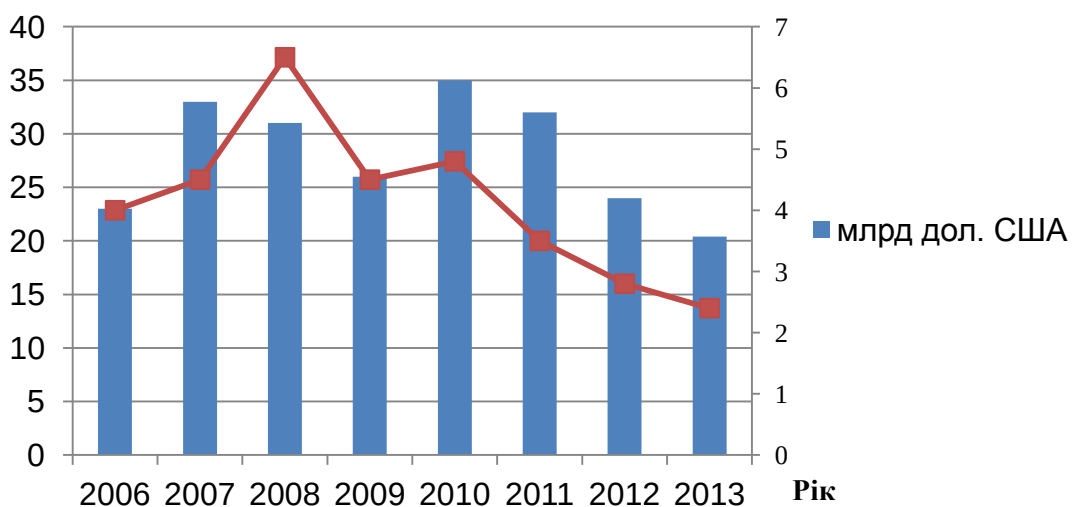

Рис. 3 Динаміка резервних активів

За 6 місяців 2014 р. відбулося збільшення резервних активів на 2 млрд. дол США (01.07.2014 р. обсяги міжнародних резервів склали 17,1 млрд. дол. США, що забезпечує фінансування імпорту майбутнього періоду протягом 2,6

місяця). Цьому сприяло формування майже збалансованого платіжного балансу та отримання кредиту від МВФ.

Від'ємне сальдо платіжного балансу впливає на валютні резерви, а отже, і на пропозицію грошей. Україна має рухатись балансу, тобто нульового сальдо. Сьогодні існують декілька відомих шляхів покриття дефіциту платіжного балансу – за рахунок [8, с. 30]:

- золотовалютних запасів;
- притоку іноземних інвестицій;
- контрольованого послаблення національної валюти;
- розробки і реалізації програми імпортозаміщення;
- зниження собівартості української продукції;
- зростання експорту сільськогосподарських товарів.

Останні три заходи, якщо будуть розроблені та профінансовані, спрацюють тільки у середньостроковому періоді. Тому Україна, як ніколи, потребує додаткового зовнішнього фінансування. Таким чином, реалізація зазначених заходів дозволить зменшити мінливість статей платіжного балансу та певним чином послабить вплив глобальної економічної кризи на платіжний баланс України.

Висновки. Здійснивши аналіз динаміки платіжного балансу України за 2006 – 2014 рр., можна дійти висновку, що фінансовий стан України щорічно погіршується. Спостерігається негативна тенденція у розвитку торговельного балансу. Оскільки відбулося закриття виробництва і руйнування інфраструктури на сході України, експорт товарів знизився. Це було спричинено також слабким зовнішнім попитом та спадом промислового виробництва. Через зниження реальної купівельної спроможності внаслідок девальвації гривні відбулось скорочення імпорту послуг. Перш за все таке скорочення зумовлене зменшенням витрат за статтею «подорожі». Держава має прийняти міри задля підтримки і заохочення національних виробників. Для того, щоб на українському ринку імпортувались лише дефіцитні товари, натомість були витіснені ті, які легко можуть бути замінені українськими виробами урядом повинна бути проведена відповідна економічна політика. Особливо це стосується товарів широкого споживання, будматеріалів, продукції харчової, легкої промисловості. Варто переглянути основні складові фінансової та економічної політики нашої держави. Необхідно створити належні умови для активізації підприємницької діяльності, зокрема вітчизняного малого та середнього бізнесу. Це також дозволить підвищити зовнішньоекономічні відносини. Таку мету можна досягти шляхом усунення надмірних перепонів і контролю зі сторони Державної податкової адміністрації України та інших контролюючих органів.

Література:

1. Національний банк України: офіційне інтернет - представництво [Електронний ресурс].–Режим доступу: www.bank.gov.ua
2. Державна служба статистики України: офіційне інтернет - представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки // В.М. Гриньова, М.М. Новикова / навч. посіб. - Х.: вид. дім “ІНЖЕК”, 2004. - 756 с.

4. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка // В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, В.К. Лебедєва та ін. / –К.: ЦУЛ, 2012. – 416 с.
5. Мозговий О.М. Міжнародні фінанси // О.М. Мозговий, Т.Є. Оболенська, Т.В. Мусієць / . – К.: КНЕУ, 2005. – 557 с.
6. Кудряшов В. П. Курс фінансів // В. П. Кудряшов/навч. посібн.. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
7. Петрашко Л. П. Міжнародні фінанси // Л.М. Петрашко/ навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2003. — 221 с.
8. Матюшенко І. Ю. Стимулювання технологічного розвитку України в державних програмах економічного розвитку в 2013 – 2014 рр. // Бізнес Інформ. – 2013. – №4. – С. 29–37.

МОДЕЛЮВАННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА МІГРАЦІЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

Анотація. Розглянуто основні концептуальні підходи до визначення категорії «міжнародна інтелектуальна міграція». Представлено загальні фактори впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили. Проведено моделювання факторів, що впливають на потоки міжнародної міграції інтелектуальної робочої сили шляхом дослідження наступних показників: середньомісячна заробітна плата наукових працівників, валовий внутрішній продукт на душу населення та рівень безробіття.

Ключові слова: міграція інтелектуальної робочої сили, валовий внутрішній продукт, заробітна плата, рівень безробіття.

Abstract. The main conceptual approaches to the definition of the «international intellectual migration». Presented by common factors influence the migration of intellectual labor. The modeling of factors affecting international migration flows intellectual labor by examining the following indicators: average wages researchers, gross domestic product per capita and unemployment.

Keywords: migration of intellectual labor, gross domestic product, wages, unemployment.

Вступ. У глобалізованому світі, що орієнтується на інноваційний шлях економічного розвитку, активно використовує інформацію та знання, зростає значення людського капіталу, зокрема його інтелектуальної складової. Разом із тим, міжнародна міграція інтелектуальної робочої сили стає важливим фактором концентрації та перерозподілу ресурсів. Відмінності в економічному потенціалі країн орієнтують робочу силу на інтелектуальну міграцію до тих ринків праці, в яких мігранти можуть ефективного застосовувати свої знання, відповідно, отримувати за це високу оплату з урахуванням ступеня віддачі від цієї праці. Для того, щоб орієнтуватись на погляди в майбутнє, складати прогнози з приводу еміграції науковців, необхідно визначити фактори впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили, тобто досліджувати мотиви еміграції та соціальні настанови. Безсумнівно, мотиви потенційних емігрантів-учених знаходять пояснення, у першу чергу, в економічних і організаційно-професійних факторах та інфраструктурі реальної наукової діяльності.

З урахуванням ролі інноваційної складової сучасного етапу науково-технічного прогресу першочергову увагу доцільно зосередити на міграції інтелектуалів – учених, викладачів і фахівців високої та вищої кваліфікації. Саме вищеназвані категорії в міру перетворення інтелектуальної праці у важливий ресурс, як фактор розвитку, насамперед інноваційний, визначають провідні соціально-економічні показники.

Постановка задачі. Провести моделювання факторів впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили.

Методологічна та теоретична база дослідження. Теоретичну основу дослідження складає методичний підхід до моделювання факторів впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили. Методологічну основу становлять праці вчених, метод множинного регресійного аналізу, статистичні дослідження і логічні узагальнення.

Результати дослідження. При аналізі інтелектуальної міграції дослідники виділяють три основні концептуальні підходи до визначення категорії «міжнародна інтелектуальна міграція» [1, с.128]:

- обмін знаннями та досвідом (brain exchange), що включає «приплив умів» (brain gain) і «відтік умів» (brain drain). У рамках цієї концепції інтелектуальна міграція розглядається, насамперед, як закономірний рух інтелектуального капіталу на міжнародному ринку праці, як фактор глобального соціально-економічного розвитку;

- розтрата умів (brain waste). У рамках даної концепції інтелектуальна міграція представлена як втрати сукупної висококваліфікованої робочої сили для країни-донора. У результаті в ній знижуються рівень життя і потенційні здібності до саморозвитку, послаблюються конкурентні позиції на міжнародному ринку праці та погіршуються можливості соціально-економічного прогресу.

- циркуляція умів (brain circulation), в якій виділено цикл «рух за кордон на навчання – отримання професії – повернення додому».

З моменту набуття незалежності України спостерігається значна активізація процесу трудової еміграції за кордон, зокрема інтелектуальної. Це свідчить про те, що фахівці, які мають вищу освіту не мають можливості працевлаштуватися і, як наслідок, значна їх кількість емігрує до економічно розвинених країн. Значний відтік кваліфікованих працівників і вчених спричиняє руйнуванню наукових шкіл. Також варто відмітити, що для підготовки кваліфікованого працівника потрібно приблизно 20 років, тому їх міграція не приносить користі державі (крім випадків повернення фахівців).

Безсумнівно, мотиви потенційних емігрантів-учених знаходять пояснення, у першу чергу, в економічних і організаційно-професійних факторах та інфраструктурі реальної наукової діяльності, ставлячи на другий щабель індивідуально-психологічні фактори. Отже, загальні фактори впливу умовно можна розділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1).

Для моделювання факторів, що впливають на потоки міжнародної міграції інтелектуальної робочої сили було досліджено наступні показники економічного спрямування: середньомісячна заробітна плата наукових працівників, валовий внутрішній продукт на душу населення та рівень безробіття.

Проведення економетричного аналізу взаємовпливу міграції та людського капіталу країни-донора потребує створення інформаційної бази, яка складається з набору усіх чинників, що безпосередньо впливають на досліджуваний процес.

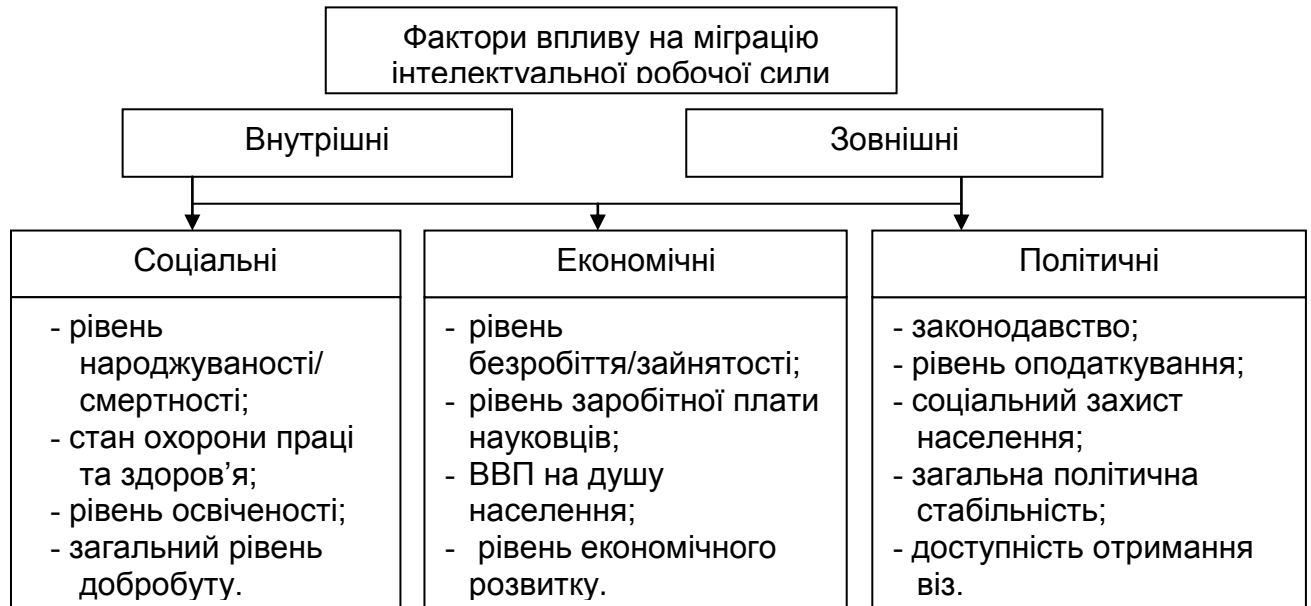

Рис. 1. Фактори, що впливають на міграцію інтелектуальної робочої сили [2, с. 12]

Представивши усі фактори у вигляді динамічних або варіаційних рядів, у подальших розрахунках, як результуючий показник (індикатор) процесу міграції, було розглянуто кількість вибулих працівників, які володіють науковими ступенями кандидата, а також доктора наук у країни світу в 2004-2012 рр. з України (табл.1).

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунків впливу факторів на міжнародну міграцію інтелектуальної робочої сили України [3]

Спостереження	Еміграція з України фахівців, що мають наукові ступені, осіб	ВВП на душу населення, грн	Рівень безробіття, %	Заробітна плата, грн
	Y	X ₁	X ₂	X ₃
2004	87	7273	8,6	773,6
2005	53	9372	7,2	1048,47
2006	43	11630	6,8	1322,86
2007	52	15496	6,4	1741
2008	30	20495	6,4	2336
2009	31	19832	8,8	2556
2010	39	23600	8,1	2874
2011	53	28 488	7,9	3270
2012	56	30953	7,5	3790

Цей показник (результативну ознаку) було позначено Y. На роль факторів, що з теоретичних гіпотез можуть зумовлювати вплив людського капіталу на процес міграції, було обрано 3 наступних показника:

X1 – ВВП на душу населення;

X2 – рівень безробіття;

X3 – середньомісячна заробітна плата наукових працівників.

Було припущено, що на зміну кількості емігрантів мають істотний вплив саме ці показники, оскільки збільшення ВВП на душу населення та середньомісячної заробітної плати на одного наукового працівника призводить до покращення добробуту населення, що зумовлює скорочення кількості емігрантів, а підвищення рівня безробіття, збільшує кількість емігрантів, що вимушені мігрувати за кордон з ціллю подальшої можливості працевлаштування в іншій країні.

Для початку моделювання необхідно побудувати рівняння регресії. Оскільки розглядається декілька факторів впливу, то множинна лінійна регресія має вигляд:

$$Y = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + a_3X_3 \quad (1)$$

Щоб визначити коефіцієнти регресії a_0 , a_1 , a_2 та a_3 , було складено систему нормальних рівнянь. Всі дані розраховуються на основі статистичних похідних. Використовуючи системи рівнянь та розраховані суми даних було отримано наступні результати:

$$\begin{cases} a_0 \cdot 9 + a_1 \cdot 167139 + a_2 \cdot 67,7 + a_3 \cdot 19711,9 = 444 \\ a_0 \cdot 167139 + a_1 \cdot 3656081431 + a_2 \cdot 1262336,9 + a_3 \cdot 434676993,4 = 7828623 \\ a_0 \cdot 67,7 + a_1 \cdot 1262336,9 + a_2 \cdot 515,67 + a_3 \cdot 149320,392 = 3374,4 \\ a_0 \cdot 19711,9 + a_1 \cdot 434676993,4 + a_2 \cdot 149320,392 + a_3 \cdot 51785693,99 = 917239,09 \end{cases}$$

У результаті розв'язання вищезазначеної системи отримано наступні значення:

$$a_0 = -38,19, \quad a_1 = 0,011, \quad a_2 = 12,27, \quad a_3 = -0,097.$$

Отже, рівняння регресії можна подати у вигляді:

$$Y_{\text{розр}} = -38,19 + 0,011 \cdot X_1 + 12,27 \cdot X_2 - 0,097 \cdot X_3$$

З розрахунків можна зробити висновок:

Коефіцієнт регресії $a_1 = 0,011$ свідчить, що підвищення ВВП на 1000 грн/рік може привести до збільшення еміграції на 11 осіб.

Коефіцієнт регресії $a_2 = 12,27$ показує, що зростання рівня безробіття на 1 % може привести до збільшення еміграції на 12 осіб

Коефіцієнт регресії $a_3 = -0,097$ свідчить, що збільшення заробітної плати на 100 грн може привести до зменшення еміграції на 10 осіб.

Для достовірності проведеного моделювання необхідно оцінити його точність та імовірність.

Оцінка точності за середньою квадратичною похибкою:

$$S_{yx} = \pm \sqrt{\frac{1238,4}{9-1}} = 12,44$$

Відносна похибка становить:

$$\sigma = \frac{12,44}{(444/9)} \cdot 100 = 25,22 \%$$

Оцінка достовірності за розрахунковим критерієм Фішера:

$$F_{\text{розр.}} = 5858,64 : 1238,7 = 4,73$$

На наступному етапі необхідно порівняти табличне значення критерію Фішера з розрахованим:

$$F_{\text{табл.}}^{95} = 2,53 ;$$

$$F_{\text{розр.}} > F_{\text{табл.}}^{95}$$

Останнім етапом є визначення коефіцієнта множинної кореляції:

$$R = \pm \sqrt{1 - \frac{1238,4}{5858,64}} = 0,88,$$

Оскільки множинний коефіцієнт кореляції перевищує значення 0,5, то можна зробити висновок, що зв'язок між показниками Y та X_1 , X_2 , X_3 (міжнародною міграцією кваліфікованих працівників України та трьома дослідженими факторами впливу) є тісним.

Зменшення фінансування науки з державного бюджету негативним чином вплинуло на право науковця отримувати зарплату, що відповідала б його рівню кваліфікаційної підготовки. У Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначається, що працівник, який займається науковою діяльністю має право бути об'єктивно оціненим, а також отримувати винагороди, заохочення і пільги, які відповідали б його творчому вкладу. За складних економічних умов фінансування наукової сфери скрутним, але такі інвестиції повернуться зі значним прибутком, розвитком вітчизняної науки та промисловості. Отже, державі має приділити достатньо уваги на регулювання процесів інтелектуальної трудової міграції.

Важливим для розвитку України, разом зі створенням інфраструктури підтримки інновацій, наукомістких технологій, освіти та охорони інтелектуальної власності з урахуванням світових тенденцій, є розробка економічних механізмів регулювання міжнародної міграції висококваліфікованих працівників. Необхідно створити умови для збереження контактів, поглиблення взаємодії з мігрантами, і, по можливості, реєміграція. Для таких цілей необхідне цільове фінансування, створення робочих місць, надання кредитів і пільг для вирішення професійних питань. Проте Україна володіє однією незаперечною перевагою – традиційно сильною системою освіти. Для України характерний історично сформований значний інтелектуальний ресурс. Опорою національного інноваційного процесу є багатий інтелектуальний потенціал, що накопичений в університетах по всій країні.

Висновки. Дослідивши зовнішні та внутрішні фактори впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили їх було згруповано таким чином: соціальні, економічні, політичні. Для моделювання факторів використано метод множинної кореляції, що пояснює залежність еміграції інтелектуальної робочої сили та середньомісячної заробітної плати наукових працівників, валового внутрішнього продукту на душу населення та рівня безробіття (наукова новизна). Проведене моделювання надає можливість зробити такі висновки: підвищення ВВП на 1000 грн/рік може привести до збільшення еміграції на 11 осіб; зростання рівня безробіття на 1 % може привести до збільшення еміграції на 12 осіб; збільшення заробітної плати на 100 грн може привести до

зменшення еміграції на 10 осіб. Врахування наведеної класифікації факторів, що обумовлюють міграцію інтелектуальної робочої сили дозволить Україні стримувати потік інтелектуальної робочої сили за кордон.

Отже, з аналізу одержаної моделі можна зробити висновок, що чинники впливу були обрані вдало. Модель є достовірною і може бути використана для кількісного практичного економічного висновку.

На зміну ситуації з міграції інтелектуальної робочої сили могли б вплинути загальний підйом соціально-економічного рівня життя, а головне зростання обсягу інвестицій в науково-технічну та освітню сфери, підвищення затребуваності праці інтелектуалів промисловістю і суспільством. Крім того, розширення форм і покращення якості взаємовигідного співробітництва зі світовим науково-технічним суспільством також має позитивно вплинути на Україну як країну-донора висококваліфікованих кадрів. Зазначене потребує подальших наукових досліджень.

Література:

1. Петрова Я. В. Інтелектуальна міграція в Україні: мотивація та наслідки для суспільства / Я. В. Петрова // Міграція і толерантність в Україні : збірник статей / За ред. Ярослава Пилинського. – К. : Стилос, 2007. – С. 127-132.
2. Базилевська Я. І. Дослідження факторів впливу на міграцію інтелектуальної робочої сили / Я. І. Базилевська // Перспективи розвитку економіки в умовах глобальної кризи, 2014 р. – С. 11-13
3. Державна служба статистики України: офіційне інтернет- представництво [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано наукові підходи до визначення та надано власне формулювання поняття «економічна безпека». Визначено функціональні складові економічної безпеки. Розглянуто роль енергетичної безпеки в контексті сучасних проблем соціально-економічного розвитку. Виявлено основні недоліки енергетичної безпеки України. Запропоновано стратегічні способи забезпечення енергетичної безпеки України.

Ключові слова: економічна безпека, підхід, енергетична безпека.

Abstract. Current approaches to identifying was analysed and proper formulation of the concept of «economic security» was given. Functional components of economic security are determined. The role of energy security in the context of contemporary problems of social and economic development is considered. The main disadvantages of energy security of Ukraine are found. Strategic methods to ensure the energy security of Ukraine are proposed.

Keywords: economic security approach, energy security.

Вступ. У сучасних умовах глобалізації світового господарства і, як наслідок, зростаючої інтернаціоналізації господарської діяльності підприємств більшості галузей економіки актуальним завданням є забезпечення економічної безпеки України.

Для підприємств, які у період безперервної боротьби за ринки збуту планують інтегруватись в міжнародне економічне середовище, першорядним завданням стає не тільки облік всіх особливостей ведення бізнесу, а й чітко сформульований комплекс факторів та процесів, що здатний забезпечити захищеність інтересів від будь-яких загроз.

Питання дослідження економічної безпеки, вивчення окремих її складових є актуальними і завжди привертати до себе увагу багатьох вчених і науковців, серед яких: І. Бінько, В. Горбулін, А. Качинський, Г. Пастернак-Таранущенко, Л. Шевченко, В. Шлемко та інші.

Однак, незважаючи на існування великої кількості підходів до визначення поняття «економічна безпека» у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних авторів, залишається потреба у переосмисленні наявних напрацювань та здійснення розробок чіткого визначення зазначеного поняття.

Постановка задачі. Метою статті є дослідження підходів до визначення поняття «економічна безпека» в розрізі складових, що її формують, та подання стратегічних пропозицій стосовно забезпечення енергетичної безпеки України в умовах глобалізації світового ринку. Постановка задачі:

- проаналізувати сучасні підходи до визначення поняття «економічна безпека»;
- визначити функціональні складові економічної безпеки;

- розглянути роль енергетичної безпеки в контексті сучасних проблем соціально-економічного розвитку;
- виявити основні недоліки енергетичної безпеки України;
- запропонувати стратегічні способи забезпечення енергетичної безпеки України.

Методологічна та теоретична база дослідження. У проведеній роботі використовувались такі методи: діалектичним методом досліджено економічну сутність економічної безпеки; методом узагальнення виведено авторську інтерпретацію поняття «економічна безпека».

Інформаційною базою дослідження послужили базові положення економічної теорії; наукові розробки зарубіжних та вітчизняних щодо питань економічної та енергетичної безпек.

Результати дослідження. Проблема забезпечення економічної безпеки України являється неодмінною умовою її відродження. Якість забезпечення економічної безпеки у сучасних умовах ускладнюють вплив глобалізації і умов тісної взаємозалежності національних економік різних країн.

Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності національної економіки, умова стабільності і ефективності життєдіяльності суспільства, досягнення успіху.

Варто зазначити, що серед науковців не існує єдиного підходу щодо трактування сутності терміна «економічна безпека». Базуючись на різних сутнісних ознаках, підхід вчених до визначення цього поняття частково відрізняється (рис 1).

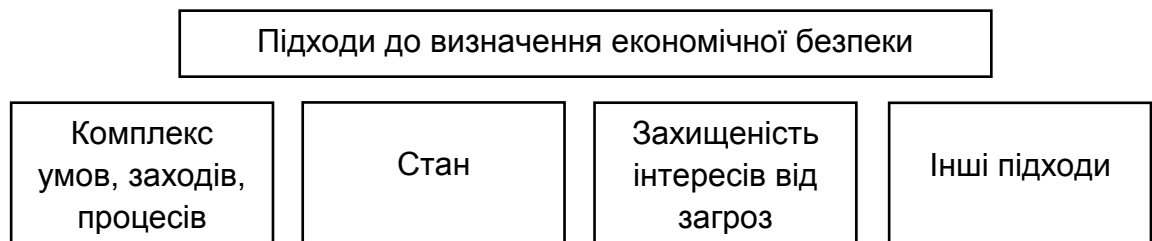

Рис. 1. Наукові підходи до визначення економічної безпеки

Отже, на основі аналізу напрацювань українських та зарубіжних вчених, доцільно охарактеризувати деякі версії тлумачення поняття «економічна безпека» (табл. 1).

На основі аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників до визначення поняття «економічна безпека» відкривається можливість подати авторську інтерпретацію цього поняття. Отже, економічна безпека — це стан економіки і продуктивних сил суспільства з точки зору

можливостей самостійного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підтримки необхідного рівня національної безпеки держави, а також належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції.

Ціллю забезпечення економічної системи прийнято вважати досягнення такого стану господарського комплексу країни, яке характеризується добробутом суспільства, дозволяє задовольнити всю сукупність економічних потреб населення, забезпечує його економічну незалежність, стійке положення

в світовому господарстві, надійну захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Таблиця 1

Трактування терміна «економічна безпека» українськими та зарубіжними науковцями

Підхід	Автор	Версія тлумачення поняття «економічна безпека»
Стан	Г.Ю. Дарнопих [5, с. 55]	Стан національної економіки, що забезпечує здійснення економічного суверенітету, економічного зростання, підвищення добробуту в умовах міжнародної економічної взаємозалежності.
	В.К. Сенчагов [3, с. 99]	Стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечуються гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни в цілому.
Захищеність інтересів від загроз	В.І. Мунтіян [2, с. 10]	Захищеність економічних інтересів особи, суспільства і держави, розвитку достатнього оборонного потенціалу, що сприятиме стійкому й ефективному функціонуванню економіки в режимі розширеного відтворення, задоволення корінних національних інтересів у виробничо-економічній, енергетичній, зовнішньоекономічній, технологічній та інших субекономічних сферах.
	К.Х. Іпполітов [1, с. 30]	Захищеність усієї системи економічних відносин, які визначають прогресивний розвиток економічного потенціалу і забезпечують підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства, його окремих соціальних груп, від небезпек та загроз.
Комплекс умов, факторів, процесів	Т.Н. Агапова [4, с. 45]	Сукупність внутрішніх та зовнішніх умов, що сприяють ефективному зростанню національної економіки, її спроможності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.
	М.Войнаренко, О. Яременко [6, с. 60]	Сукупність факторів, які забезпечують незалежність підприємства, стійкість і здатність до розвитку в умовах дії дестабілізуючих факторів.
Інші підходи	В. Белокуров [7]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням.
	О. Арєф'єва [8, с. 50]	Ефективне використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує його стійкий розвиток на ринку відповідно до місії.

Оцінювання економічної безпеки за певними критеріями, а саме її складовими показниками-індикаторами, укрупнено представлених на рис.2.

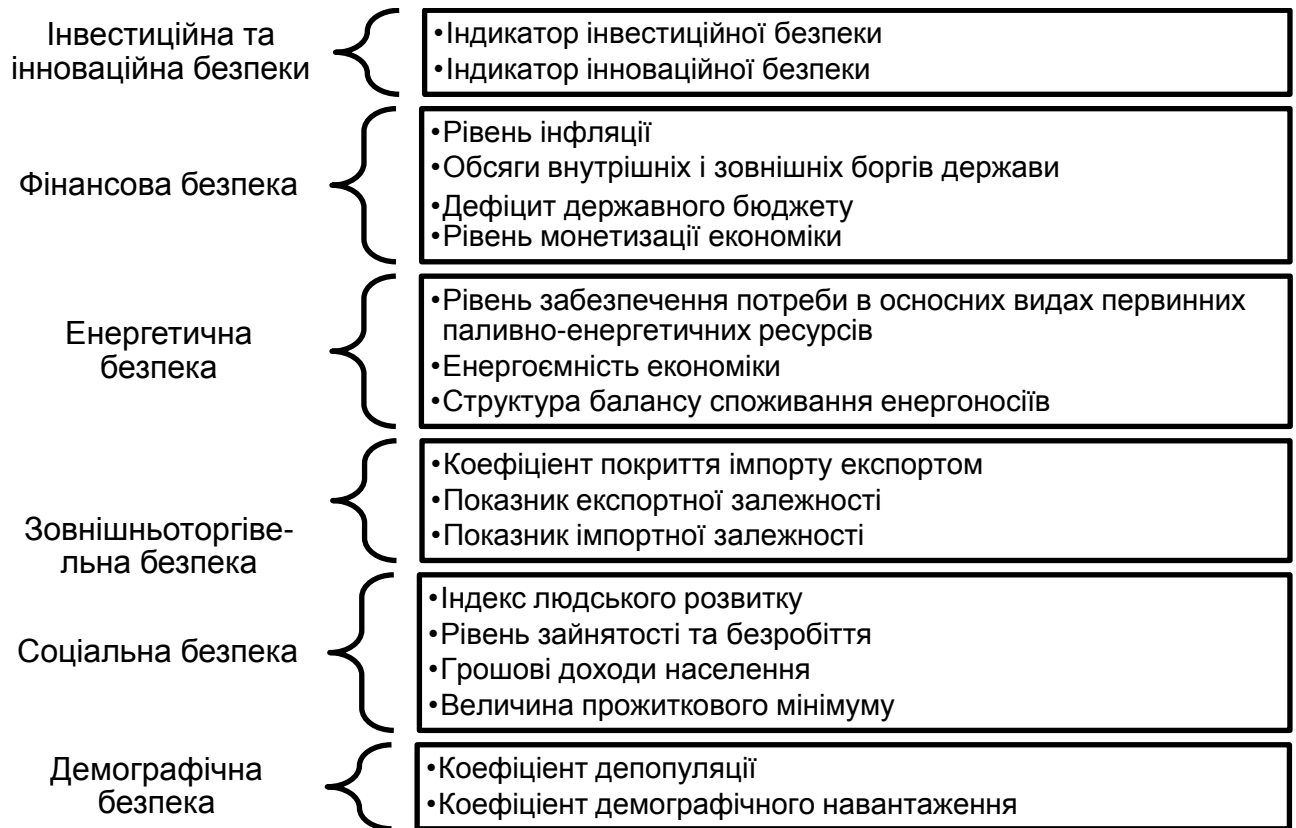

Рис. 2. Функціональні складові економічної безпеки

В основі концепції економічної безпеки знаходиться ідея промислового і науково-технічного підйому, що забезпечує ріст доходів бюджету, зайнятості населення, підвищення рівня і якості життя населення, його соціального захисту.

Однією з найважливіших складових економічної безпеки є енергетична безпека. Економічний і соціальний розвиток людства безпосередньо залежать від надійного, стабільного і адекватного енергопостачання. Система енергозабезпечення сьогодні стала настільки інтегрованою і глобальною, що практично будь-яке порушення в її функціонуванні неминуче веде до наслідків, відчутним в усьому світі.

Енергетична безпека передбачає стан захищеності країни (регіону), її громадян, суспільства, держави, економіки від загрози дефіциту в забезпеченні їх обґрунтованих потреб в енергії економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами прийнятної якості, а також захищеності від порушень стабільності, безперервності паливо-і енергопостачання.

Рівень енергобезпеки України завжди викликав занепокоєння. Причин тут можна назвати декілька: неефективна структура споживання; незбалансована структура енергогенеруючих потужностей, що базується на значних обсягах споживання природного газу.

Маючи 52 ГВт встановлених генеруючих потужностей, з яких у пікових ситуаціях використовується щонайбільше 32 ГВт, ОЕС України періодично не справляється з навантаженням і змушена закривати баланс за рахунок поставок електроенергії з Російської Федерації.

При наявних генеруючих потужностях та розвиненій мережі електропередачі, Україна має тісну залежність від зовнішніх джерел постачання енергоресурсів.

Окреслені вище критичні моменти формують систему загроз енергетичній безпеці України та вимагають прийняття термінових та ефективних рішень.

У вирішенні питання посилення енергетичної незалежності України задіяні чимало провладних та бізнесових структур. У рамках узгодження різнопланових інтересів необхідно враховувати ряд стратегічних моментів забезпечення енергетичної безпеки України, а саме:

- створення економічних умов (насамперед за рахунок податкових і митних заходів), що забезпечують рівну вигоду поставок енергоресурсів на внутрішній та зовнішній ринки;
- збільшення виробництва енергоресурсів з метою імпортозаміщення;
- створення стратегічних запасів вугілля, ядерного палива, нафти та газу;
- диверсифікація використовуваних видів палива та енергії і джерел постачання енергоресурсів;
- розвиток альтернативної енергетики;
- запобігання нераціонального використання енергоресурсів;
- забезпечення автономної роботи об'єднаної енергосистеми України.

В умовах сучасних складних виробничих і управлінських процесів, підвищеної нестабільності зовнішнього середовища, зростання і глобалізації особливого значення набуває зважений підхід до вирішення критичних аспектів розвитку вітчизняної енергетики, здатний продукувати результативність реформ

Висновки. На основі проведеного аналізу доведено неоднозначність трактування терміна «економічна безпека» українськими та зарубіжними науковцями. Науковою новизною є запропоноване визначення терміну «економічна безпека», а саме: економічна безпека – стан економіки і продуктивних сил суспільства з точки зору можливостей самостійного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підтримки необхідного рівня національної безпеки держави, а також належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції.

Узагальнено основні функціональні складові економічної безпеки, що являються її індикаторами оцінювання. Запропоновано ряд стратегічних підходів до підвищення рівня енергобезпеки України з метою узгодження різнопланових інтересів.

Подальшого дослідження потребує розробка методичних рекомендацій щодо аналітичного методу оцінювання енергетичної безпеки країни, а також стратегічного управління ризиками діяльності енергетичних підприємств України.

Література:

1. Ипполитов К. Х. Экономическая безопасность: стратегия возрождения России / К.Х. Ипполитов.– М.: РСПБ, 1996.– 220 с.
2. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: моногр. / В.І. Мунтіян. – К.: КВІЦ, 1999. – 464 с.

3. Сенчагов В. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 97-106.
4. Агапова Т.Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона / Т.Н. Агапова // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 44-48.
5. Дарнопых Г. Классификация факторов экономической безопасности государства / Г. Дарнопых // Бизнес-Информ. – 1999. – № 9-10. – С. 55-57.
6. Войнаренко М. Управління економічною безпекою підприємства на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
7. Белокуров В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. – Режим доступа : // [http: /www/ safetyfactor.ru](http://www/safetyfactor.ru).
8. Ареф'єва О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України : збірник матеріалів наук.-практ. конф.; Київ, 16-17 травня 2001 р. – К. : Вид-во Європейського ун-ту фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С. 49-53.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено роль фондового ринку макроекономічному успіху країни; проаналізовано основні етапи становлення і розвитку фондового ринку. Зроблені висновки щодо основних проблем ринку та запропоновані заходи до реалізації для підвищення ефективності функціонування фондового ринку України.

Ключові слова: фондовий ринок, НКЦПФР, інфраструктура фондового ринку, акції, облігації, інвестиційні сертифікати.

Abstract. It was determined the role of the stock market into macro-economic success of the country; The main stages of formation and development of the stock market. Made conclusions on the main market problems and proposed actions to implement to improve the efficiency of the stock market of Ukraine.

Keywords: stock market, SSMNC the infrastructure of the stock market, stocks, bonds, investment certificates.

Вступ. Одним з найголовнішим показником будь-якої розвинутої країни є показник діяльності фондового ринку. В зв'язку з інтеграцією України у європейське співтовариство вітчизняний фондовий ринок перебуває у стані трансформації, поступово набуває нову форму та переходить в окремий значущий сектор економіки. Значний внесок в теоретичний та практичний аспект з питань фондового ринку України зробили Яцюк Г. В.[2], Яцюк Г. В.[4], Краснова І.В.[5] та інші учені. Проте на фоні сьогоднішніх економічних і бізнес процесів, що постійно змінюються, дослідження фондового ринку України залишається одним з найважливішим питанням.

Постановка задачі. Розглянути сутність, тенденцію та особливості фондового ринку України. Виявити проблеми та розробити можливі пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування фондового ринку України.

Методологія. Теоретичну основу дослідження складає методичний підхід до розвитку фондового ринку. Методологічну основу становлять праці вчених у досліджуваній сфері. Також використовуються статистичні дослідження, логічне узагальнення.

Результати дослідження. Фондовий ринок відіграє важливу роль в розвитку економіці України, адже він є запорукою формування ринкової економіки країни. Головною перевагою фондового ринку над іншим видами фінансування є те, що цей ринок характеризується довгостроковим фінансуванням, яке дозволяє отримати фінансові ресурси на довгострокову перспективу, а шляхом емісій акцій забезпечується фінансування на безстроковій основі. Через посередництво інвестиційних банків, спеціалізованих кредитно-фінансових установ на фондовому ринку відбувається перерозподіл та акумулювання фінансових ресурсів підприємств, фізичних осіб, держави в грошовий капітал, який може бути надан за відповідний відсоток з умовою повернення. Тому забезпечення ефективно

діючого фондового ринку є необхідним етапом завершення трансформації української економіки.

Як відомо, зародження українського фондового ринку відбувалося на фоні нестачі необхідних знань та досвіду і супроводжувалися постійною трансформацією його моделей. На даний момент український фондовий ринок розвивається більше по моделі розвитку країн континентальної Європи (Німеччина, Італія), де боргові інструменти є головним джерелом грошових коштів. В цих країнах, як і в Україні, рівень розвитку ринку акцій дещо відстають від рівня розвитку країн американської, «ринкової» моделі, де на першому місці велику увагу виділяється саме акціям як швидкий і ефективний спосіб залучити інвестиції. Ще одна спільна риса між українською та «континентальною» моделями це велика роль банків у фінансуванні суб'єктів економіки і незначна участь населення у розвитку фондового ринку. Але все ж таки, фондовий ринок в Україні існує і він постійно вимагає його ретельного дослідження.

Функціонування фондового ринку в Україні розпочалось з процесу приватизації власності в 1991 році, який підштовхнув уряд прийняти Закон України «Про цінні папери і фондову біржу». Наступним кроком у розвитку законодавства фондового ринку було створення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 12 червня 1995 року. Найбільш вагомим також в сфері контролю над ринком цінних паперів відповідно до Указу Президента України №1063 / 2011 від 23.11.2011 стало утворення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [1].

Сучасний фондовий ринок це високоорганізована і багатоелементна система, яка забезпечує найвищий рівень безпеки інвесторів, надає відповідну інформацію про учасників ринку, створює усі необхідні умови для придбання та продажу цінних паперів та сприяє підвищенню курсу акцій компаній.

Наряду з інвесторами, одними з головних учасників фондового ринку є емітенти, які для підвищення ефективності свого бізнесу намагаються залучити фінансові ресурси і ти самим формують на ринку пропозицію цінних паперів. Однак, враховуючи впровадження наукового-технічного прогресу в реальну економіку, ростучий динамізм економічних процесів, вимоги міжнародних стандартів щодо прозорості та інші умови, зводить прямий контакт інвестора і емітента на нівець.

Інфраструктура як інтегральний комплекс взаємопов'язаних елементів, які забезпечують ефективну роботу всієї системи, в сьогоденні умовах притаманна будь-якому ринку. Удосконалена інфраструктура сучасної фондової біржи дозволяє інвесторам робити найбільш вигідні вкладення свого капіталу, тому саме на ринку цінних паперів концентрується великий потенціал різних фінансових ресурсів для інвестування [1].

Складність та комплексність інфраструктури фондової біржи передбачає наявність центрального органу, що здійснює державну регуляторну діяльність між учасниками ринку. В Україні таким органом є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [4].

Метою діяльності Національної комісії є регулювання взаємовідносин на фондовому ринку, що передбачає контроль за здійсненням операцій купівлі

та продажу між учасниками ринку цінних паперів, розробка та прийняття нормативних документів, які є необхідними до виконання, та видача ліцензій на здійснення діяльності професійними учасникам ринку [6].

У фондового ринку України є схильність до поступового розвитку, про що кажуть зростаючі тенденції обсягів біржових контрактів. Щодо темпів зростання ринку порівняно з ВВП, то показник обсягів біржових контрактів на ринку цінних паперів був майже вдвічі більше за показник ВВП.

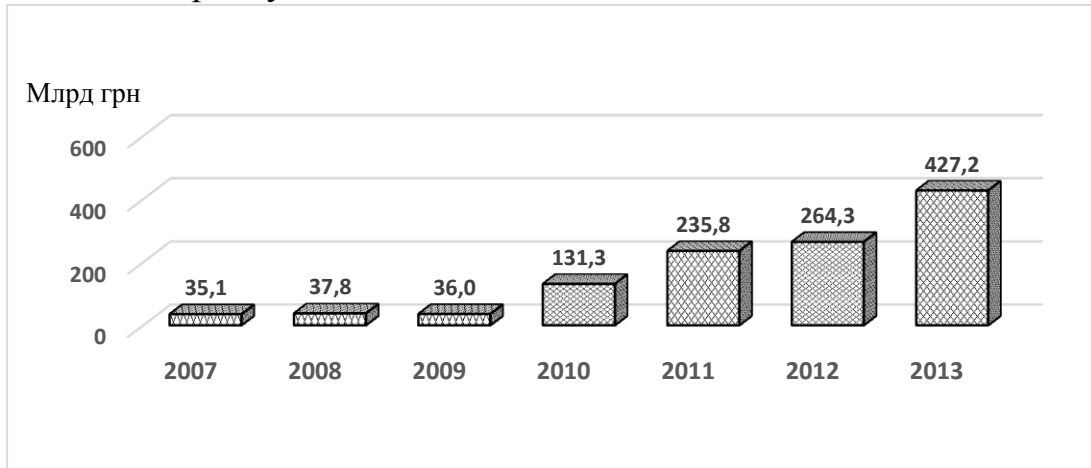

Рис.1. Обсяг укладених контрактів по купівлі-продажу цінних паперів, 2007 -2013 роках (млрд грн)

Джерело: побудовано на основі даних [1]

Як можна побачити, навіть не дивлячись на економічні кризи та спади економіки на фондовому ринку відбувалось и продовжує відбуватись поступове зростання загальної емісії цінних паперів. Це засвідчує про те, що українські підприємства мають наміри та інтерес щодо росту вартості їх бізнесу та залученні довгострокових інвестицій саме через фондовий ринок [4].

Відповідно до даних опублікованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, станом на 2013 рік в Україні було зареєстровано 10 торгових бірж на фондовому ринку. В світі не так багато країн, яким була б характерна така значна кількість фондових бірж. Проте така децентралізація не підвищує на якість послуг, а навпаки, призводить до ускладнення контролю над контрактами з цінними паперами та підвищує рівень спекуляції і маніпуляції вартістю цінних паперів. Тому в перспективі буде доцільно підвищити ефективність фондових бірж шляхом консолідування усіх торгових площадок України [2].

Таблиця 1

Загальний результат діяльності фондових бірж в Україні 2007 – 2013 роки, млрд грн [5]

Фондова біржа	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ПФТС	31,9	35,0	15,0	62,0	87,8	88,54	103,6
Частка, %	87,5%	90,0%	38,8%	46,5%	37,7%	33,9%	24,0%
Перспектива	0,3	1,5	11,7	35,5	78,3	152,1	292,2
Частка, %	1,2%	3,6%	31,7%	27,9%	33,5%	55,3%	67,7%
Українська біржа	-	-	3,4	27,8	64,7	25,2	11,3
Частка, %	-	-	9,1%	21,0%	27,1%	9,1%	2,4%
Інші	1,7	6,8	7,6	7,2	5,0	5,6	21,3
Частка, %	4,9%	18,2%	18,2%	4,7%	1,7%	1,8%	5,9%
Усього	33,9	43,3	37,7	132,5	235,8	271,4	428,4

Як можна побачити з таблиці 1, до 2009 р. фондова біржа ПФТС була основною на ринку України і складала частку укладених угод в зальному обсязі від 87,5% до 90%. З моменту початку функціонування біржи «Перспектива» та формування у 2008 році Української біржи, частка угод ПФТС впала до 24% у 2013. Одна з основних тенденцій біржового сегменту фондового ринку України останнього десятиліття була централізація проведення операцій на трьох вищевказаних майданчиках (ПрАТ ФБ «ПФТС», ПАТ ФБ «Перспектива» та ПАТ «Українська біржа»), загальна частка яких у сукупному обсязі торгових операцій в 79,6% зафіксована у 2009р. зросла до 94,1% у 2013 році. Тобто 94,1% загального обсягу торгів припадає тільки на три біржі. Серед інших бірж, частка яких в сукупному обсязі торгів склала 5,9% у 2013 році можна відмітити Українську та Придніпровську біржі.

Отже, з 10 діючих фондових бірж в Україні тільки 5 з них функціонують найефективніше, тому доцільно буде в перспективі консолідувати торгові площадки України, так як наявність великої кількості фондових бірж призводить до ускладнення контролю над операціями з перами та підвищує рівень спекуляції і маніпуляції вартістю цінних паперів [3].

Одним з найголовнішим показником, який характеризує тенденцію розвитку біржового українського ринку є загальний випуск цінних паперів у їх розрізі довгострокових інструментів (табл.2)

Таблиця свідчить про те, що протягом 2007-2009 загальний обсяг випуску акцій серед інших фінансових інструментів був найбільшим та в 2009 досяг свого історичного максимуму 105 млрд.грн. Але в 2010-2013 роках перерозподіл фінансових ресурсів на ринку почав змінювати свою направленість, при цьому велику роль починають грати облігації підприємств та інвестиційні сертифікати ПФ.

Тобто протягом останніх літ структура фондового ринку перетерпіла серйозні зміни, і тому можна сказати, що фондовий ринок України характеризується пайовими цінними паперами, що дають їх тримачам право власності. Отже структура цінних паперів постійно доповнюється новими фінансовими інструментами, а значить що і формуються нові можливості для вкладання інвесторами грошових коштів.

Таблиця 2

Загальний випуск цінних паперів у їх розрізі довгострокових інструментів, 2007-2013, млрд. грн [1]

Види цінних паперів	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Акції	51,7	49,3	105,0	52,1	56,2	64,8	60,9
Облігації	45,2	33,5	11,1	10,8	37,9	31,2	35,0
Облігації місцевих позик	0,15	0,89	0,42	0	0,57	0,43	0,48
Опціони	0,02	0,001	0,004	0,003	0,002	0,006	0,003
Інвестиційні сертифікати ПФ	32,1	66,7	44,5	37,7	74,0	64,2	77,2
Акції КІФ	5,4	8,5	4,1	9,6	7,8	7,2	8,9
Сертифікати фонду операцій з нерухомістю	0	0	0,02	0	0	0,01	0,01
Разом	134,0	158,9	165,1	110,2	176,5	168,0	182,5

Проаналізувавши український фондовий ринок, який є на даному етапі розвитку країни, можна сказати, що сьогодні більшість заходів, які вжив уряд для становлення ринку дали певні результати, і про це свідчить щорічна позитивна динаміка росту укладених контрактів. Проте деякі проблеми все ж таки є і вони вимагають поступового їх розв'язання. Це такі проблеми як 1) децентралізація фондових бірж, що ускладнює регулювання фондового ринку; 2) неефективність діяльності національної депозитарної системи; 3) обмежений вибір використання фінансових інструментів; 4) недостатня залученість фізичних осіб до діяльності фондового ринку через неповну інформованість про його роботу; 5) високий рівень державної зарегульованості і тіньової економіки.

Для ефективної діяльності і розвитку вітчизняного фондового ринку доцільно вжити наступні заходи:

- В рамках інтеграції України з ЄС узгодити вітчизняне законодавство згідно міжнародним критеріям і сьогоднішнім вимогам до фінансових ринків;
- Поетапне формування єдиного державного депозитарію беручи до уваги світовий досвід;
- Створення уніфікованої національної фондової біржи з стандартними критеріями лістингу, де будуть формуватися справедливі ринкові ціни;
- Диверсифікація фінансових інструментів з метою залучити більше вільних коштів, у тому числі впровадження на ринок похідних цінних паперів;
- Формування ефективно діючої системи контролю за фондовим ринком з метою запобігання спекуляцій та шахрайства;
- Підвищення інформованості населення про функціонування фондового ринку та впровадження нових торговельних систем.

Висновки. В країнах з розвинутими ринковими відносинами ефективне функціонування фондового ринку є запорукою макроекономічного успіху країни. В Україні в сучасних умовах не дивлячись на позитивні тенденції існує досить багато проблем, які блокують наступний розвиток фондового ринку. Тому подальша політика держави щодо розвитку фондового ринку повинна орієнтуватися на поліпшення процесів товарообігу, гармонізації українського законодавства до міжнародних стандартів, сприяння залучення як вітчизняних інвесторів так і іноземних, забезпечення повної відкритості та прозорості операцій. Тільки завдяки реалізації усіх цих заходів можна розширити можливості для притоку фінансових ресурсів в економіку та сприяти економічному розвитку України.

Література:

1. Відомості про фондовий ринок України
<http://www.nssmc.gov.ua/fund/info>
2. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013 – с. 170 – 172.

3. Раделицький Ю. В. Державне регулювання ринку фінансових інвестицій: зарубіжний досвід і національні реалії // Ю. В. Раделицький Науковий Вісник НЛТ У України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТ У України. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 242–248.
4. Чайковська В. П. Інфраструктура фондового ринку України: Сучасний стан та тенденції розвитку// Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"
5. Краснова І.В. Фондовий ринок України: Стан та перспективи розвитку // Проблеми економіки.-2014.- №1. - с. 129-134.
6. Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 23.11.2011
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТІВ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Анотація. Визначено понятійно-категоріальний апарат ландшафту бізнес-процесів машинобудівних підприємств, його сутність та особливості формування. Досліджено ландшафт робочих процесів системи якості підприємств на основі ДСТУ ISO 9001:2009 машинобудівних підприємств. Виявлено переваги та недоліки представленого ландшафту машинобудівних підприємств «Укратомприлад» та «Діконт».

Ключові слова: ландшафт ландшафт робочих процесів системи якості «Укратомприлад» та «Діконт», бізнес-процеси.

Abstract. Defined concepts and categories of the landscape of business process engineering companies, its nature and characteristics of the formation. Studied landscape workflow systems as companies based ISO 9001: 2009 machine-building enterprises. Advantages and disadvantages of the present landscape engineering companies «Ukratominstruments» and «Dikont».

Keywords: workflow system landscape as «Ukratominstruments» and «Dikont», business processes.

Вступ. Можливості та загрози, що активізуються у сучасних ринкових умовах зумовлюють до перегляду засобів управління підприємством. Виробничо-комерційна діяльність бізнес-системи машинобудівних підприємств проявляється в умовах формування та структуризації ландшафту бізнес-процесів. Витоки цього питання постають у наукових працях таких вчених як І Демінг, М. Хаммер, Д. Чампі, Д. Харрінгтон, А. Шеер, сучасні напрацювання з даного питання розглядають такі експерти з системи якості як: Е. П. Гаріна та А. П. Гарін [1], В. П. Злобін [2], Д. В. Стукалов [3] та інші. Але незважаючи на суттєвий вклад вчених у розвиток цього питання, недостатня увага приділялася саме структуризації та класифікації бізнес-процесів з урахуванням особливостей формування у ландшафті бізнес-процесів певних машинобудівних підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення особливостей ландшафту робочих процесів системи якості машинобудівних підприємств. Для цього планується розв'язати такі задачі: визначити понятійно-категоріальний апарат ландшафту бізнес-процесів машинобудівних підприємств, його сутність; дослідити ландшафт робочих процесів системи якості підприємств на основі ДСТУ ISO 9001:2009 машинобудівних підприємств; виявити переваги та недоліки представленого ландшафту машинобудівних підприємств «Укратомприлад» та «Діконт».

Методологічна та теоретична база дослідження. Застосовано загальнонаукові методи, а саме: методи групування, систематизації, синтезу та аналізу, логічного узагальнення бізнес-процесів підприємств.

Результати дослідження. Особливості формування ландшафтів бізнес-процесів та доцільність їх обґрунтування стає важливою умовою при управлінні та функціонуванні бізнес-системою машинобудівного підприємства.

Підприємство – це бізнес-система, що складається з бізнес-процесів та їх функцій, що прагне постійно вдосконалювати. При прийнятті рішення щодо реінжинірингу бізнес-процесів, постає питання формування і декомпозиції процесів, вибору оптимального інструменту оптимізації їх. Формування ландшафту системи менеджменту, забезпечує наочну інтерпретацію бізнес-процесів, їх класифікацію та взаємозв'язки між ними.

У науковій літературі [1] зустрічаємо такі поняття ландшафту бізнес-процесів, як карта бізнес-процесів верхнього рівня підприємства, діаграма SIPOK, діаграма технологічних процесів, діаграма створення цінностей та доданої вартості.

Ландшафт процесів – це основа системи менеджменту підприємства, який показує взаємодію процесу на вищому рівні, з "висоти генерального менеджменту підприємства", це вихідний етап створення або виділення комплексу бізнес-процесів. У ландшафті представлені процеси, що з одного боку приносять додану вартість для клієнта, а з іншого - дозволяють управляти виробничим процесом підприємства [2].

Ландшафт (вертикально-горизонтальні ланцюжки) процесів - вихідний етап створення та основа системи менеджменту якості (СМЯ), що показує взаємодію процесів на вищому рівні, що називається, «з висоти пташиного польоту»

Кожне підприємств, що сертифіковане на відповідність системи менеджменту якості стандарту ISO 9001 має свої особливості організації виробництва, що знайшли відображення у відповідних документах. Основне призначення процесного ландшафту - стандартизувати структуру та основні особливості взаємодії процесів підприємства [3].

Ландшафт процесів показує взаємодію процесів на вищому рівні, у якому представлені процеси, які з одного боку приносять користь і додану вартість для клієнта, а з іншого - дозволяють управляти виробництвом робіт для клієнта, підтримувати і покращувати їх.

Для аналізу ландшафту робочих процесів управління конкретних машинобудівних підприємств наведемо перелік основних бізнес-процесів досліджуваних підприємств (табл. 1):

Бізнес-процеси «Укратомприлад» та «Діконт»

№ п/п	Позначення	Назва
1.	ПСМ 42-01	Документація системи менеджменту
2.	ПСМ 42-02	Управління документами
3.	ПСМ 42-03	Управління записами
4.	ПСМ 56-01	Аналіз зі сторони вищого керівництва
5.	ПСМ 62-01	Навчання персоналу
6.	ПСМ 72-01	Управління замовленням
7.	ПСМ 72-02	Взаємодія з клієнтом
8.	ПСМ 74-01	Оцінка постачальника
9.	ПСМ 74-02	Закупівлі
10.	ПСМ 74-03	Перевірка закупленої продукції, послуг
11.	ПСМ 75-01	Планування виробництва
12.	ПСМ 75-02	Введення виробничих процесів
13.	ПСМ 75-03	Технічне обслуговування обладнання
14.	ПСМ 75-04	Ідентифікація та простежуваність
15.	ПСМ 76-01	Управління засобами вимірювальної техніки
16.	ПСМ 82-01	Задоволеність клієнта
17.	ПСМ 82-02	Внутрішні перевірки
18.	ПСМ 82-04	Контроль у процесі виробництва
19.	ПСМ 82-05	Остаточний контроль
20.	ПСМ 83-01	Управління невідповідною продукцією, послугами
21.	ПСМ 85-01	Постійне вдосконалення
22.	ПСМ 85-02	Коригувальні та запобіжні дії
23.	ПСМ-Э	Спеціальні процеси з менеджменту навколишнього середовища
24.	ПСМ-Э1	Ідентифікація та ранжування екологічних аспектів

Розроблено автором за даними настанови з якості підприємств.

Ідентифікація та впорядкування проводиться за чотирма категоріями: процеси управління, бізнес-процеси, процеси підтримки (допоміжні процеси) і процеси вимірювання, аналізу і поліпшення.

Аналізуючи ландшафт бізнес-процесів системи якості «Укратомприлад» та «Діконт» можемо виділити 11 складових, з яких 4 (рис. 1). Потреби та задоволеність клієнтів, вхід та вихід і 6 складових, класифікації бізнес-процесів:

- Вдосконалення – РП 85-01;
- Відповідальність керівництва – РП 56-01;
- Управління ресурсами – РП 62-01;
- Система менеджменту – РП 42-01, 42-02, 42-03;
- Реалізація продукції: РП 72-01, 72-02, 74-01, 74-02, 74-03, 75-01, 75-02, 75-03, 75-04, 76-01;
- Вимірювання, аналіз та покращення – РП 82-01, 82-02, 82-04, 82-05, 83-01, 85-02.

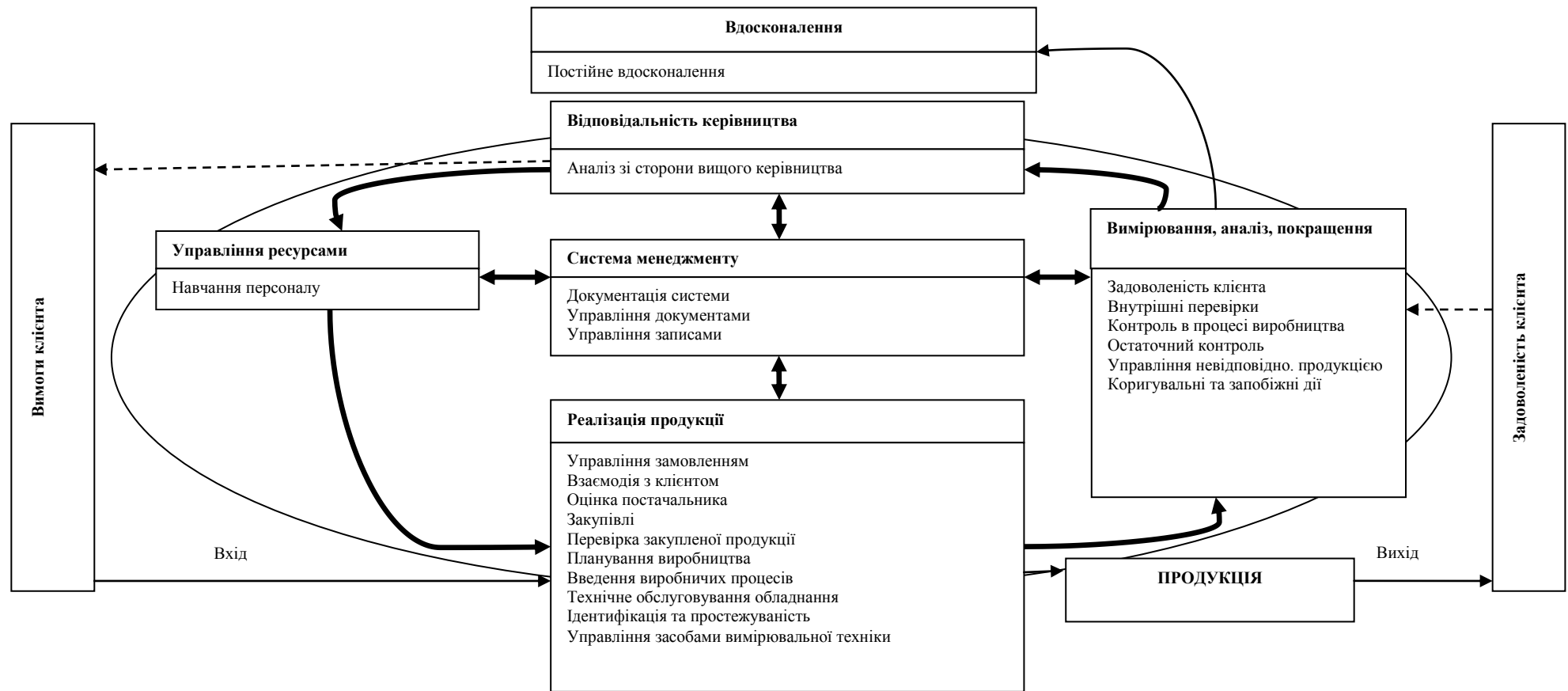

Рис. 1 Ландшафт робочих процесів системи якості «Укратомприлад» та «Діконт».
Розроблено автором за даними настанови з якості підприємств.

Основними перевагами формування ландшафту бізнес-процесів виступають:

- прискорення збору та обробки інформації для бізнес-процесів;
- наочне графічне представлення робочих процесів;
- представляється класифікація робочих процесів;
- стандартизація структури робочих процесів бізнес-системи;
- управління виробництвом робіт для клієнта, підтримка і покращення.

Основними недоліками формування ландшафту бізнес-процесів виступають:

- представлення мінімальних функцій взаємодії процесів всередині бізнес-системи;
- виокремлення «входу» і «виходу» ресурсів для задоволення потреб споживачів бізнес-системи;
- недоцільна класифікація бізнес-процесів за чотирма категоріями, а саме «процеси управління», «бізнес-процеси», «процеси підтримки (допоміжні процеси)» і «процеси вимірювання, аналізу і поліпшення».

Невдалим вибором є і неуспішним запровадженням даного ландшафту є стандартизація структури робочих процесів. Ми вважаємо, що даний ландшафт недосконалий та не дає змогу проаналізувати підприємства при реінжинірингу бізнес-процесів.

Висновки:

Питання, що стали предметом розгляду статті, спрямовані на дослідження формування особливостей ландшафту бізнес-процесів машинобудівних підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у формуванні особливостей ландшафту бізнес-процесів процесів управління машинобудівних підприємств на основі процесного підходу ДСТУ ISO 9001:2009, виявлення переваг та недоліків управління ним.

Подальших наукових розвідок потребує дослідження управління та класифікації бізнес-процесів їх взаємозв'язку та запропонування вдосконаленого ландшафту робочих процесів проаналізованих машинобудівних підприємств.

Література:

1. Гарина Е. П., Гарин А. П. Формирование ландшафта процессов как исходный этап выделения комплекса бизнес-процессов // Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского . 2012. №28. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-landshafta-protsessov-kak-ishodnyy-etap-vydeleniya-kompleksa-biznes-protsessov>.
2. Злобин В. П. Ландшафт процессов - основа системы менеджмента качества // Журнал «Методы менеджмента качества» №5, 2010 / Режим доступа: http://ria-stk.ru/mmqa/adetail.php?ID=41249&sphrase_id=227083.
3. Стукалов Д. Процессный ландшафт: примеры схем взаимодействия процессов. Режим доступа:

http://www.leanzone.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=440:processniy-landshaft&catid=65&Itemid=84

4. Дані звітності підприємств: настанова з системи менеджменту Корпорація «Українські атомні прилади та системи» та ТОВ «Діконт».

УДК 331.556

Круцяк М.О., miwka.ua@gmail.com

Черненко Н.О.,

канд. економ. наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

chernenkonata@mail.ru

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

Анотація. В статті досліджено одну з основних проблем стратегічно важливої галузі промисловості України – енергетики, запропоновано та обґрунтовано один із способів її вирішення; досліджено взаємозв'язок енергетики з іншими галузями промисловості (на прикладі металургії) та їх вплив на національну економіку в цілому.

Ключові слова: енергетика, металургія, інтеграція, конкуренто-здатність, енергоефективність, енергоємність.

Abstract. In this article explores one of the main problem strategically important industry of Ukraine – the Energy, proposed and proved one way to solve it, explored the correlation energy with other industries (for example still) and their influence on the national economy as a whole.

Keywords: energy, metallurgy, integration, competitiveness ability, energy efficiency, energy.

Вступ. Проблематика економічної ефективності функціонування підприємств за рахунок підвищення конкурентоспроможності їх продукції була предметом великого зацікавлення економістів, що знайшло віддзеркалення в їхніх численних публікаціях, присвячених саме цій тематиці. Над цим питанням працювала велика кількість вчених, як вітчизняних, так й іноземних, а саме: М.Долішній, І.Лікунов, О.Амоша, В.Геєць, Є.Бойко, В.Паламарчук, М.Козоріз та інші.

Однак вирішення даного питання увесь час вбачалося виключно у економічному та фінансовому аспектах, а не в науково-технічному чи екологічному, що особливо гостро постало тепер, в період інтеграції в ЄС, де гостро стоять питання ощадливого використання електроенергії. Дослідження такого роду на більш фундаментальному, первинно-ресурсному рівні цілком могли б вилитися в теоретичні і практичні поради щодо забезпечення конкурентоздатності українських підприємств з підприємствами Європи, а також підняття вітчизняної економіки та становленню енергетичної незалежності.

Постановка задачі. Головним завданням дослідження є встановлення механізмів зниження собівартості продукції вітчизняних підприємств за рахунок підвищення енергоефективності підприємств в умовах інтеграції.

Методологічна та теоретична база дослідження. В роботі використовуються наступні методи дослідження: експертного аналізу, аналізу економічної інформації, а також системний підхід.

Результати дослідження. Сучасні тенденції розвитку світової економіки та її трансформація, що проходять все швидше і швидше, ставлять перед

Україною все більш нові завдання та потребують від неї негайної відповіді, що можливо лише при детальному вивченню всіх факторів, які мають вплив на внутрішню економіку, та вирішення проблем, пов'язаних з ними. Одним з таких факторів, що прямо відображається на собівартості практично всієї продукції, що виробляється в межах країни, а значить й її конкурентоспроможності, Існує проблема щодо надмірної плати за використанні енергоресурси.

Промисловість не була спроможна виготовляти товари масового вжитку, коли ще не було електроенергії, і який значний мав вплив початок її використання відразу у всіх сферах життя і праці людини. На сьогоднішній день важко уявити повсякденне життя без світла, комунікацій, високих технологій, роботів, верстатів, та практично всього, що нас оточує. Все це працює і створюється завдяки електроенергії, що генерується на вітчизняних електростанціях і передається по лініям електропередач, котрі були збудовані ще за часів СРСР, за часів, коли соціалістична наддержава мала в своєму розпорядженні практично неосяжні ресурси. Однак після розпаду СРСР, ми позбулися цих ресурсів, але залишилися неощадливі споживачі енергоресурсів, до числа яких в першу чергу входять провідні галузі економіки нашої держави – чорна металургія, транспорт, хімічна, нафтохімічна і гірничодобувна промисловість, машинобудування і навіть сільське господарство. І що ще гірше, подальший розвиток цих галузей будувався на все ще застарілих технологіях, що ставало все більшим тягарем всієї енергосистеми країни (табл. 1) [1]. Та попри все це продукція саме цих галузей і досі створює практичну більшість ВВП країни.

Таблиця 1

Загальна картина споживання та генерування електроенергії в Україні останніх років.

	2011		2012		2013	
	Потужність електростанцій, тис.кВт	Виробництво електроенергії, млн.кВт·год	Потужність електростанцій, тис.кВт	Виробництво електроенергії, млн.кВт·год	Потужність електростанцій, тис.кВт	Виробництво електроенергії, млн.кВт·год
Усього	54623,5	194947	55001,2	198878	55913,6	194377
у тому числі:						
- теплові електростанції	35025,5	93633,7	35128,9	97125,1	35615,9	95487,5
- атомні електростанції	13835	90247,7	13835	90137,4	13835	83209
- гідроелектростанції	5469	10945,9	5470,1	10993,7	5489,1	14472,2
- вітрові електростанції	145,8	89,5	247,9	288,2	361,3	638,6
- сонячні електростанції	148,2	30,1	319,3	333,3	612,3	570

Слід відмітити і той факт, що й так значно перенавантажена енергосистема країни працювала ще й на експорт (експорт електроенергії становить в середньому 16,5% від всієї генерованої електроенергії)(розраховано

за даними [2]). Розглянемо споживання електроенергії за галузями економіки (рис. 1) [3], а також розподіл джерел енергії в загальному постачанні первинних джерел (рис. 2) [4].

Рис.1. Споживання електроенергії за галузями економіки (станом на 2012-2013 р.)

Розподіл між споживачами як і між первинними джерелами зберігається приблизно в однакових пропорціях. Загалом можна виділити дві групи найбільших споживачів – населення та промисловість (на останню загалом припадає 47,6% споживання всієї електроенергії країни, в якій домінує частка металургійної промисловості), а серед первинних джерел – вугілля, значними покладами якого володіє Україна, та газ, який практично увесь імпортується з-за кордону.

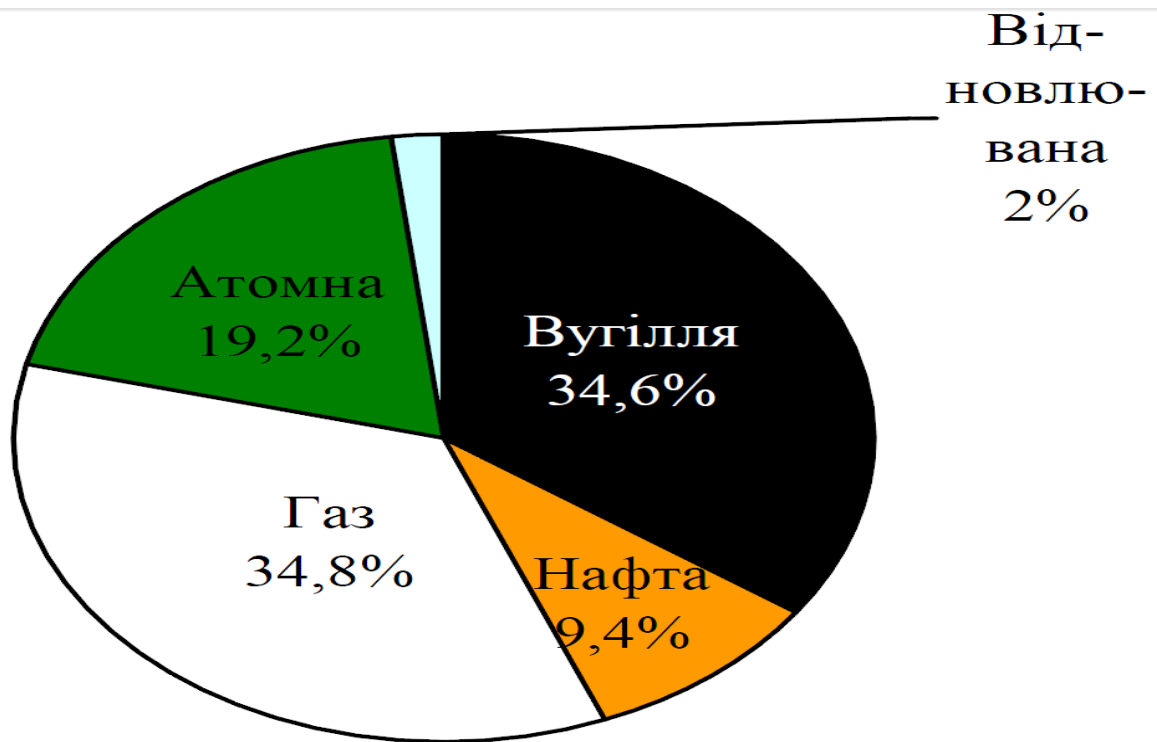

Рис. 2. Розподіл джерел енергії в загальному постачанні первинних джерел (2012-2013 р.)

Саме металургія робить найбільший вклад у ВВП країни, а також становить значну частину експорту (станом на початок 2013 року частка металопрокату становить 27,5% всього експорту, окрім того близько 70% випущеної продукції металургійної промисловості йде на експорт) [5]. Дуже схожі тенденції мають і всі інші галузі промисловості країни, так як Україна – індустріально розвинена держава із значно розвиненими 2, 3 та 4 технологічними укладами, що знову ж таки є найбільш енергоємними. Визначивши основних споживачів електроенергії взаємозв'язок енергетика-промисловість, а у більш вузькому випадку енергетика-металургія, стає все більш очевидним та не розривним. Саме тому ці дві важливі складові економіки слід розглядати разом, а не окремо, так як вони і становлять її більшість.

Проаналізувавши технологію виготовлення металу в Україні легко побачити наскільки значну частку в собівартості його виготовлення відіграє електроенергія, яка становить близько 60% [6, с.15], коли в країнах, що займаються виплавою металу, цей показник вдвічі менший. І тут нічого дивного, так як за останні 30 років найбільші виробники сталі та чавуну у світі перейшли до нових, більш енергоефективних технологій та обладнання – лиття в кисневих конвекторах та електродугових печах, замість лиття в мартенових, які і досі успішно використовуються вітчизняними металургами. Такий перехід не відбувся і у всіх інших вагомих галузях промисловості, а продовжував екстенсивно курсувати на засадах й потужностях створених ще за часів СРСР. Так вже в 1990 році УРСР була найбільшим споживачем енергоресурсів серед усіх інших республік Союзу. Так мало що змінилося і до тепер, так як українська економіка є однією з найбільш енергоємних у світі (рис. 3) [7, с.646].

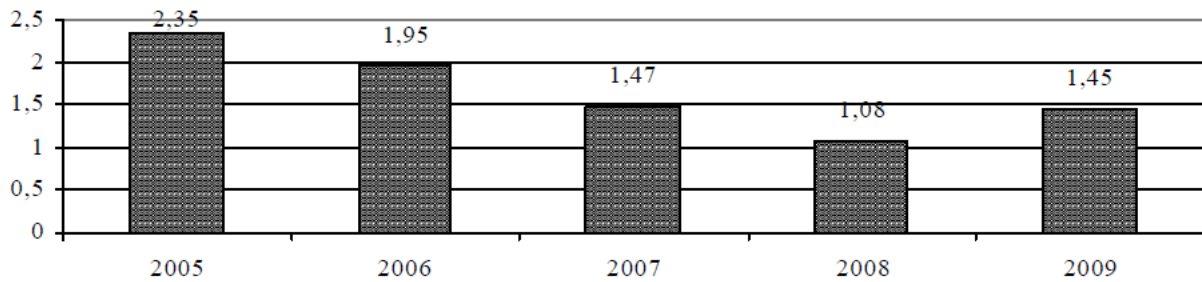

Рис.3. Енергоємність економіки України (за 2005-2009 рр.)

Ці показники перевищують всі загально допустимі норми, що коливаються на рівні 0,85-0,87 кг у.п./дол. США. Звідси й отримуємо надто дорогу продукцію вітчизняного виробника, або ж навпаки: коли ціни встановлено світовим ринком, то така продукція виявляється або неякісною, або нерентабельною, а саме неконкурентоспроможною.

Все більш очевидним стає той факт, що енергетика країни, та насамперед її раціональне використання відіграє величезну роль в економіці держави. Розуміючи це, більш розвинені як технологічно, так і економічно, країни ЄС приєдналися до Договору про Енергетичне Співтовариство, що в першу чергу якраз і регулює процес введення енергоефективних технологій та ощадливого використання енергоресурсів.

Висновки. Проаналізувавши взаємозв'язок між паливно-енергетичним комплексом та металургією в Україні стає очевидним, що тільки за рахунок збільшення енергоефективності можна досягти:

по-перше, підвищення рівня прибутковості підприємств металургійної галузі та відповідних надходжень до державного бюджету за рахунок зниження собівартості продукції, що дозволить само- фінансуватися подальшим проектам (в інших сферах промисловості) стосовно зниження енергоємності;

по-друге, зменшення імпорту енергоносіїв та електроенергії, а також просунутися в напрямку енергетичної незалежності;

по-третє, розвантаження енергосистеми держави та наближення її роботи ближче до номінальних потужностей, що відповідно загальмує інтенсивне зношування основних фондів галузі;

в четверте, таких же економічних ефектів, але в більшому масштабі, можна досягти зниженням енергоємності виробництва у всіх сферах промисловості.

І як результат можна добитися помітного зменшення дефіциту державного бюджету за рахунок збільшення частки експорту (саме в грошовому навіть при незмінному натуральному показнику) з одного боку та зменшення імпорту – з іншого.

Теоретичні значення результатів введення енергоефективних технологій та обладнання та їх вплив на собівартість продукції металургії і економіку загалом є досить поверхневими, тому вони повинні бути більше дослідженні. Подальші дослідження впливу зниження енергоємності доцільно здійснювати для кожної великої групи товарів окремо, а потім оцінювати сукупний вплив на національну економіку.

Література:

1. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/pr/etgv/etgv_u/ele_ve_11u.html.
2. Енергобаланс України 2001-2010 http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/pr/etgv/etgv_u/elbal_u.html.
3. Аналіз та структура споживання електроенергії в Україні за 2010 р. http://www.ukrenergo.energy.gov.ua/ukrenergo/control/uk/publish/article?art_id=87260.
4. Експрес випуск. Енергетичний баланс України за 2012 рік.
5. Статистичний збірник: Україна у цифрах 2012.
6. An independent member of Baker Tilly International. Ринок сталі 2012 та оцінка перспектив розвитку галузі.
7. Система економічної безпеки держави / Під. Заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України Сухоуркова А.І. / НІПМБ РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.

УДК 330.33.01:«1928-1939»+«2001-2012»

Куксенко Д. М., kuksenko.dima@gmail.com

магістр,

Войтко С. В.

докт. екон. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У 1928 – 1939 РОКАХ ТА 2001 – 2012 РОКАХ

Анотація. Проаналізовано загальні тенденції розвитку України з врахуванням історичного аспекту. Здійснено порівняльний аналіз за окремими показниками з іншими країнами. Враховано циклічність розвитку економічних процесів на різних часових відтинках. Ототожнено економічні ситуації на відповідних відрізках історії з метою підтвердження гіпотези про можливі подальші сценарії розвитку вітчизняної економіки. Доведено певний рівень ідентичності економічної ситуації в Україні та тієї, яка формувалась в СРСР протягом 1928 – 1933 рр.

Ключові слова: компаративний аналіз, циклічність розвитку, макро-економічні показники.

Abstract. General tendencies of the development of Ukraine with accounting of historical aspects have been analyzed. Comparison analysis of individual parameters for different countries has been made. Cyclicity of the development of the economical processes for different time frames has been taking into account. Economic situations of the specific historical period for the purpose of the validating of the hypothesis about further possible scenarios of the development of the national economy have been identified. The certain level of identity of the economic situation in Ukraine and USSR in 1928-1933 has been proved.

Keywords: comparative analysis of cyclical macro-economic indicators.

Вступ. Економічний та історичний розвиток будь-якої країни у своїй історії має як злети, так і падіння. Вони безпосередньо впливають на економічну ситуацію у державі і, як наслідок, на добробут кожного громадянина. Україна не є виключенням, пройшовши довгий та тернистий шлях до свого розвитку.

На сьогоднішній день актуальною є задача прогнозування тенденції розвитку країни з визначенням основних чинників впливу, особливо, з використанням теорій циклічності економічних процесів. В якості даних для порівняльного аналізу можуть бути використані ті, які характеризують стан держави у певний історичний момент, який за своєю природою досить схожий до теперішньої ситуації [1].

За робочу гіпотезу дослідження приймаємо наступне: довести, що динаміка зміни основних соціально-економічних показників України за останнє десятиріччя подібна до динаміки показників, що були характерні у період Нової Економічної Політики та до активного впровадження третьої п'ятирічки, тобто у 1928 – 1939 роках відповідно. Саме у цей період відбувався стрімкий злет економіки СРСР, до складу якого й входила Україна, який продовжувався до початку Великої Вітчизняної Війни. Враховуючи різні форми представлення

статистичних даних, нами за основу в аналізі було взято відносні одиниці, які розраховувались у відсотках від середнього значення за відповідний діапазон років. Отже, маємо припущення, що загальні тенденції розвитку економіки сьогоденної України притаманні основним особливостям того періоду. Зазначене надає змогу припустити й подібність соціальної та економічної ситуацій у визначених проміжках часу.

Слід зазначити, що Українська Радянська Соціалістична Республіка відігравала одну з основних ролей у економіці СРСР. Основний її внесок був зумовлений не лише сільськогосподарською продукцією, але також іншими секторами економіки. Наприклад, валова продукція важкої промисловості в УРСР становила у середньому 18 % від загального обсягу СРСР. У свою чергу, на території Російської Федерації вона складала 73,4 %, на території Білорусії 1,6 %, на території Казахстану 0,8 %. Усереднені дані взяті на проміжку 1928 – 1939 років з урахування територій республік до 1939 року.

Беручи до уваги населення, Українська РСР за його кількістю посідала друге місце серед усіх союзних республік, та становила у середньому 20,5 % від загальної кількості населення СРСР на проміжку 1922 – 1940 років. У той же час населення Білорусії становила лише 4 %, Казахстану 3,5 %. Відповідно до території Радянського Союзу, УРСР становила 2,7 % від загальної площі [2].

На рис. 1 зображено динаміку зміни населення за період з 2001 по 2012 роки в Україні, Німеччині та Польщі відповідно, а також в СРСР протягом 1928 – 1939 років [3 – 6]. На території України населення зменшилось на 12 %, у той час як населення Польщі та Німеччини не показало відчутної негативної динаміки, тримаючи практично постійний рівень на цьому періоді. На території колишнього СРСР спостерігається значний приріст населення до 1932 року, після чого йде різкий спад, який зумовлений Голодомором 1932 – 1933 років. Після 1934 року відмічається значний приріст населення з поверненням у 1936 році до показників 1932 року з подальшою позитивною динамікою приросту.

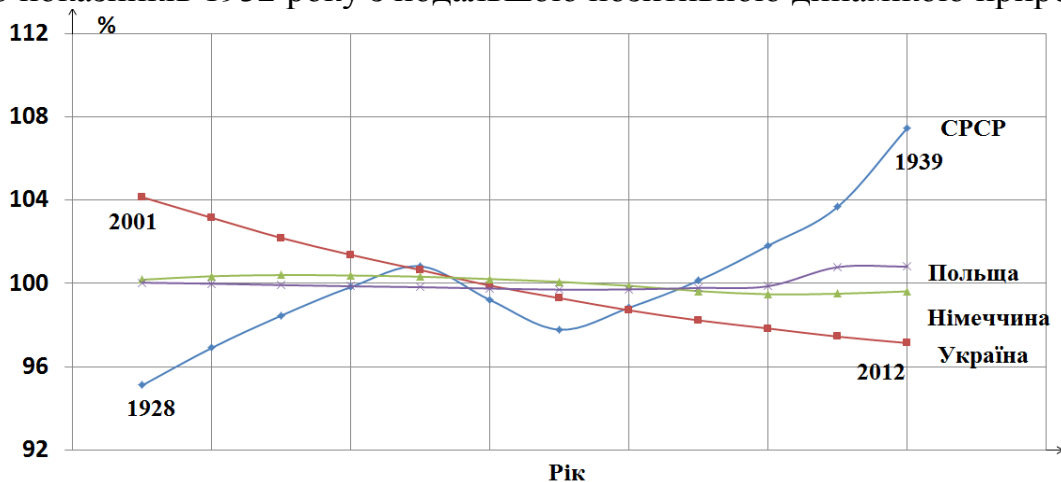

Рис. 1. Динаміка зміни населення у відносних одиницях в Україні, СРСР, Польщі та Німеччині.

Окрім народонаселення як для трудових ресурсів, так і для економіки є важливим такий показник, як валовий внутрішній продукт. На рис. 2 зображено темпи зростання ВВП у відносних одиницях. В Україні спостерігається значний приріст з чітким спадом у 2009 році, який відповідає початку глобальної

економічної кризи. Слід зазначити, що така сама ситуація спостерігається і у Польщі, і у Німеччині.

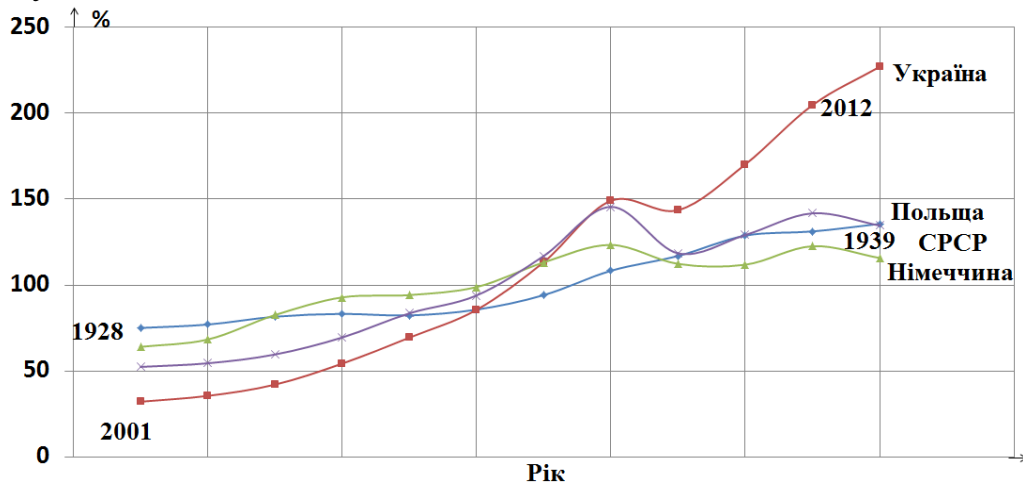

Рис. 2. Динаміка зміни ВВП у відносних одиницях в Україні, СРСР, Польщі та Німеччині.

Темпи зростання ВВП у СРСР характеризуються стабільним приростом протягом всього періоду (див. рис. 2). При аналізі ВВП на душу населення слід відмітити те, що в Україні спостерігається значна кореляція окремих показників із загальним ВВП, у той самий час як у Польщі та Німеччині вона не така відчутна. У цих країнах спостерігається постійний приріс значення цього показника у перерахунку на душу населення. У той самий час темпи приросту в СРСР характеризуються поступовим монотонним зростанням, з подальшою стабілізацією протягом 1937 – 1939 років (рис. 3).

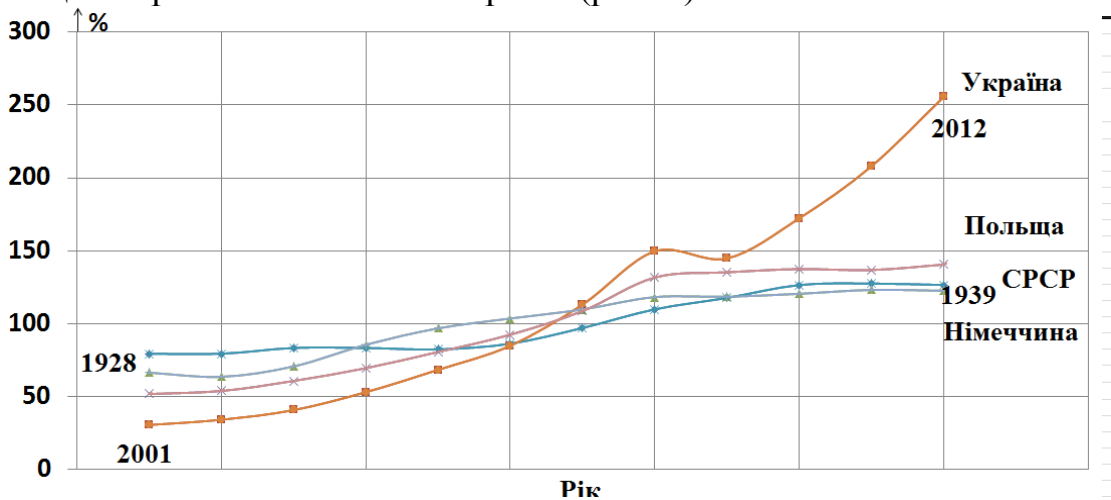

Рис. 3. Динаміка зміни ВВП на душу населення у відносних одиницях в Україні, СРСР, Польщі та Німеччині.

Для порівняння темпів зростання ВВП на душу населення в СРСР нами було взято дві країни – США та Німеччину, проміжок часу обраний: 1913 – 1940 роки. У цих країнах спостерігається чітке зниження обсягів ВВП, мінімум якого було досягнуто у 1932 році. Зазначене характеризується піком “Великої депресії” у США та Німеччині [7]. У той самий час відносні показники темпів зростання у СРСР не зазнали суттєвих впливів і були стабільно зростаючими впродовж цих років (рис. 4).

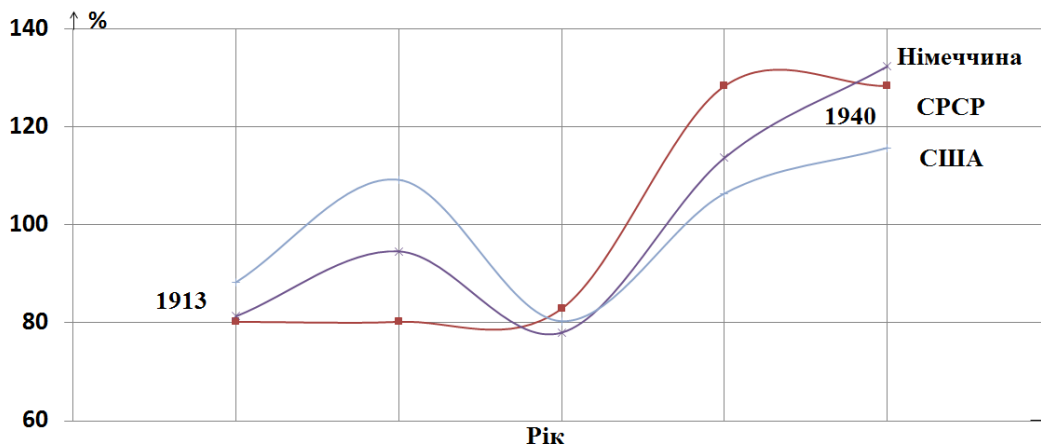

Рис. 4. Динаміка зміни у відносних одиницях в СРСР, США та Німеччині.

Аналіз торгівельного балансу не надав чіткої картини для дослідження, оскільки в Україні він характеризувався стабільністю протягом 2001 – 2012 років, у той час як у СРСР не існує чіткої закономірності відносно цих показників, і значення них має більш випадковий характер (рис. 5).

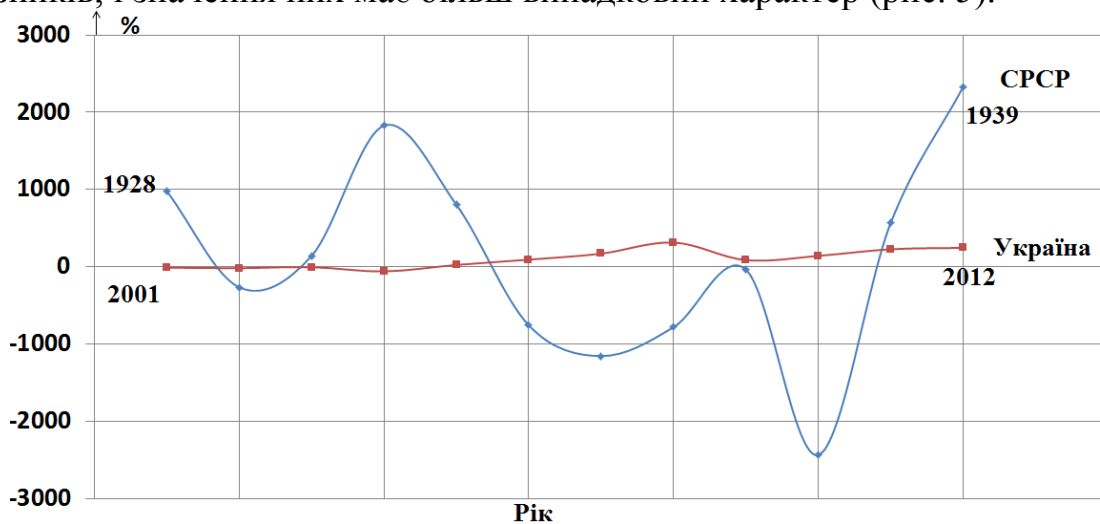

Рис. 5. Відносні показники торгівельного балансу України та СРСР.

Такий стан можна пояснити значними трансформаційними перетвореннями, що відбувалися в СРСР і були пов'язані, насамперед, з індустріалізацією країни [8]. Проводячи аналіз окремо експорту та імпорту в Україні та СРСР слід відмітити, що експорт України має загальну тенденцію до зростання, хоча у 2009 році спостерігався значний спад, що зумовлений, знову ж таки, глобальною економічною кризою. Беручи до уваги статистичні дані по СРСР слід відмітити, що обсяг експорту постійно знижувався, оскільки в той час у країні був взятий курс на індустріалізацію. Головний акцент був поставлений на внутрішній ринок та забезпечення саме його потреб. Також, відповідно до нової програми КПРС, значну увагу приділяли розробці та виготовленню військової техніки та озброєнь з метою «наздогнати та перегнати» західні країни. З іншого боку, імпорт на території України за аналогічний період має тотожну ситуацію, тобто маємо зростання у загальному, проте із чітким зниженням у кризовому 2009 році. Відповідно імпорт в СРСР теж має схожу тенденцію з експортом. Враховуючи концентрацію саме на власні ресурси та поступову відмову від іноземних товарів, була спроба побудови комунізму в СРСР власними силами «в окремій країні», оскільки

намагання створити комунізм шляхом Світової революції не вдалася повною мірою.

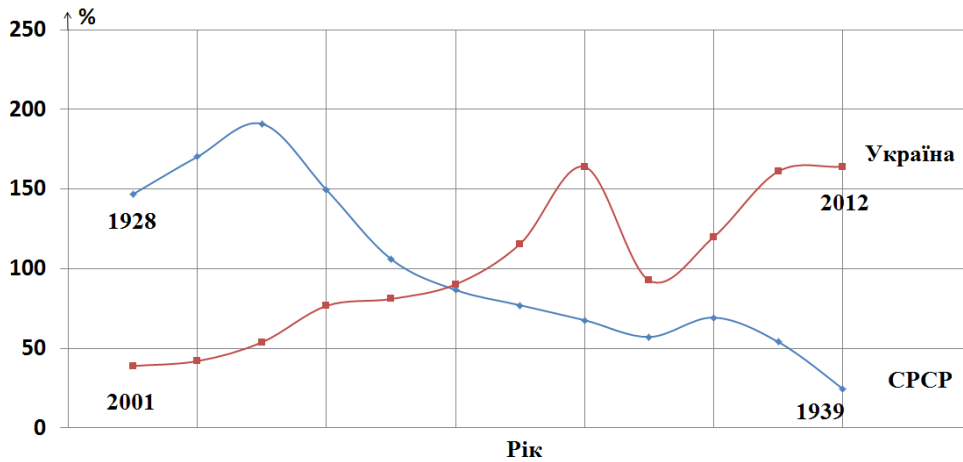

Рис. 6. Зміна відносних показників експорту України та СРСР.

Саме на рис. 6 у явному вигляді спостерігається орієнтація промислового виробництва СРСР на задоволення потреб внутрішнього ринку. Для України сьогодні спостерігаємо певну стабілізацію у експорті, що може бути пов'язано з поступовим виходом з кризи.

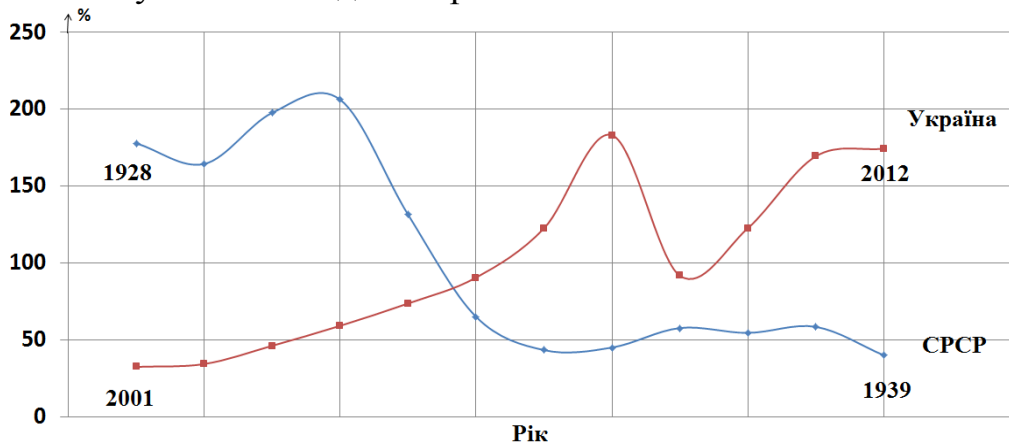

Рис. 7. Зміна відносних показників імпорту України та СРСР.

Досить наглядно рис. 7 характеризує орієнтованість економіки довоєнного періоду на забезпечення власних потреб. У свою чергу, усереднені дані за 2001 – 2012 роки показують значну імпортозалежність національної економіки. Звичайно, суттєвий внесок був здійснений глобальною економічною кризою.

Оскільки, на початку індустріалізації УРСР вважалась аграрною країною, то слід взяти до аналізу та уваги статистичні дані, які характеризують дану галузь у період 1928 – 1940 років (рис. 8).

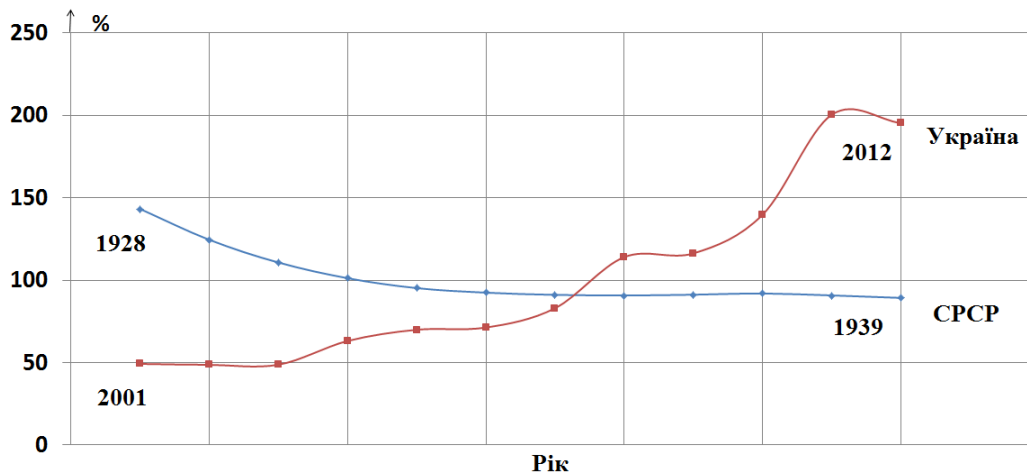

Рис. 8. Доходи від аграрного сектору у відносних одиницях в Україні та СРСР.

Так, доходи даної галузі у відносних одиницях зменшились на 56 % відсотків, на кінець 1939 року. В Україні ця ключова галузь протягом всього періоду характеризувалась постійними темпами зростання, і, враховуючи постійно збільшуване населення Землі, та, як наслідок, нестачу продуктів харчування, робить розвиток сільського господарства одним з пріоритетних напрямів розвитку України.

Слід враховувати також і дохід від такого сектору економіки як промисловість (рис. 9). Відмітимо, що за період з 1928 по 1939 рік СРСР цей сектор характеризувався постійними темпами зростання. З 1928 року почалося виконання першої п'ятирічки. Саме цей період став відправною точкою на шляху країни до індустріалізації та її подальшого перетворення. У свою чергу, в Україні спостерігається постійний приріст з подальшим падінням у 2009 році за умов, які відмічались раніше.

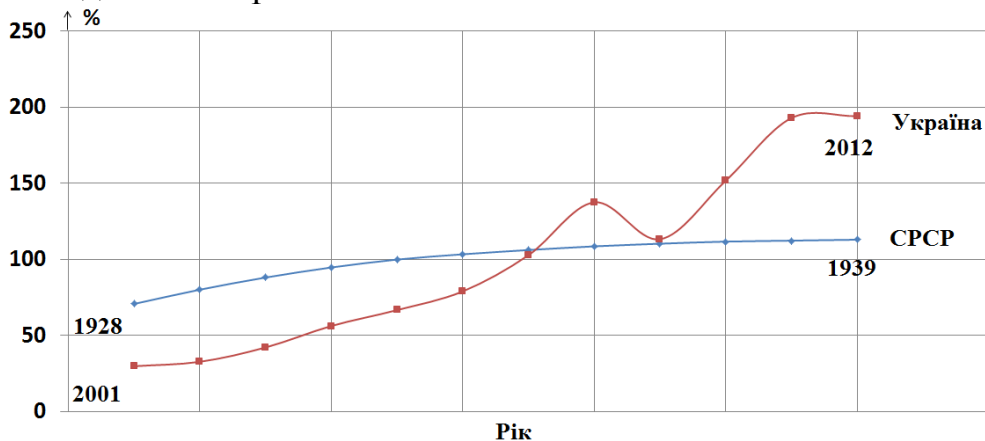

Рис. 9. Доходи від промисловості у відносних одиницях в Україні та СРСР

Будівництво в СРСР зростало монотонно, виключаючи тільки 1936 рік (рис. 10). Скоріше за все, такий саме провал цього року зумовлений акцентуванням на виробництві підприємствами продукції оборонного сектору, оскільки починаючи з цього року Німеччина почала воєнні дії, ввівши війська в демілітаризовану Рурську область, порушивши тим самим Версальський мирний договір. А в Україні спостерігається чіткий спад після 2009 року, і повернення до попереднього рівня лише у 2012 році.

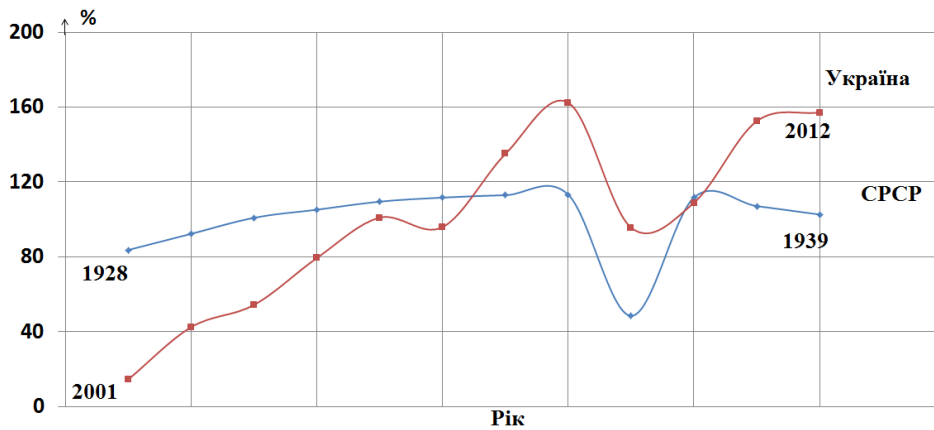

Рис. 10. Доходи від будівництва у відносних одиницях в Україні та СРСР.

Доцільним є аналіз виробництва основної, на наш погляд, продукції, яка значною мірою характеризує економіку нашої країни як у 1928 – 1939 роках, так і для 2001 – 2012 років. Виробництво сільськогосподарських культур як в Україні, так і в СРСР поступово зростало. Лише в СРСР спостерігався у 1936 році невеликий спад (рис. 11). Враховуючи загальні тенденції до збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та беручи до уваги дані про прибутки від даного сектора, які поступово зменшувались, можемо стверджувати про зниження цін на продукцію сільського господарства. Зазначене характеризує дотаційний характер розвитку сільського господарства.

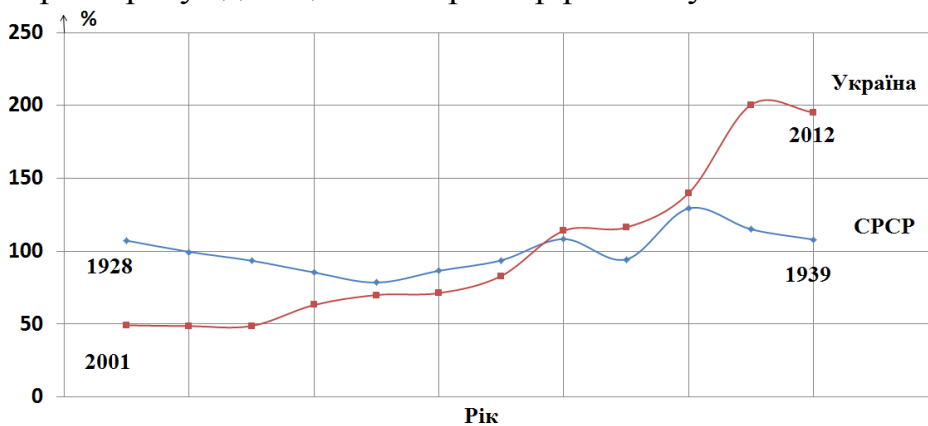

Рис. 11. Виробництво сільськогосподарської продукції у відносних одиницях в Україні та СРСР

Саме стабільно низькі ціни на продукцію сільського господарства зумовлювали відчуття стабільності для населення країни. Зазначене було важливим інструментом пропаганди.

Стосовно енергетичної складової, то пропонується розглянути видобування вугілля та виробництво електроенергії. Видобування вугілля в Україні зростає значно повільнішими темпами. Так, тренд показує, що зростання в СРСР було на 10 % більше кожного року (рис. 12).

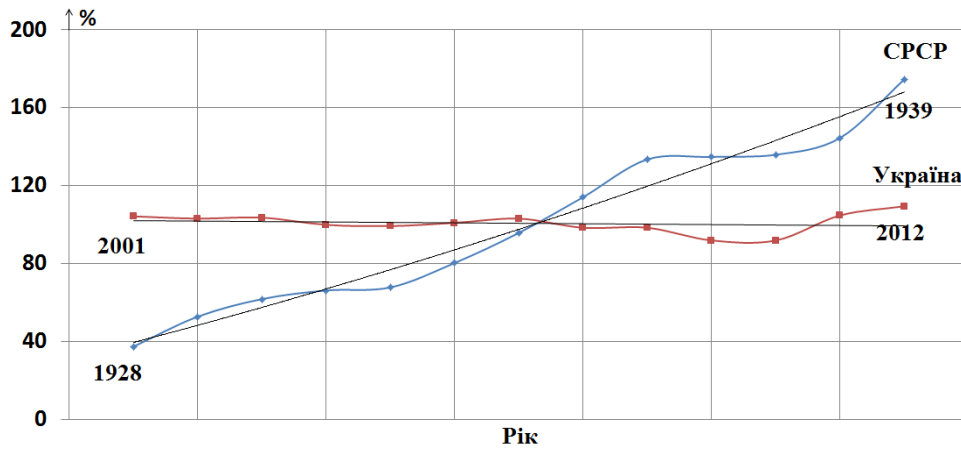

Рис. 12. Виробництво вугілля у відносних одиницях в Україні та СРСР

Така сама ситуація спостерігається і у виробництві електроенергії, лише коефіцієнт зростання перевищує попередній і становить 14 %.

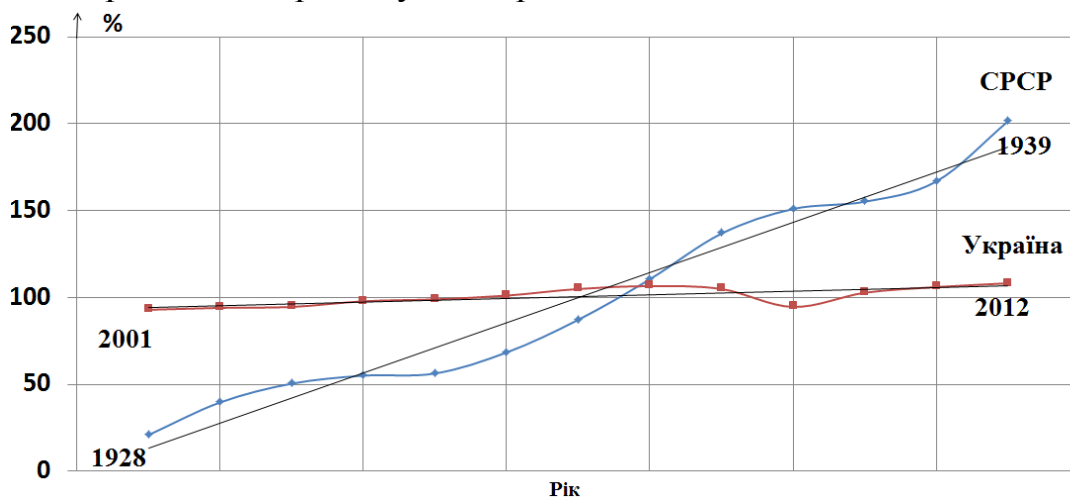

Рис. 13. Виробництво електроенергії у відносних одиницях в Україні та СРСР

Висновки. Компаративний аналіз динаміки окремих економічних показників за значні відтинки часу, які досить суттєво розмежовані у часі, надає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день ситуація в Україні за розвитком економічних показників близька до тої, яка формувалась в Українській РСР протягом 1928 - 1939 років. Таким чином підтверджено гіпотезу дослідження. Результати дослідження надають можливості вести бесіду стосовно вірогідності нового “індустріального стрибка” саме у поточний період розвитку нашої національної економіки. Слід також додати, що така сама ситуація спостерігалась у інших європейських країнах, які були обрані для дослідження: Німеччина та Польща. Тобто, для національної економіки головний акцент може стосуватись розвитку великих і середніх підприємства з подальшим збільшенням частки їх впливу на загальне зростання ВВП країни. На цей й необхідно звернути увагу. Враховуючи значний потенціал аграрного сектору, ймовірність його подальшого стрімкого розвитку є досить високою. Для реалізації представлених у роботі положень, доцільно крупним підприємницьким структурам спрямувати зусилля на оновлення основних засобів, створення робочих місць, формування такої інфраструктури ведення бізнесу, що надасть змогу у майбутньому знову посісти високі місця у

рейтингах конкурентоспроможності, індексу гармонізації, індексів якості життя та безпеки тощо.

Науковою новизною є методичний підхід до здійснення компаративного аналізу економіки країни на значних відтинках часу з показниками, які характеризують різні соціально-економічні формації для однієї й тієї ж країни, що надає можливість пошуку закономірностей у розвитку у різні історичні епохи.

Практичною значимістю наукового дослідження є можливість прийняття управлінських рішень на вищому рівні, які можуть забезпечити умови для розвитку середніх та великих підприємств, що замінить епоху стрімкого розвитку малого бізнесу в Україні. Зазначене може суттєво поліпшити соціально-економічну ситуацію в країні.

Подальших наукових досліджень потребує визначення кількісних характеристик розвитку економік країн з огляду на подібність функціонування у різні економічні епохи та врахування набутого досвіду з метою недопущення негативних тенденцій у соціально-економічній сфері у майбутньому. Також подальшого дослідження потребує використання більшої кількості соціально-економічних показників для компаративного аналізу, а також переліку країн, які пройшли відповідні етапи формування своєї економіки, що надасть змогу з більшою вірогідністю визначити можливий подальший розвиток економічної ситуації.

Література:

1. A tale of two depressions: What do the new data tell us [Electronic resource] VoxEU policy portal / B. Eichengreen, K. O'Rourke. – 8 March, 2010. – Mode of access : <http://www.voxeu.org/article/tale-two-depressions-what-do-new-data-tell-us-february-2010-update>
2. Народное хозяйство СССР 1928-1982: Юбилейный статический ежегодник / ЦСУ СССР. – М. : Финансы и статистика, 1982. – 624 с.
3. The World Bank [Electronic resource] – Mode of access : URL: <http://www.worldbank.org/>
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Statistisches Bundesamt [Electronic resource] – Mode of access : URL: <http://www.destatis.de/>
6. Central Statistical Office [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.stat.gov.pl/>
7. Data and Statistics USA [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.usa.gov>
8. The economic transformation of the Soviet Union, 1913 - 1945 / edited by R. W. Davies, M. Harrison, S. G. Wheatcroft. – Cambridge University Press, 1994. – 382 p.

УДК 330.341.1

Манаєнко І. М., verholiad@ukr.net

старший викладач кафедри менеджменту

Національний технічний університет України «КПІ»

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА В ТАРИФІ ТА «ЗЕЛЕНИЙ» ТАРИФ ЯК ФОРМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Стаття присвячена розгляду специфічних форм інвестиційного забезпечення підприємств електроенергетики – інвестиційна складова в тарифі та «зелений» тариф. Визначено їх основні риси. Проаналізовано практику їх використання в Україні. Зазначено законодавчі підстави апробації даних форм на вітчизняних підприємств електроенергетики.

Ключові слова: «зелений» тариф, електроенергетика, інвестиції, інвестиційне забезпечення, інвестиційна складова, прибуток, тариф.

The article is devoted to the specific forms of investment security power industry - the investment component in the tariff and "green" tariff. Determined their basic features. Analyzed the practice of their use in Ukraine. The legal grounds for testing form data on domestic power industry.

Keywords: "green" tariff, electricity, investments, investment security, investment component, profit rate.

Вступ. Ефективність функціонування підприємства залежить від сукупності певних умов, чільне місце в котрих належить інвестиціям. Інвестиції класифікуються за безліччю ознак, актуальним є їх розгляд в залежності від форм їх забезпечення. Відомі традиційні форми інвестиційного забезпечення, такі як самофінансування, кредитування, державне інвестування, венчурне інвестування, гранти, міжнародна технічна допомога. Проте, досліджуючи особливості розвитку підприємств електроенергетики, котрі виступають ресурсним забезпечення промислового комплексу в цілому та громадян зокрема, прослідковується специфічні форми інвестиційного забезпечення: інвестиційна складова в тарифі на електроенергію та «зелений» тариф. Тому вкрай важливо здійснити дослідження щодо специфіки інвестиційного забезпечення підприємств електроенергетики, виявити суперечності та розставити основні акценти.

За порушеною тематикою існує певна кількість публікацій, які є досить ґрунтовними та важливими. Питання інвестиційної складової в тарифі на електроенергію в наукових публікаціях в основному прихильні до її розгляду як основного джерела інвестиційного забезпечення під час реалізації заходів із модернізації основних засобів підприємств, це прослідковується у доробках Славути О.І., Матвєєвої Н.М. [8], а також Олійника Я.І., Крикавського Є.В., Косар Н.С. [6]. Аспекти «зеленого» тарифу розкриваються у напрацюваннях міжвідомчих установ, консалтингових компаніях [3; 4; 7]. Незважаючи на високу наукову цінність зазначених праць, питання щодо розгляду інвестиційної складової в тарифі та «зеленого» тарифу набуває важливе значення з урахуванням розгляду вітчизняних реалій розвитку підприємств електроенергетики.

Постановка задачі. Ціль статті – детермінувати основні риси інвестиційної складової в тарифі на електроенергію та «зеленого» тарифу як провідних форм інвестиційного забезпечення підприємств електроенергетики, зважаючи на законодавчі підстави та реальні можливості їх ефективного використання для активізації розвитку підприємств.

Методологічна та теоретична база дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження є наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених. В роботі використані такі методи як аналізу та синтезу, узагальнення, систематизації, аналітичний тощо.

Результати дослідження. Ринкова економіка дозволяє використовувати нижчу форм інвестиційного забезпечення для нормального функціонування підприємств, проте остаточне рішення щодо залучення та використання інвестиційних ресурсів обґрунтовується відповідними спеціалістами підприємства і затверджується вищим керівництвом організації. Однією із специфічних форм реалізації інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств електроенергетики є інвестиційна складова (надбавка) в тарифі на електроенергію.

Відповідно до п. 14.1.82 Податкового Кодексу України такий термін, як "інвестиційна складова" трактується як кошти, передбачені в тарифі на виробництво, передачу та постачання електричної енергії, виробництво, транспортування та постачання теплової енергії, а також транспортування, зберігання та постачання природного газу ліцензіата як частина прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання для цільового фінансування видатків, пов'язаних із відновленням, реконструкцією, модернізацією основних фондів (у тому числі заходів із підвищення безпеки та дотримання екологічних норм) та будівництвом нових об'єктів підприємств паливно-енергетичного комплексу, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

При розробці довгострокового тарифного сценарію і визначенні реального терміну повернення інвестицій варто враховувати, що в разі реконструкції основних засобів підприємства знижуються можливості щодо швидшого повернення інвестицій через інвестиційні надбавки до тарифу через значну величину втрати електроенергії при її передачі. Тариф на транспорт електроенергії включає в себе ставку на експлуатацію мереж і ставку на оплату втрат. При цьому вартість втрат буде розраховуватися виходячи з ціни електроенергії, рівної «тариф + інвестиційна надбавка».

Інвестиційна складова в тарифі на електроенергію розраховується індивідуально для кожного проекту із модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основних засобів підприємства і складає до 10 % в тарифі на електроенергію.

За таких умов інвестиційного забезпечення в ціну електроенергії закладаються собівартість, норматив втрати електроенергії під час її розподілення та інвестиційна надбавка, котра і є гарантом ефективності інноваційного проекту власника підприємства або інвестора. Тобто, по суті, включення інвестиційної складової в тарифі означає неконкурентне середовище

функціонування механізму інвестиційного забезпечення діяльності підприємств електроенергетики, що призводить до необґрунтованого збільшення вартості електроенергії, а це в свою чергу, значно впливає на енергоємні промислові підприємства.

Визначимо детермінанти інвестиційної складової в тарифі на електроенергію як форми реалізації інвестиційного забезпечення:

- в поточних умовах функціонування підприємств електроенергетики інвестиційна складова являється єдиним діючим джерелом інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств;

- включення інвестиційної складової до ціни на електроенергію не створює конкуренції серед потенційних інвесторів з метою участі у реалізації проектів на даних підприємствах;

- використання такого інвестиційного механізму сприяє цільовому використанню коштів;

- використання інвестиційної складової практично ліквідує всі ризики інвестора, котрі перекладаються на споживачів електроенергії, що, в свою чергу, знижує їх інвестиційну спроможність;

- реалізація даного інвестиційного механізму виступає гарантом поточних заходів із реалізації проектів з оновлення основних засобів підприємства, що, в свою чергу, призведе до стабільного функціонування енергосистеми країни;

- такий механізм практично не стимулює впровадження заходів із ресурсоефективності, що суперечить концепції сталого розвитку, складовою котрого є інноваційний розвиток.

Ще однією із форм реалізації інвестиційного забезпечення є «зелений» тариф, специфічний саме для альтернативної енергетики. За своєю природою «зелений» тариф – це економічний механізм залучення інвестицій в альтернативну енергетику. Актуальність «зеленого» тарифу підтверджується статистикою підключень. Якщо у 2012 році «зелений» тариф встановлено для 71 компанії, то в 2013 році – для 96. При цьому значення зеленого тарифу залишається практично незмінним. На 2013 рік Національна комісія регулювання електроенергії встановила значення зеленого тарифу на рівні липня: для вітроенергетики - 122,77 коп за кВт -год, для наземних об'єктів сонячної енергетики - 505,09 коп за кВт -год, для малих гідроелектростанцій - 126,27 коп. за кВт-год [9], [1], [2].

«Зелений» тариф в Україні почав діяти в 2009 році, коли Верховна Рада України прийняла поправки до законів «Про електроенергетику» і «Про альтернативні джерела енергії». У цих законодавчих актах вперше був прописаний механізм формування зеленого тарифу: він визначається з урахуванням спеціальних коефіцієнтів, на які множиться вартість електроенергії з традиційних джерел. Ці коефіцієнти індивідуальні для кожного з напрямків відновлювальної енергетики та враховують вартість і терміни окупності інвестиційних проектів.

Зелений тариф в Україні зафіксований в євро на 1 січня 2009 року, і кожен місяць переглядається, враховуючи курсові коливання гривні по

відношенню до євро. За час дії зеленого тарифу, тільки за останні три роки - в період з 2009 по 2012 рік було інвестовано понад 21 млрд. грн. у розвиток альтернативної енергетики України.

Право скористатися зеленим тарифом в Україні мають тільки ті підприємства, які з 1 січня 2012 року у виробництві електроенергії з альтернативних джерел використовують не менше 30 % сировини, матеріалів та послуг вітчизняних компаній. З 1 січня 2014 дана норма зросла до 50 %.

Зелений тариф в Європейському Союзі визнано дієвим інвестиційним механізмом, адже 99,9 % інвестицій – інвестиції приватних компаній. За 2012 рік було про інвестовано близько 60 млрд. євро. Український ринок лише набирає обертів у своєму розвитку, то в майбутньому дана форма реалізації інвестиційного забезпечення дозволить отримати унікальні переваги. А наразі розмір «зеленого» тарифу на електроенергію, вироблену електростанціями, що будуть введені в експлуатацію або істотно модернізовані після 2014, 2020 і 2024 років, знижується на 10 %, 20 % і 30 % відповідно [9, с. 10].

До проектів, які претендують на застосування «зеленого» тарифу, законодавством установлені вимоги щодо обов'язкової закупівлі частини товарів і робіт українського походження. Так, розмір місцевої складової для об'єктів електроенергетики, які виробляють електроенергію з енергії вітру, сонячного випромінювання та біомаси, будівництво яких розпочато після 01.01.2012 р., та які введені в експлуатацію після 01.07.2013 р., установлюється на рівні не менше 30%, а для об'єктів електроенергетики, які виробляють електроенергію з енергії вітру, сонячного випромінювання та біомаси, будівництво яких розпочато після 01.01.2012 р., та які введені в експлуатацію після 01.07.2014 р., — на рівні не менше 50% [9, с. 25].

Однією із форм державного фінансування у непрямій формі є податкові пільги. Для підприємств альтернативної енергетики встановлено податкові пільги на сплату податку на прибуток, а саме [4, с. 5]:

1) до 1 січня 2021 року, прибуток отриманий від основної діяльності компанії, яка виробляє електроенергію виключно з відновлювальних джерел енергії, буде повністю звільнений від сплати податку на прибуток підприємств;

2) 80% прибутку компанії, отриманого від продажу сировини, обладнання та комплектуючих, які були вироблені такою компанією та які будуть використовуватися для виробництва електроенергії з відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), звільняються від сплати податку на прибуток; кошти звільнені від такої сплати повинні використовуватися компанією для збільшення обсягів свого виробництва;

3) до 1 січня 2020 року звільняється від сплати податку на прибуток:

- прибуток виробників біопалива, отриманий від продажу біопалива;
- прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної і теплової енергії та/або теплової енергії з використанням біологічних видів палива;

- прибуток виробників обладнання для ВДЕ, одержаний від продажу обладнання та устаткування для ВДЕ, що були вироблені на території України.

З урахуванням привабливих інвестиційних можливостей розвитку

альтернативної енергетики, варто виокремити сферу проблем, котрі можуть стати визначальними у залученні інвестицій в проекти, котрим надаються «зелені» тарифи [4, с. 6-7]:

- складний порядок отримання ліцензії та зеленого тарифу;
- договір купівлі-продажу електроенергії укладається і зелений тариф застосовується тільки після введення установки з виробництва ВДЕ в експлуатацію;
- відведення земельної ділянки під проекти з виробництва ВДЕ може бути проблематичним та потребувати багато часу;
- підключення до електромережі є дуже проблематичним для виробників електроенергії з ВДЕ через відсутність чітких правил щодо обсягу потужності, яку може прийняти електромережа;
- "вимога щодо дотримання розміру місцевої складової" може бути перешкодою для потенційних іноземних інвесторів.

Форми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств електроенергетики характерні для багатьох країн, проте країни-сусіди України також мають потребу в інвестиціях. Прогнозні потреби в інвестиціях сфери виробництва електроенергії країн Східної Європи та Центральної Азії на період до 2030-2035 рр. становить 1500 млрд. дол. США [152, с. 16]. А до 2040 року обсяг інвестицій в світовому масштабі в будівництво нових електростанцій та інфраструктуру становить 15-20 трлн. дол. США. Із них в альтернативну енергетику планується спрямувати 32% всіх інвестицій, 14 % із яких буде реалізовано у США, а 22 % - в Китаї [7, с. 61].

Інвестиційна потреба для розвитку енергетики до 2020 року оцінюється в 210 млрд. євро, із них планується використати бюджетних коштів – 5,85 млрд. євро, що становить лише 2,8 % від потрібної суми [5]. Тому основним джерелом інвестиційних ресурсів є власні кошти та кредити, що в основній мірі співпадає із вітчизняними механізмами інвестування підприємств електроенергетики. Проте, на європейську просторі діє така форма інвестиційного забезпечення як гранти від: програма LIFE +; Європейський регіональний фонд; Рамкова програма підвищення конкурентоспроможності та інновацій (CIP); FP7; Eurostars.

Висновки. Тож, узагальнюючи викладені положення варто узагальнити, що інвестиційна складова в тарифі на електроенергію є особливою формою інвестиційного забезпечення підприємств електроенергетики, що пов'язано із галузевими особливостями ціноутворення. Така форма не тільки сприяє цільовому використанню інвестиційних ресурсів, але й виступає гарантом реалізації інвестиційних програм підприємства, що дозволяє здійснювати довгострокове інвестиційне планування інноваційного розвитку. «Зелений» тариф є вузько спеціалізованою формою інвестиційного забезпечення тому, що може бути апробований лише на підприємствах альтернативної енергетики як засіб стимулювання вкладення інвестиційних ресурсів з метою зменшення частки традиційної енергетики, яка в значній мірі залежить від енергетичних ресурсів.

Зважаючи на довготривалі кризові явища вітчизняного промислового та фінансового секторів єдино діючою формою інвестиційного забезпечення підприємств традиційної енергетики є «інвестиційна складова» в тарифі на електроенергію. Але діюча модель ринку електроенергетики України базується на неконкурентній моделі розвитку, що не спонукає керівний склад підприємств орієнтувати свою діяльність на пошук нових або перехід до інших, більш дієвих форм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, що активно використовуються на підприємствах інших країн світу. Тобто, форми інвестиційного забезпечення зводяться до того, що фактично опосередкованим інвестором виступає споживач електроенергії.

Література:

1. Верхоляд І. М. Світові тенденції у сфері прямих іноземних інвестицій / І. М. Верхоляд // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність. Матеріали VIII Всеукр. науково-практичної конференції, Київ, 15 – 16 березня 2012 р.: тези доповідей. – К.: НТУУ «КПІ». – 2012. – С. 201.
2. Верхоляд І. М. Інвестиційна привабливість проектів у сфері альтернативної енергетики: світовий аспект / І. М. Верхоляд // Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 3 – 6 квітня 2012 р. – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – С. 98.
3. Благодаря «зеленым тарифам» в Украине растет производство экологичной электроэнергии - Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.info-kmu.com.ua/15560249/article/15560279.html>
4. «Зелена» енергія в Україні. Нові можливості для швидкозростаючих інвестицій / Інформаційний лист, січень 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Ukraine/nl_kyiv_greenenergy_jan13_ukrainian.pdf
5. Евросоюз планирует развитие энергетической инфраструктуры [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document247540.phtml>
6. Олійник Я.І., Крикавський Є.В., Косар Н.С. Цінова політика енергетичних компаній в активізації їх інвестиційного забезпечення [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://evntukpi_2013_10_66%20\(1\).pdf](http://evntukpi_2013_10_66%20(1).pdf)
7. Прогноз развития энергетики мира и России до 2040 года (Институт энергетических исследований РАН; Аналитический центр при Правительстве РФ) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ac.gov.ru/files/project/474.pdf>
8. Славута О.І., Матвеева Н.М. Інвестиційна складова як джерело модернізації підприємств теплопостачання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/30750/1/99.pdf>
9. Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні за допомогою «зеленого» тарифу (Консультативна програма IFC в Європі та Центральній Азії) / Посібник для інвесторів, 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://agroconf.org/sites/default/files/yak_otrimati_zeleniy_tarif_pos_bnik_2013.pdf

УДК 001.891.572:347.711

Наум О. М., oljanaum4yk@mail.ru,

Шишолін А. П.

Науковий керівник: Войтко С. В.

докт. економ. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

**МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПАРАМЕТРІВ
ДОГОВОРІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄТОВАНИХ СТРУКТУР
(НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОГО ПАРКУ)**

Анотація. Визначено доцільність у розвитку інноваційної інфраструктури України. Поставлено завдання визначення оптимальної та найбільш вигідної суми одного договору для наукового парку з врахуванням витрат. Запропоновано підхід до знаходження оптимальної кількості замовлень для нормального функціонування інноваційної структури. Використано у розрахунках виробничу функцію Кобба-Дугласа та умови Куна-Таккера. Запропоновано математичний апарат для моделювання діяльності наукового парку та визначення окремих параметрів договорів для інноваційно-орієтованих структур.

Ключові слова: науковий парк, договір, виробнича функцію Кобба-Дугласа.

Abstract. It is indicated in the feasibility of innovative infrastructure in Ukraine. The tasks determine the optimal and the most advantageous amount of a contract to Science Park in view of cost. It is offered an approach to find the optimal number of orders for the proper functioning of innovation structures. It is used the production function Cobb-Douglas in the calculation and Kuhn-Tucker conditions. It is offered a mathematical device for modeling the work of Science Park and the definition of individual parameters contracts for innovative Intended audiences structures.

Keywords: Science Park, contract manufacturing Cobb-Douglas.

Вступ. Необхідність активізації інноваційної діяльності – це потреба сьогодення у розвитку економіки та підвищення рівня її конкурентоспроможності. Проблемною ланкою у розвитку інноваційної діяльності в Україні є незначна наявність структур, які спроможні перетворювати ідеї в науково-технічні розробки та забезпечувати впровадження останніх у виробництво. Зокрема, основними елементами інфраструктури є: інноваційні та технологічні центри, технопарки, наукові парки та технополіси. Досвід розвинених країн свідчить, що такі інноваційні структури створюють сприятливі умови для ефективної діяльності та розвитку малих інноваційних підприємств. Зазначене підтверджує актуальність дослідження.

На сьогодні в регіонах України функціонує більше десяти технопарків, та 20 інноваційних центрів. Президентом України підписано Закон України «Про наукові парки» (25 червня 2009 року за № 1563) [1]. Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, що пов'язані зі створенням і функціонуванням наукових парків. Науковий парк «Київська політехніка» створений на базі НТУУ «КПІ» відповідно до Закону України за № 523-V від

22.12.2006 р. «Про Науковий парк «Київська політехніка» [2] з метою організації масової інноваційної діяльності та її комерціалізації, що спрямована на інтенсифікацію процесів розроблення, виробництва та реалізації високотехнологічної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення обсягів надходжень до державного та місцевих бюджетів, значного прискорення інноваційного розвитку економіки України.

Постановка задачі. Науковий парк «Київська політехніка» має за основну мету налагодження ефективної системи взаємодії бізнес-структур, університету та Наукового парку. В умовах складної поточної економічної ситуації в Україні, кількість і обсяг замовлень в Науковому парку суттєво зменшується. Як наслідок, постала економічна задача оптимізації витрат і збільшення обсягу прибутку Наукового парку в цих, досить складних умовах. Економічна сутність задачі полягає у знаходженні оптимальної кількості замовлень для забезпечення нормального функціонування Наукового парку та визначення оптимальної та найбільш вигідної суми одного договору, що може забезпечити ефективне функціонування Наукового парку [3].

Методологічна та теоретична база дослідження. Для розв'язання даної задачі було використано типову кошторисну вартість робіт при виконанні одного замовлення, а також статистичну інформацію по кількості замовлень та їх вартості з 2008 по 2013 роки діяльності Наукового парку. Також застосовано виробничу функцію Кобба-Дугласа та умови Куна-Таккера.

Результати дослідження. Модель поведінки однопродуктової фірми. Як правило, виробнича фірма (підприємство) випускає один, певний продукт (або низку продуктів, проте з постійною структурою /компонентами/). Приймаємо річний випуск у натурально-речовій формі X — це у нашому випадку кількість одиниць продукту певного виду (або кількість багатомономенклатурних агрегатів) [4; 6].

Отже, використані ресурси: L — це жива праця (у моделі представляється у вигляді середньої чисельності зайнятих за рік, або такий показник, як кількість відпрацьованих за рік людино-годин); K — засоби праці (основні засоби, основні виробничі фонди); M — предмети праці (витрачені підприємством за рік енергетичні ресурси, сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектувальні вироби та інше).

Вважається, що кожен з агрегованих видів ресурсів (праця, фонди та матеріали) має певну їх кількість різновидів.

Позначимо через $x = (x_1, \dots, x_n)$ вектор-стовпчик можливих обсягів витрат на виробництві різних видів агрегованих ресурсів. У такому випадку технологія фірми визначатиметься її певною виробничою функцією (1), що відображає зв'язок між витратами ресурсів і випуском продукції:

$$X = F(x) \quad (1)$$

Висуваємо гіпотезу, що $F(x)$ двічі неперервно диференційована та неокласична, до того ж матриця її других похідних є від'ємно визначеною.

Тоді, якщо $w = (w_1, \dots, w_j, \dots, w_n)$ — вектор-рядок цін ресурсів, а p — ціна продукції, що вимовляється, то кожному вектору витрат x відповідає прибуток (2):

$$\Pi(x) = pF(x) - wx. \quad (2)$$

У (2) $R = pX = pF(x)$ — вартість річного випуску підприємства або її річний дохід, $C = wx$ — витрати виробництва чи вартість витрат ресурсів за рік.

При відсутності обмежень або якщо не вводити інших обмежень, окрім, звичайно, невід'ємних витрат ресурсів, то задача на максимум прибутку набере такого вигляду (3):

$$\max_{x \geq 0} pF(x) - wx \quad (3)$$

Це являється задачею нелінійного програмування з n умовами невід'ємності $x \geq 0$, необхідними умовами її розв'язання є умови Куна-Таккера:

$$\begin{cases} pF'(x) - w = 0 \\ x \geq 0 \end{cases} \quad (4)$$

Якщо в оптимальному розв'язку використовуються всі види ресурсів, тобто $x^* > 0$, то умови (4) матимуть вигляд:

$$pF'(x^*) = w \quad (5)$$

або

$$pF'(x^*) = w_j, \quad j = 1, \dots, l,$$

тобто в оптимальній точці вартість нашого граничного продукту даного ресурсу має дорівнювати його ціні.

Такий самий (подібний за формою) розв'язок має задача на знаходження максимуму випуску за заданого обсягу витрат

$$\max_{x \geq 0} F(x) \quad (6)$$

Це є задачею нелінійного програмування з одним лінійним обмеженням і умовою невід'ємності змінних.

Функція Лагранжа має вигляд:

$$L(x, \lambda) = F(x) + \lambda (C - wx),$$

Маємо максимізувати її за умови невід'ємності змінних. Для цього необхідно, щоб виконувались умови Куна-Теккера:

$$\begin{cases} F'(x) - \lambda w = 0 \\ C - wx = 0 \\ x \geq 0, \lambda \geq 0 \end{cases} \quad (7)$$

Як бачимо, умови (7) цілком збігаються з (4), якщо покласти $\lambda = \frac{1}{p}$.

Тестове моделювання діяльності наукового парку. Існує низка методик для моделювання діяльності різнотипних підприємств та установ. Якщо розглядати в якості підприємства саме Науковий парк, то для математичного опису його діяльності можна використати модель оптимального прибутку фірми, яка займається виробництвом однотипної продукції. Тому, для розрахунку оптимізації кількості замовлень для забезпечення максимізації прибутку Наукового парку була використана модель однопродуктової фірми з використанням виробничої функції Кобба-Дугласа [4 – 6]. Для розв'язку такої

задачі робимо припущення, що сума договору функціонально залежить від їх кількості. На практиці відомо, що при збільшенні кількості замовлень зростає їх ціна до деякого значення яке і є оптимальною точкою. Тому, будемо збільшувати суму договору при збільшенні кількості замовлень до деякого оптимального значення, при якому прибуток набуватиме максимального значення. Нехай p – ціна замовлення; N – кількість замовлень за місяць.

Пропонується для тестового моделювання діяльності наукового парку запропонувати таку функцію, яка б найточніше відображала реальну ситуацію (рис. 1):

$$p(N) = (-N^3 + 11N^2) \quad (8)$$

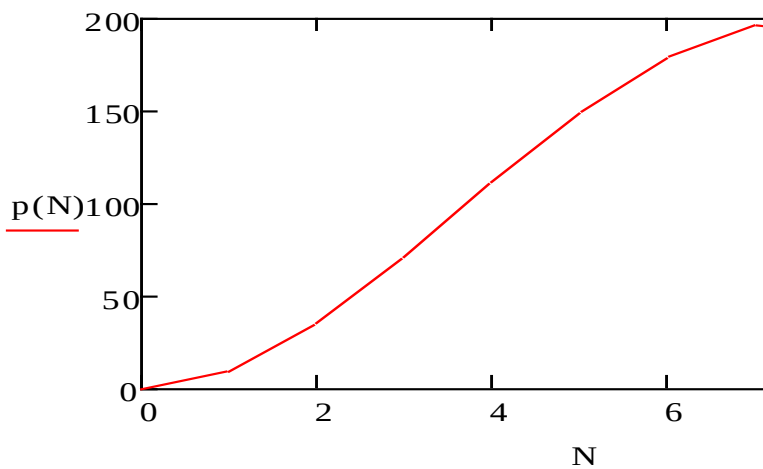

Рис. 1. Візуалізація залежності
обсягу коштів надходжень від
кількості замовлень
Середня ціна за один

договір — $p(1) = 10$ тис. грн. $N_{\max} = 7,3$, $p_{\max}(7,3) = 197$ тис. грн.

Прибуток залежатиме від кількості замовлень та від ресурсів, які витрачаються на виконання цих замовлень. Будемо розглядати два види ресурсів: людські ресурси (оплата праці) та матеріали. Нехай: L - людські ресурси; p_L – витрати на оплату праці; M – матеріали; p_M – витрати на матеріали; A – постійні витрати ($A = 0,369 p_L + \text{СВ(службові відрядження)} + \text{НВ(накладні витрати)} + \text{ПДВ}$); C – загальні витрати.

Випуск (продукт виробництва) буде залежати від обсягу основних ресурсів (L та M):

$$F(L, M) = M^{1/2} L^{2/3} \quad (9)$$

Тоді прибуток можна записати в такому вигляді:

$$\Pi = (-N^3 + 11N^2) F(L, M) - N(A + p_L L + p_M M) \quad \max \quad (10)$$

$$C = A + p_L L + p_M M$$

Оптимізуючи L та M можна отримати такі формули для їх знаходження:

Якщо $C=25000$, $A=13122$, $p_M=7700$, $p_L=4200$, то:

$$\Pi(N) = (-N^3 + 11N^2) 1,1 - 25022,$$

Прибуток буде максимальним коли $N = 7,3$, $\Pi(7,3) = 118,4$ тис. грн.

Прораховано, що середня сума договору в цих межах становить 140 000 грн. Перевіримо чи вигідно буде укласти Науковому парку договір з такою сумою. Порахуємо основні витрати з кошторисною вартістю робіт.

140 000 грн. – сума договору. Так, ПДВ - 28 000 грн; заробітна плата – 40 000 грн (якщо в договорі беруть участь 4 особи і в них зарплата по 10 000 грн); соціальне страхування – 16 000 грн; матеріали – 10 000 грн; відрядження – 7 000 грн; виробнича собівартість – 73 000 грн; накладні витрати – 1 600 грн; прибуток – 2 920 грн. Всього витрат 105 520 грн. $140\,000 - 105\,520 = 34\,480$ грн – сума доходу.

Висновки. Отже, з практичної точки зору, за приведеними розрахунками договір на суму 14 000 грн вигідно вкладати. Але, залежно від специфіки самого договору, витрати можуть складати різні суми тому, договори з меншими сумами також може бути вигідно вкладати. Тому прибутковість договору залежить не від суми укладеного договору, а від його специфіки та витрат, які необхідні для його виконання. З теоретичної точки зору, розробивши систему, яка б працювала у напрямку збільшення кількості замовлень, можна було б відбирати для себе найбільш вигідні договори.

Науковою новизною є використання для визначення мінімальної та оптимальної сум договорів, а також кількості цих договорів для інноваційної структури на основі типової кошторисної вартості робіт при виконанні одного замовлення, що, на відміну від існуючих, містить математичний апарат, який базується на виробничій функції Кобба-Дугласа та умови Куна-Таккера.

Подальших наукових розробок за даним напрямом потребує обчислення мінімальної та оптимальної сум договорів, а також кількості цих договорів у мінливих економічних умовах, а також у динаміці.

Література:

1. Про наукові парки : Закон України / Відомості Верховної Ради України // Внесено зміни. № 5460-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014. - № 2-3. - С. 41.
2. Про Науковий парк «Київська політехніка» : Закон України // Відомості Верховної Ради України // Внесено зміни № 5460-VI від 16.10.2012, 2007. - № 10. С. 86.
3. Офіційний сайт Наукового парку «Київська політехніка» [Електронний ресурс] / Наукового парку «Київська політехніка» - Режим доступу : <http://spark.kpi.ua>
4. Вітлінський В. В. Моделювання економіки : навч. посібник / Вітлінський В. В. – К. : КНЕУ, 2003. - 408 с.
5. Бузгалін А. В. Перехідна економіка : курс лекцій / А. В. Бузгалін // – М. : Економіка, 2004. – 186 с.
6. Бусигін В. П. Микроэкономика: третий уровень / В. П. Бусыгин, Е. В. Желободько, А. А. Цыплаков. – Новосибирск : НФПК, 2003. – 694 с.

УДК 339.972

Охріменко А.О. taski357@mail.ru

Науковий керівник Дергачова В.В.,

докт. екон. наук., професор

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті розкрито підходи до розуміння конкурентної політики на різних рівнях управління. Виявлено протиріччя між конкурентною політикою та антимонопольним регулюванням. Систематизовано інструментарій конкурентоспроможності. Проаналізовано досвід формування конкурентної політики розвинених країн.

Ключові слова: конкуренція, політика, адвокатування, антимонопольне регулювання, ефективність.

Abstract. The article deals with approaches to the understanding of competition policy at different levels of government. Revealed contradictions between competition policy and regulation antimonopolnym. Systematized tools competitiveness. The experience of the formation of competition policy in foreign countries.

Keywords: competition, politics, antitrust regulation, efficiency

Вступ. Ринкова економіка часто асоціюється з конкуренцією, що виступає своєрідною рушійною силою вільного доступу на ринки факторів, праці, капіталу. Результативність реалізації конкурентних переваг конкретного сектору економіки залежить від ефективності конкурентної політики, що формується на макро та макrorівнях. Зміст конкретної конкурентної політики залежить від ідеології, що склалася в суспільстві під впливом правлячих еліт.

Проблемам розвитку конкуренції, формування конкурентних переваг та ефективності конкурентної політики присвячено чимало наукових досліджень.

А. Сміт зробив перші кроки на шляху до тлумачення конкуренції як ефективного засобу цінового регулювання, а також протиставив конкуренції монополію. У своїй праці «Дослідження про природу й причину багатства народів» він зазначав, що конкуренція є своєрідним ідеалом економіки, тому необхідно боротися з усім проявами, що заважають її досягненню та підтриманню: державне втручання та монопольна діяльність [1].

У. С. Джевонсом були висунуті дві умови, якими має характеризуватися досконалий ринок: «1) ринок теоретично ідеальний, коли всі торговці мають вичерпними знаннями про умови пропозиції і попиту і витікає звідси міновому відношенні; 2) повинна бути абсолютна вільна конкуренція, так щоб кожен робив обмін з кожним при наявності хоча б найменшої вигоди; 3) повинна бути виключена будь-яка таємна змова, що має на меті поглинання товарів і затримку збуту для створення неприродних мінових операцій» [2]. Щоб досягти зазначеного ідеалу, необхідна відповідна ідеологія, яка продукується на рівні правлячих еліт. Такою ідеологією виступає конкурентна політика.

Гречишкіна І.В. у своєму дослідженні зазначає, що приватними цілями конкурентної політики (цілі першого рівня) в залежності від обраного в якості

точки відліку розуміння конкуренції (у контексті статичного чи динамічного аналізу економіки) є створення (розвиток, впровадження) та підтримання конкуренції (або рівних умов конкуренції) відповідно [3].

Постановка проблеми. Метою статті є виявлення та узагальнення методичних підходів до формування конкурентної політики підприємства та оцінки її ефективності.

Методологічна та теоретична база дослідження. Методологічною основою дослідження виступають праці вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні дані. В основу дослідження покладено системний підхід, методи аналізу та синтезу, узагальнення, історичний та логічний методи.

Результати дослідження. Оскільки конкурентна політика формується на декількох рівнях: державному, регіональному, підприємницькому, то і охоплення завдань та вектор їх спрямування буде дещо різнитися. Конкурентна політика держави є частиною політики економічного та соціального розвитку і спрямована на формування та розвиток конкурентного середовища, захист інтересів національних підприємств та споживачів. Пріоритет макроекономічних інтересів визначає першочергове право держави визначати завдання конкурентної політики, формувати стратегію та обрати тактику.

Можна виділити два основних напрямки у визначенні конкурентної політики: ототожнення конкурентної політики з політикою антимонопольного регулювання та розширене тлумачення у контексті інших складових елементів конкуренції.

Крізь призму антимонопольного регулювання конкурентна політика являє собою комплекс правил, що встановлюються державою щодо угод між підприємствами з метою попередження зловживань домінуючим положенням на ринку. Разом з тим конкурентна політика держави не може і не повинна обмежуватися тільки регулюванням у сфері антимонопольного законодавства.

У розширеному розумінні конкурентна політика охоплює цілу низку завдань, спрямованих на забезпечення сталого розвитку економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції, робіт та послуг національних виробників, забезпечення зайнятості, ефективні структурні зміни тощо. Інструментарій реалізації окремих положень конкурентної політики (лібералізація сфер з природно-монопольною складовою, скасування чи зниження обсягів державної допомоги, бар'єрів для вільного переміщення товарів (послуг) тощо) відображається у державних програмах, що виражають ідеологію правлячих еліт, формують суспільну думку та здійснюють вплив на конкурентні стратегії окремих підприємств.

У. Ковачіч вважає, що конкурентну політику можна визначати через використання для досягнення поставлених цілей методи, на вершині яких зовсім не обов'язково має стояти саме антимонопольне регулювання. Він вважає, що одним з основних напрямів конкурентної політики є адвокатування конкуренції, роз'яснення вигод для розвитку економіки існування на ринках конкурентного суперництва, освіта споживачів, бізнесменів, політиків щодо вигод проконкурентного розвитку. Здійснення освітньої діяльності має сприяти побудові конкурентним відомством політичної незалежності, що, в свою чергу,

може бути не менш важливим з точки зору ефективності конкурентної політики, ніж «технократичні» заходи (підвищення заробітної плати, підвищення кваліфікації через навчання і т.д.) [4, с.45].

Конкурентна політика підприємства є компонентом державної політики, оскільки залежить від цілої низки чинників, продуктованих на вищих рівнях державного управління: закони, постанови, накази, розпорядження, концепції, програми, тощо. Взаємозв'язок конкурентної політики держави з конкурентною політикою підприємства полягає в тому, що [5]:

- 1) конкурентна політика держави – один із найважливіших засобів, за допомогою якого досягається певна структура економіки;
- 2) цільова структура економіки визначається характером антимонопольного регулювання, регіоном, активністю громадських об'єднань, конкурентним середовищем;
- 3) конкурентне середовище зумовлює зміст конкурентної політики підприємця.

Напрямами державної конкурентної політики є державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства, ефективне застосування якого сприяє формуванню та розвитку конкурентного середовища, що, в свою чергу, дозволяє забезпечити зростання добробуту населення та підвищити конкурентоспроможність національної економіки. Відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності 2013–2014 рр. Всесвітнього економічного форуму, Україна за останній рік у рейтингу глобальної конкурентоспроможності втратила одинадцять позицій (з 73 до 84), отримавши показник 4,05 балів з 7 можливих [6].

Дергачова В.В. вважає, що існує комплекс загроз впливу процесів глобалізації світового господарства на конкурентоспроможність національної економіки: знецінення ресурсної бази національної економіки у порівнянні з основними країнами-конкурентами, відсутність державної програми реноваційно-інвестиційної політики [7].

Державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства здійснює Антимонопольний комітет України (АМКУ) відповідно до повноважень, визначених законом. Основним завданням АМКУ є в першу чергу не заборона монополії, а заохочення підприємництва до конкурентної діяльності за рахунок, вже перевіреного на практиці більш розвиненими країнами, адвокатування конкуренції.

Антимонопольні законодавчі акти становлять основу конкурентного законодавства розвинених країн. Крім того, прийнята ціла низка спеціальних міжурядових угод. Внесок у конкурентне регулювання внесли Комісія ООН з промисловості та торгівлі (ЮНКТАД), Європейське економічне співтовариство тощо. Антимонопольне законодавство здійснює регулювання доступу на ринок і контроль над ринковою концентрацією. Нормативне регулювання ділових відносин виступає у якості інструменту державної підтримки бізнесу та сприяє розвитку конкретних галузей економіки шляхом активізації конкуренції.

Ще одним інструментарієм підтримки конкуренції виступає її адвокатування: комплекс організаційно-правових заходів, націлених на просування в суспільстві принципів добросовісної конкуренції.

Адвокатування прийнято розглядати як комплекс заходів антимонопольних органів, котрі застосовують з метою розвитку конкурентного середовища шляхом удосконалення та розвитку культури конкуренції в суспільстві, процесів взаємодії суб'єктів господарювання в конкурентних правових відносинах, удосконалення практики застосування конкурентного законодавства, а також співробітництва антимонопольного комітету з іншими державними структурами. Робоча група з адвокатування Міжнародної конкурентної мережі визначає адвокатування конкуренції, як вид діяльності, що проводиться конкурентним відомством у сфері стимулювання економічної активності в конкурентному середовищі шляхом не правозастосовних механізмів, а головним чином за рахунок взаємозв'язку з іншими державними структурами і за допомогою підвищення обізнаності суспільства щодо переваг конкуренції [8].

Разом з тим на рівні національних економік відношення до концентрації виробництв мають свої особливості. Ю.В Кіндерський у своєму дослідженні зазначає, що зміцнення міжнародних позицій економік західноєвропейських країн відбулося одночасно з прискореною концентрацією капіталу та монополізацією, а така політика у Великій Британії та Франції привела до утворення тільки однієї чи двох головних компаній у провідних галузях економіки, що дало їм змогу конкурувати на світових ринках. Керівництво ЄС не створює перешкод для утворення монополій, вважаючи підвищення рівня концентрації позитивним явищем й аргументуючи це тим, що створення монополії не веде до згортання конкуренції, а лише змінює її форму [9].

Таким чином, з одного боку, кожна підприємницька структура має право на ведення бізнесу в межах законодавства. З іншого – тільки крупні підприємства можуть обіймати вагомі позиції на ринку та забезпечувати якісні параметри товарів (робіт, послуг), що виробляються. При цьому держава відіграє роль арбітра, встановлюючи допустимі межі домінування.

Будь – яка конкурентна політика має право на існування тільки тоді, коли докаже свою ефективність. При цьому важливо здійснювати порівняльну оцінку результатів, що відбуваються під впливом конкурентних сил до та після реалізації окремих положень конкурентної політики.

В системі оцінювання важливих параметрів впливу посідає система виміру конкурентоспроможності. Показники конкурентоспроможності характеризують як внутрішнє так і зовнішнє середовище. Для економіки важлива динаміка розвитку підприємства (галузі, регіону), їх привабливість для іноземних інвестицій. Опосередкованими показниками конкурентоспроможності окремих територій можуть виступати споживання на одну людину, демографічні показники приросту тощо.

Висновки. Національні та регіональні економіки прагнуть до урівноваження та збалансування інтересів підприємницьких структур, що протистоять одна одній (виробництво і споживання, попит і пропозиція тощо). Автоматичним механізмом самонастроювання ідеальних економік є механізм досконалої конкуренції. Разом з тим у чистому вигляді він відсутній навіть у

розвинених країнах з високим ступенем регламентації та прозорості ведення бізнесу.

Державні та національні регулятори залучають напрацьований інструментарій з метою коригування економічної рівноваги: створення умов для реєстрації та функціонування підприємств усіх форм власності та у розрізі різних видів економічної діяльності; вільне ціноутворення; рівноправний доступ до ресурсів; створення розвиненої ринкової інфраструктури.

Ефективність запланованих заходів у сфері розвитку конкуренції залежить від врахування глобальних та національних факторів, результатів ситуаційного моделювання та виправдано застосуванні регуляторів впливу.

Література:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики. Предисловие Столярова И.А. М.: МП «ЭКОНОВ», «КЛЮЧ», 1993.-С.79-397.
2. Джевонс У.С. Политическая экономия. СПб.: Народная польза, 1905.
3. Гречишкина И.В. Факторы эффективности конкурентной политики. Автореферат диссертации на соискание степени канд. экон. наук по спец. 08.00.01- экономическая теория.- Московский государственный университет им. М. Ломоносова, 2004.- 22 с.
4. Kovacic W.E., Shapiro C. Antitrust Policy: A Century of Economic and Legal Thinking. // Journal of Economic Perspectives, 2000, Vol.14, № 1, p.43-47.
5. Кашуба Я.М. Реалізація конкурентної політики підприємництва з урахування впливу інституційних механізмів та процесів самоорганізації // Я. М. Кашуба. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository.
6. Аналіз індексу конкурентоспроможності України в 2013–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/analiz-indeksu-konkurentospromozhnostiukrayiniv-2013-2014-rr>. – Назва заголовку з екрану.
7. Дергачова В.В. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в контексті забезпечення економічного зростання: (Монографія) / Дон. держ. ун-т ек. і торг. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 392 с. – Бібліогр.: с.336-356.
8. Advocacy and Competition Policy. Report prepared by the Advocacy Working Group, International Competition Network Conference. Naples, Italy, 2002.// <http://www.internationalcompetitionnetwork.org/uploads/library/doc358.pdf>
9. Кіндерський Ю.В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Ю.В. Кіндерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – С. 518-519.

УДК 338.1

Печенюк В.О.

vitaliyus-02@mail.ru

Науковий керівник **Охріменко О.О.**

д.е.н. ФММ НТУУ «КПІ»

Національний технічний університет України «КПІ»

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВТОМОБІЛЕБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація. В статті наведено детальний аналіз динаміки галузі автомобілебудування провідних світових виробників та України в цілому. Було встановлено взаємозв'язок між основними макроекономічними показниками зовнішньоекономічної діяльності галузі. Визначено найбільш вагомі чинники, які справляють значний вплив на формування конкурентного потенціалу, а також ідентифіковано причинно-наслідкові зв'язки з метою майбутнього бачення динаміки розвитку галузі.

Ключові слова: конкурентоспроможність, насиченість ринку, матриця стандартизованих коефіцієнтів, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність.

Abstract. The article contains a detailed analysis of the dynamics of the automotive world's leading manufacturers and Ukraine as a whole. It was determined the relationship between the main macroeconomic indicators of foreign economic activity sector. The most important factors that have a significant influence on the competitive potential and identified causal relationships with a view to the future vision of the dynamics of the industry.

Keywords: competitiveness, market saturation, standardized coefficient matrix, exports, imports, foreign trade.

Вступ. Проводити оцінку, а також наголошувати на перспективах розвитку економік країн світу можна виходячи з потенційного стану розвитку фундаментальних галузей промисловості. Основною з яких по праву вважається галузь автомобілебудування. Даний вид промисловості створює суттєвий вплив на процеси, як соціального, так і економічного розвитку суспільства, створює прямо пропорційну залежність з іншими галузями народного господарства країни, які в свою чергу забезпечують її сировиною, матеріалами, комплектуючими виробами, а також технологічним обладнанням, а сферу використання продукції автомобілебудування – експлуатаційними матеріалами та засобами технічного обслуговування і ремонту.

Що ж стосується безпосередньо України, то продукція, наявна на ринку на сьогоднішній день, в повній мірі не задовольняє споживачів новизною своїх технічних рішень та якістю. Варто зазначити, що конкурентний потенціал українського автопрому не перебуває на належному для себе рівні, але супроводжується досить прийнятним ціновим діапазоном. А тому першочерговим завданням галузі автомобілебудування нашої країни є процеси та методи підвищення її конкурентоспроможності, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку.

Вирішення поставленого завдання можливе за рахунок проведення інституційних перебудов, модернізації технології виробництва

високотехнологічних автомобільних компонентів і матеріалів, застосування відповідних маркетингових стратегій, та вдосконалення науково-технологічного та кадрового забезпечення.

Постановка задачі. Ґрунтуючись на аналізі автомобілебудівної галузі України, мікро- та макроекономічних показників, які впливають на стан автомобільного ринку, у дослідженні потрібно ідентифікувати найвагоміші чинники, які впливають на динаміку автомобільного ринку, та встановити взаємозалежність між ними, формалізувати цей зв'язок за допомогою математичних алгоритмів.

Методологічна та теоретична база дослідження. В роботі використано статистичні дослідження, метод експертних оцінок, матрицю стандартизованих коефіцієнтів, графічний та аналітичний методи, математизація, комп'ютеризація, стандартизація.

Результати дослідження. Автомобілебудування є найбільш пріоритетною галуззю машинобудівного комплексу України. Продукція даної галузі користується все більшим попитом в населення і не лише в високорозвинених країнах. В світі виробництвом автомобілів займається велике число великих, середніх та дрібних фірм. Для успішного функціонування економіки країни важливим елементом є визначення пріоритетних галузей розвитку. В цьому процесі доцільно надавати перевагу виробництву продукції з високою доданою вартістю, яка б користувалася достатнім попитом. У зв'язку з неупинно зростаючою кількістю автомобілів, актуальним стає розвиток саме автомобілебудівної галузі [1].

В Україні функціонує низка підприємств, які займаються виготовленням автомобілів, як власного бренду, так і слугують базами виробництва для іноземних компаній, проте їх доля в міжнародному ринку є несуттєвою. Маючи підприємства з функціонуючими виробничими потужностями, актуальності набуває аналіз їх міжнародної конкурентоспроможності та вибору подальшої стратегії розвитку.

З метою більш детального аналізу та оцінки стану автомобілебудівної галузі України розглянемо основні показники діяльності галузі на фоні ведучих автомобільних асоціацій країн світу (див. табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка конкурентоспроможності автомобілебудівної галузі України [2, 3, 4, 7]

Показник		Роки	Світ у цілому	Країни світу										
				Україна	Японія	Чехія	Франція	Аргентина	Бельгія	Китай	Італія	США	Росія	Німеччи на
1. Обсяги виробницт ва	1.1. У вартісно му виразі, млн. дол.	2011	1907191	2544,3	180574	23810,4	49031,8	18549,4	11901,7	452356	21514,9	173301,5	41875	160419
		2012	2003810	1854,5	213773	23395,5	43016,6	17110,8	10837,5	473303	18286,9	206662,1	46958	143596
		2013	2100429	936,5	207107	22892,9	42209,8	17373,4	13312,1	523679	18248,1	220612,8	45737,1	148029
	1.2. У натураль ному виразі, шт.	2011	80045075	104654	8 398 630	1199845	2242928	828771	595084	18 418 876	790348	8 661 535	1 990 155	6311103
		2012	84100167	76281	9 942 711	1178938	1967765	764495	541874	1927180 8	671768	10 328 884	2 231 737	5649269
		2013	87300115	50449	9630070	1132931	1740000	791007	480164	2211682 5	658207	11045902	2175311	5718222
2. Частка у ВВП країни, %		2011	2,7	1,87	3,06	12,39	1,90	5,01	2,56	6,18	1,05	1,16	2,21	4,46
		2012	2,8	1,03	3,59	12,09	1,67	3,60	2,27	5,66	0,92	1,32	2,33	4,22
		2013	2,9	0,5	4,23	11,5	1,5	3,6	2,6	5,71	0,9	1,3	2,16	4,1
3. Частка у зовнішній торгівлі (експорту галузі в загальному експорті), %		2010	–	0,38	18,82	10,98	4,76	5,52	7,49	2,32	2,16	2,15	0,54	7,45
		2011	–	0,52	19,18	11,21	4,59	6,36	6,66	2,55	1,96	3,13	0,36	9,98
		2012	–	0,51	18,79	11,33	4,46	6,18	7,07	2,60	3,63	3,91	0,34	11,4
4. Темпи зростання галузі (обсягів продажу), %		2011	3,2	25,9	-12,8	11,5	0,6	15,7	7,2	0,8	-5,7	11,9	41,8	6,9
		2012	5,1	-27,1	18,4	-1,7	-12,3	-7,8	-8,9	4,6	-15	19,3	12	-8,1
		2013	4,8	-49,5	-3,1	-2,1	-1,9	1,5	22,8	10,6	-0,2	6,8	-2,6	3,1
5. Найбіль ше підприє мство (ТНК)	5.1. Назва	–	–	3A3	Toyota	Skoda Auto	PSA	Renault Argentina	Audi Brussels	SAIC Motor	Fiat	General Motors	AvtoVAZ	Volkswa gen
	5.2. Обсяги виробництв а, шт.		–	22695	1010442 6	949412	2911764	89716	123110	1783548	2127295	9285425	553232	9254742
	5.3. Частка ринку, %		–	0,03	12,02	1,13	3,46	0,12	0,15	2,12	2,53	11,04	0,66	11,00

Отже, проаналізувавши стан автомобілебудування України та світу в цілому можна зробити ряд висновків:

– лідером за обсягами виробництва в натуральному вираженні є Китай, друге місце займає США, третє – Японія. Розглянувши даний показник у вартісному вираженні, можна помітити, що позиції лідера також займає Китай з показником у 523679 млн. дол. США, друге місце за США, третє – за Японією. Тобто можна зробити висновок, що вартість японського та американського авто прямо пропорційні;

– найбільшу частку у ВВП галузь автомобілебудування займає у Чехії – майже 11,5%. Стосовно частки у зовнішньоторговельному обороті, першість за Японією – майже 19%. Тобто економіки даних країн особливо є залежними від автомобілебудівної галузі;

– позитивна динаміка виробництва авто спостерігається у Китаї, США, Японії, Чехії та Німеччині. Загалом у світі виробництво автомобілів стабільно зростає, за останній рік наприклад – на 4,8%;

– в Україні за останній рік відбувся спад у виробництві автомобілів, а саме на 49,5%. Частка галузі у ВВП та у загальному експорті становить близько 0,5%, тобто економіка України слабо орієнтується на розвиток даної галузі;

– світовими лідерами з виробництва автомобілів є такі компанії як: Toyota – 12%, GM – 11%, Volkswagen – 11% від загального світового виробництва автомобілів. В Україні головним виробником є ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», який за останній рік виготовив 22695 автомобілі;

– за загальною сукупністю показників можна виділити особливу роль у світовому автомобілебудуванні таких країн як: США, Японія і Німеччина та дослідити саме їх конкурентоспроможність по відношенню до українських виробників.

З метою більш об'єктивної оцінки діяльності автомобільної галузі України та провідних світових виробників доцільно буде провести економічний аналіз на основі матриці вихідних даних та стандартизованих коефіцієнтів.

Таблиця 2

Матриця вихідних даних [2, 4, 5, 6]

Країна	Обсяг виробництва, шт	Експорт галузі, млн. дол.	Імпорт галузі, млн. дол.	Виробництво авто на 100 жителів, шт./1000 осіб	Частка експорту галузі в загальному експорті, %		Інвестиції, млн. дол.	Кількість працюючих, тис. осіб	Продуктивність праці, тис. дол. /особу
	1	2	3	4	5		6	7	8
Україна	5044 9	283,3	2979,5	1,7	0,51		49,8	19,4	48273,2
Німеччина	5718222		124289,7	43891,5	69	11,4	16020, 6	775	191005,2
Аргентина	791007		4712,1	5882,7	17,9	6,18	1700	35,4	490774
Бельгія	480164		28473,2	26623,3	49	7,07	613,9	20,6	646218,4

Таблиця 3

Вагові коефіцієнти економічних показників

1	2	3	4	5	6	7	8
0,15	0,1	0,05	0,05	0,15	0,15	0,05	0,15

В табл. 2 кожному показнику надано максимальний рівень і він приймається за 1. Згідно економічних законів найкращим значенням є максимальне, тому показник даної колонки (α_{ij}) діляться на максимальний елемент – еталон ($\max \alpha_{ij}$). Дані обчислення проведено за формулою 1 (див. табл. 4).

Таблиця 4

Матриця стандартизованих коефіцієнтів

Країна	Показники							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	0,01	0,002	1	0,025	0,045	0,003	0,03	0,07
Німеччина	1	1	0,068	1	1	1	1	0,3
Аргентина	0,14	0,031	0,51	0,26	0,54	0,11	0,05	0,76
Бельгія	0,1	0,2	0,112	0,71	0,62	0,04	0,03	1

Виходячи з даних табл.4 та за допомогою вагових коефіцієнтів (табл. 3) знайдемо інтегральну рейтингову оцінку країни (R_i), що відбиває її міжнародну конкурентоспроможність в галузі економіки (табл. 5).

Таблиця 5

Результати порівняльної рейтингової оцінки

Країна	Показники									
	1	2	3	4	5	6	7	8	R	Місце
Україна	0,00002	0,000004	0,1	0,00003	0,00003	0,000001	0,000005	0,001	0,32	4
Німеччина	0,2	0,1	0,0005	0,05	0,15	0,15	0,05	0,012	0,87	1
Аргентина	0,003	0,0001	0,026	0,003	0,04	0,0012	0,0002	0,09	0,45	3
Бельгія	0,002	0,004	0,0013	0,025	0,06	0,0002	0,0001	0,2	0,51	2

Висновки. Провівши детальний економічний аналіз стану автомобілебудування України на основі системи обраних найбільш пріоритетних показників діяльності галузі, доцільним буде зробити ряд висновків, зауважень та пропозицій, а саме:

– сучасний асортимент продукції автомобільної асоціації виробників України має досить низьку якість, і як наслідок на неї практично відсутній попит не лише на іноземних ринках, але і на вітчизняному;

- технологія виробництва автомобільної промисловості є досить застарілою та відсталою від світових стандартів, як мінімум на 15-20 років;
- розширити модельний ряд виробництва із залученням престижних марок та моделей;
- змінити стратегії позиціювання вже наявного на ринку товару.

З метою подолання проблем, що спіткнули український автопром, і забезпечення в свою чергу попиту на продукцію, як на вітчизняному так і зарубіжному ринках, автомобільній промисловості України потрібно якнайбільше імпортувати та застосовувати новітні технології та ноу-хау лідерів світового автопрому. Залучення значного обсягу коштів могло б допомогти з модернізацією найбільш пріоритетних підприємств, а також втілити в життя сучасні технології розвинених країн.

Література;

1. Юринець О. В. Тенденції та перспективи розвитку автомобілебудівної галузі України [Електронний ресурс] / О. В. Юринець, О. Я. Марущак. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23411/1/15-99-105.pdf>.
2. Index Mundi [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.indexmundi.com/>.
3. Numbeo is the world's largest database of user contributed data about cities and countries worldwide. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.numbeo.com/>.
4. ZAZ офіційний дистриб'ютор [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zaz.ua/models/vida-sd/price.html>
5. УкрАВТО [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukravto.ua/>
6. SMIDA [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://smida.gov.ua/db/emitent/25480917>
7. OICA is the voice speaking on automotive issues in world forums [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oica.net/>.

УДК 338.001.36

Покрас О. С., e.pokras@gmail.com

Науковий керівник **Войтко С. В.**

докт. економ. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

БРЕНДІНГ КРАЇН ТА ЕКСПОРТ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Надано визначення поняттям «бренд» та «брендінг», сформульовано основні особливості поняття «бренду» у національному аспекті. Наведено інтегральні показники територіального бренду для приватних, ділових споживачів і сумарні значення для вибірки країн з перехідною економікою. Проаналізовано та проілюстровано визначення місця даних країн у світовій економіці за допомогою інтегральних показників територіального бренду та високотехнологічного експорту.

Ключові слова: національний брендінг, брендінг країн, інтегральний показник територіального бренду, показник іміджу країн.

Abstract. We gave the definition to the concept of "brand" and "branding", highlighted main features of the concepts "brand". It was given integral indicators territorial brand for private and business customers and the total value for the sample of countries with economies in transition. The dependence of the integral indicators territorial brand and high-tech exports were analyzed and illustrated.

Keywords: national branding, branding of countries, integral indicator of territorial brand, countries image index.

Вступ. Кожна країна асоціюється у свідомості як населення, так і підприємців, з певним усталеним рядом характеристик. Тобто, у кожної країни є свій імідж: позитивний, негативний чи нейтральний, і це є об'єктивним індикатором соціально-економічного, політичного, екологічного тощо клімату в країні. Широко впізнаваний позитивний імідж формує бренд. Концепція національного брендінгу полягає в тому, що певну країну можна розглядати як окремий бренд. Зовнішньоекономічна стратегія держави має спрямовуватись на покращення іміджу країни та створення сильного бренду. Це допоможе їй стати на новий щабель розвитку економіки та покращити зовнішньоекономічні зв'язки.

Поняття брендінгу територій виникло завдяки С. Арнхольту. Питанням брендінгу країн присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних економістів: Ф. Арнхольта, А. П. Панкрухіна, І. С. Важеніної, Т. А. Бурцевої, А. В. Кузнецової, С. Н. Ворожцова, Т. В. Мещерякова, Л. Ф. Удотової, М. Р. Єфимової. Було розглянуто особливості територіального брендінгу, причини «успіху» одних брендів та «неуспіху» інших, було надано пояснення зв'язку формування бренду з іміджем країни та наведено фактори. З іншого боку, економістами не наведено інтегрального показника, за допомогою якого можна оцінити привабливість бренду певної території.

Постановка задачі. На основі знайдених інтегральних показників територіального бренду пропонуємо обґрунтування місця у світовій економіці наступних країн з перехідною економікою [1, с. 75; 2].

Завданнями даної роботи є провести залежність інтегральних показників територіального бренду та індексу глобальної конкурентоспроможності, в

аспекті інфляції та безробіття, валового національного доходу на душу населення, індексу економічної свободи, торговельного балансу, індексу розвитку людського потенціалу, сальдо міграції та високотехнологічного експорту.

Методологічна та теоретична база дослідження. Для даного дослідження використано метод експертних оцінок (для знаходження інтегральних показників територіальних брендів), аналізу масиву даних, порівняння країн за даними показниками, моделювання (для формування ілюстрацій).

Результати дослідження. Брендінг є процесом створення бренду і управління ним. Для розуміння концепції брендінгу потрібно розглянути його ключові поняття.

За О. Зозульовим поняття «торгівельної марки» та «бренду» полягають у наступному [3, с. 125]: торговельна марка – юридичний термін, що засвідчує право підприємця на певну назву, емблему, дизайн тощо; бренд – диференційована в асоціації цільової аудиторії торговельна марка, тобто марка, яку покупці асоціюють з певними перевагами чи вигодами, що чітко відрізняється від торговельних марок конкурентів. Водночас ця марка, пройшовши через деякі перетворення, може стати сильним брендом.

Розглядаючи поняття «бренду» у національному аспекті, варто відмітити, що у даному разі він розглядається як визначений набір характеристик, з якими в уяві споживачів бренду пов'язана та чи інша країна, з її міжнародним іміджем (у даній роботі «імідж країни» буде розглядатися як синонім до поняття «бренд країни»). Таким чином, відбувається вплив іміджу країни на відносини на міждержавному рівні. Наприклад, країні з позитивним іміджем неважко знайти інвесторів, налагодити стійкі відносини. На рівні товарів та послуг країна-виробник нерідко є складовою частиною бренду та визначає стійке підсвідоме ставлення до товару (особливо з не дуже відомими торговельними марками), що безпосередньо впливає на його придбання. Таким чином, бренд країни впливає на неї у цілому та на її представників, формує перше враження про них.

Брендінг територій, у першу чергу, спирається на споживачів бренду. Як і для певної компанії, для країни є важливими групи його споживачів. Тому для аналізу сучасних зовнішньоекономічних стратегій країн важливо правильно оцінити їхнє положення у зовнішній економіці.

Саме тому у зовнішньоекономічних стратегіях формування бренду території ключовим аспектом є орієнтація на визначені групи споживачів: приватних (місцеве населення, економічно активне населення інших країн, туристи, люди «пабліситі») та ділових (підприємці (місцеві та немісцеві), існуючі потенційні інвестори, державні службовці, політики). Продавцями виступають місцеві органи влади [4].

Покупцями територіального бренду є дві групи споживачів: приватні та ділові. У свою чергу, кожна з груп складається з підгруп – цільових аудиторій (для приватних споживачів це місцеве та немісцеве населення, для ділових – підприємці, інвестори, державні службовці та політики). У межах даного

дослідження критеріями є оцінювання сучасної ситуації як сукупності факторів впливу на імідж країн з позицій даних двох груп цільових аудиторій.

Розглядаючи групу приватних споживачів (основна частина якої припадає на місцеве населення), варто відмітити важливі для неї елементи іміджу, що в подальшому впливає на формування бренду.

Для даної групи споживачів важливими факторами для оцінки бренду території є рівень та якість життя, соціально-економічна політика, соціальна та екологічна безпека, платоспроможність і рівень доходів, соціальна нерівність.

Для кількісної оцінки пропонуємо обрати релевантні до даних критеріїв показники: якість життя, безпека життя, коефіцієнт соціальної нерівності (GINI), коефіцієнт ставлення до корупції, коефіцієнт природних захворювань, індекс державної слабкості [5].

Аналогічне дослідження проведено для групи ділових споживачів територіального бренду (приватних підприємців, інвесторів, держави тощо).

Для цієї групи споживачів важливими факторами для оцінки бренду території є: розвиток держави, легкість ведення бізнесу, податки, корупція, політична стабільність [5].

За допомогою методу експертних оцінок [6] встановлено вагові коефіцієнти та визначено інтегральні показники територіального брендингу для приватних і ділових споживачів, що включають вищезазначені показники сталого розвитку [7] (див. табл. 1).

Таблиця 1

Інтегральні показники територіального брендингу для приватних і ділових споживачів за 2012-2012 роки

Країна	Таджикистан	Киргизстан	Україна	Азербайджан	Казахстан	Російська Федерація	Вірменія
Інтегральний показник (приватні споживачі)	0,517	0,558	0,621	0,594	0,63	0,67	0,655
Інтегральний показник (ділові споживачі)	0,519	0,912	0,804	0,927	1,058	0,883	1,092
Інтегральний показник територіального бренду	1,036	1,47	1,425	1,521	1,688	1,553	1,747

Складено за [5; 8; 9]

Одним з показників розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва є високотехнологічний експорт (ВЕ). Він надає можливість оцінити обсяги продукції з високою доданою вартістю, що виходять на світовий ринок. Співвідношення між вищезазначеним показником та інтегральним показником територіального бренду показано на рис. 1.

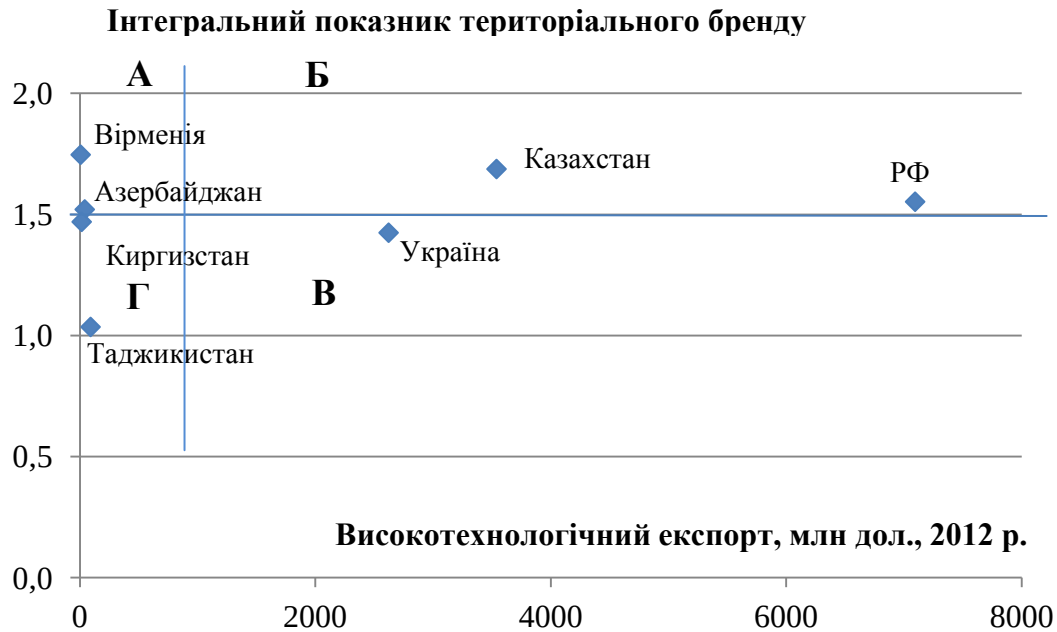

Рис. 1. Інтегральний показник територіального бренду – високотехнологічний експорт (2012) [5; 10]

Вибірку країн можна умовно поділити на чотири сектори (групи).

До сектору А входять Вірменія та Азербайджан, що є країнами з порівняно високим показником територіального бренду (вищим за 1,5) та відносно невисоким рівнем високотехнологічного експорту (до 1 млрд дол.) (7 млн дол. та 41,5 млн дол. відповідно).

Сектор Б складають країни з порівняно високими вищезазначеними показниками: Казахстан (ВЕ = 3,539 млрд дол.) та Російська Федерація (ВЕ = 7,095 млрд дол.).

До сектору В увійшла країни з порівняно нижчим інтегральним показником територіального бренду (меншим за 1,5) та порівняно високим експортом високотехнологічної продукції – Україна (ВІ = 2,623 млрд дол.).

До сектору Г увійшли решта країн з порівняно низькими вищезазначеними показниками: Киргизія (ВІ = 15,6 млн дол.) та Таджикистан (ВІ = 91,1 млн дол.).

Висновок. Науковою новизною даного дослідження є використання інтегрального показника територіального бренду для оцінки положення країн у світовій економіці.

Теоретичне та практичне значення результатів полягає в тому, що аналіз дозволив зрозуміти причини досягнення певного рівня експорту технологій за відповідної величини інтегрального показника бренду території. Останній може як підштовхнути, так і пригальмувати розвиток міжнародних економічних відносин країн. Знаходження місця країни у світовій економіці з позицій її іміджу надасть можливість виявити основні економічні проблеми та знайти шляхи їх вирішення. На основі наведеного аналізу можна знайти шляхи покращення іміджу та побудови бренду територій на подальшу перспективу, що допоможе у підвищенні рівня конкурентоспроможності розглянутих країн.

Дане дослідження пропонується проводити для іншої вибірки країн та використовувати більш широкий спектр соціально-економічних показників.

Результати можуть бути корисні статистичним організаціям, владним інституціями (для аналізу та покращення економічної ситуації), приватним підприємцям (для попереднього аналізу ринків країн і пошуку партнерів) тощо.

Література:

1. Шевченко Л. С. Основи економічної теорії : [підручник]. / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2008. – 448 с.
2. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : [підручник]. / Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 560 с.
3. Зозулев А. В. Маркетинг: [учеб. пособ.]. / А. В. Зозулев, Н. С. Кубышина; под ред. С. А. Солнцева. – К. : Знання – 2011. – 421 с.
4. Удотова Л. Ф. Социальная статистика : [підручник]. / Л. Ф. Удотова. – К. : КНЕУ, 2002. – 376 с. а
5. Покрас О. С., Сакалош Т. В. Знаходження інтегрального показника привабливості країн в аспекті територіального брендінгу [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми економіки і управління : збірник наук. праць молодих вчених. – К., 2014. – № 8. – Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2014-39.pdf>.
6. Любимова К. О. Методичні вказівки до виконання організаційно-економічного розділу дипломних проектів для студентів приладобудівного факультету [Електронний ресурс] / О. О. Корогодова, Т. В. Левицька, К. О. Любимова та ін. // Факультет менеджменту та маркетингу. Електронне видання, 2006. – 20 с.
7. Офіційний сайт Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua>.
8. Офіційний сайт Інституту проблем сталого розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cosd.ru>.
9. Official Web Site World Bank. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://data.worldbank.org>.
10. Official site Index Mundi. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.indexmundi.com>.

ДО ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено розвитку теоретико-методологічним основам дослідження міжнародних міграційних процесів та розробці науково-практичних рекомендацій щодо регулювання міжнародної міграції в умовах глобальних трансформацій на ринку праці.

Ключові слова: міжнародна міграція, економічні чинники трудової міграції, робоча сила, безробіття, економічна криза, глобалізація, регулювання міжнародної міграції.

Abstract. The theoretical and methodological bases of research of international migratory processes and development of research and practice recommendations in relation to adjusting of international migration in the conditions of global transformations at the international market of labour, this article was dedicated to.

Keywords: international migration, economic factors, labor migration, labor, unemployment, economic crisis, globalization, international migration regulation.

Вступ. В умовах глобалізації економічного розвитку міжнародна міграція перетворилась на важливий механізм формування та регулювання світового ринку праці. Суттєве зростання динаміки та масштабів міжнародних міграційних процесів, їх неоднозначний вплив на соціально-економічний, демографічний, політичний розвиток країн актуалізує дослідження проблеми регулювання міжнародної міграції робочої сили. З кожним роком все більше країн мають проблемні питання щодо регулювання процесів міжнародної міграції робочої сили, отже, загальна кількість міжнародних мігрантів збільшується з кожним роком, характер та напрямки міграції в різних країнах та регіонах світу змінюється. Активізація інтеграції України до глобального міграційного простору в умовах недосконалої міграційної політики, організаційної невизначеності щодо регулювання міжнародних міграційних процесів, створює загрози економічній стабільності України.

Вагомі теоретичні напрацювання у сфері аналізу зовнішніх міграційних потоків та обсягів зовнішньої трудової міграції здійснили зарубіжні та вітчизняні вчені: Р. Адамс, Дж. Борхас, Дж. Бхагваті, О. Старк, Л. Сяастад, Е. Тейлор, Х. Рапопорт, М. Денисенко, Т. Юдіна, Ф. Заставний, Е. Лібанова, О. Малиновська, С. Мосьондз, О. Піскун. Незважаючи на численні публікації з широкого спектру проблем міграції, недостатньо дослідженими залишаються питання регулювання міжнародної міграції робочої сили в умовах глобалізації, що обумовило вибір теми статті.

Постановка задачі. Головним завданням є виявлення теоретичних аспектів регулювання міжнародної міграції робочої сили, а також встановлення впливу ряду факторів на потоки міжнародної міграції робочої сили в умовах

глобалізації. Розглянути існуючу систему регулювання міжнародної міграції в Україні як необхідного чинника розвитку в умовах глобалізації.

Методологічна та теоретична база дослідження. У роботі застосовуються метод синтезу та аналізу економічної інформації, а також системний підхід до аналізу міграційних процесів на світовому ринку робочої сили, логічне узагальнення.

Інформаційною основою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України з питань міжнародних економічних відносин, офіційні звіти й аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій, українські та зарубіжні статистичні збірники, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених щодо проблем регулювання міжнародної трудової міграції.

Основні результати дослідження Міграційні потоки розвиваються хвилеподібно. Спочатку в новій країні закріплюються емігранти-піонери. Потім до них приїжджають їхні родичі та друзі. Хвиля еміграції набирає сили, але через певний проміжок часу вона спадає. Потім процес повторюється: за першою хвилею емігрантів іде друга тощо. При цьому існує залежність між міграційними хвилями і коливаннями ділової активності. Під час кризи, як правило, збільшується потік емігрантів, а під час економічного буму за інших однакових обставин відбувається активна імміграція.

Головними складовими частинами ринку праці є сукупна пропозиція, що включає все економічно активне населення, та сукупний попит, що визначається загальною потребою економіки у найманій робочій силі. Вони і складають ринок праці. Основна частина сукупного попиту та сукупної пропозиції задовольняються, що забезпечує працівників роботою, а робочі місця – працівниками та створює умови для функціонування економіки.

Так, наприклад, найбільш затребувані професії по країнам світа можна представити у вигляді (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Найбільш затребувані професії по країнам світу.

Країна	Найбільш затребувані професії
Австралія	медсестра, інженер з механіки, лікар, ІТ-спеціалісти, інженери-хіміки, інженери-нафтовики
Австрія	медсестра, інженер з механіки, ІТ-спеціалісти
Канада	медсестра, лікар
Німеччина	медсестра, інженер з механіки, лікар, ІТ-спеціалісти
Франція	інженер з механіки
Гонконг	медсестра, інженер з механіки, лікар

Продовження таблиці 1

Росія	ІТ-спеціалісти
Сінгапур	медсестра, інженер з механіки, лікар, ІТ-спеціалісти, інженери-хіміки, інженери-нафтовики
США	медсестра, психотерапевт
Люксембург	ІТ-спеціалісти
Індія	медсестра, психотерапевт
Швейцарія	медсестра, інженер з механіки, лікар

Бразилія	інженер з механіки, IT-спеціалісти, інженери-нафтовики
Велика Британія	медсестра, інженер з механіки, лікар, IT-спеціалісти, інженери-хіміки, інженери-нафтовики

В той же час дуже важливою ознакою міграційних процесів є грошові перекази мігрантів, які є суттєвим фактором інвестицій у економіку батьківщини мігранта.

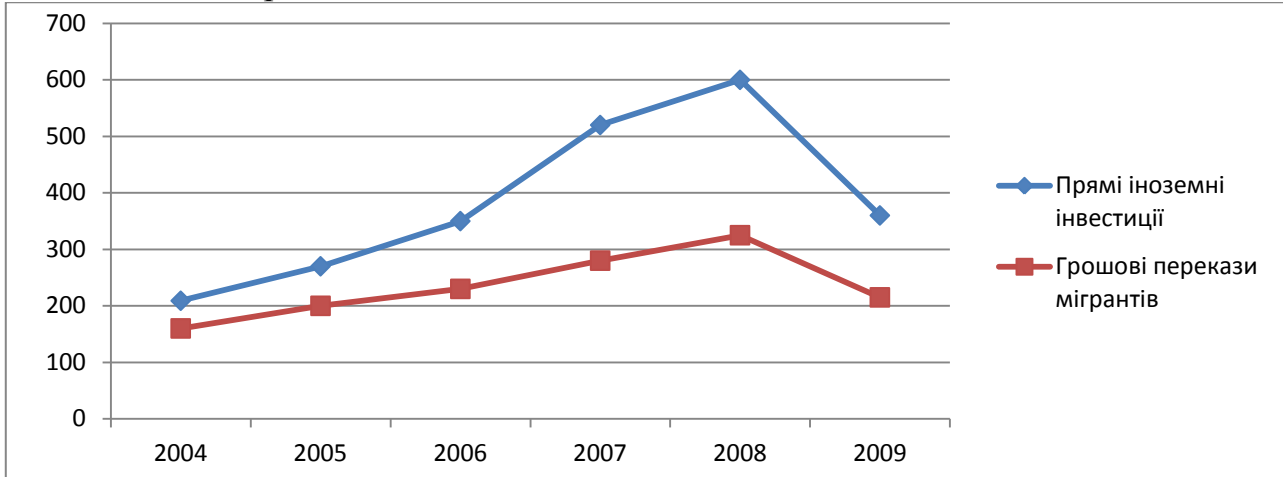

Рис. 1. Грошові перекази мігрантів та прямі іноземні інвестиції до країн, що розвиваються, млн. доларів США[2].

На рис. 1. показано, що грошові перекази мігрантів є значною частиною від загальних інвестицій до батьківщини, динаміка яких змінюється з кількістю працюючих мігрантів за кордоном.

Але всі ці країни не можуть приймати усіх бажаючих на зазначенні місця, адже це призведе до зниження рівня виробництва та послуг, а отже неконкурентноспроможності і зниження ВВП та рівня життя в країні. Тож держава-імпортер вимушена вживати заходи до контролю та регуляції міграційного потоку. Важливою формою державного регулювання міграції є встановлення кількісних квот на в'їзд мігрантів до країни в цілому, а також для окремих регіонів та галузей. Пріоритети на в'їзд, як правило, мають особи, які володіють значним фінансовим капіталом та інтелектуальним потенціалом. Діяльність таких іммігрантів розглядається як важливе джерело економічного зростання для приймаючої країни. Певну зацікавленість розвинуті країни можуть виявити і до некваліфікованих працівників, яких за мінімальну плату приймають для виконання важких непрестижних та шкідливих робіт.

Квотування мігрантів, як правило, доповнюється контролем за терміном їх перебування в країні. Країни, що приймають мігрантів, нерідко реалізують програми зі стимулювання рееміграції. Так, частіше за все, видається дозвіл на роботу на термін до 1 року для звичайних робочих, та до 3-х років для висококласних спеціалістів.[3]

В умовах світової економічної кризи 2007-2010 років посилювалися процеси трудової рееміграції, пов'язані із заходами державної міграційної політики щодо обмеження можливостей працевлаштування іноземних громадян і навіть прямої їх депортації.

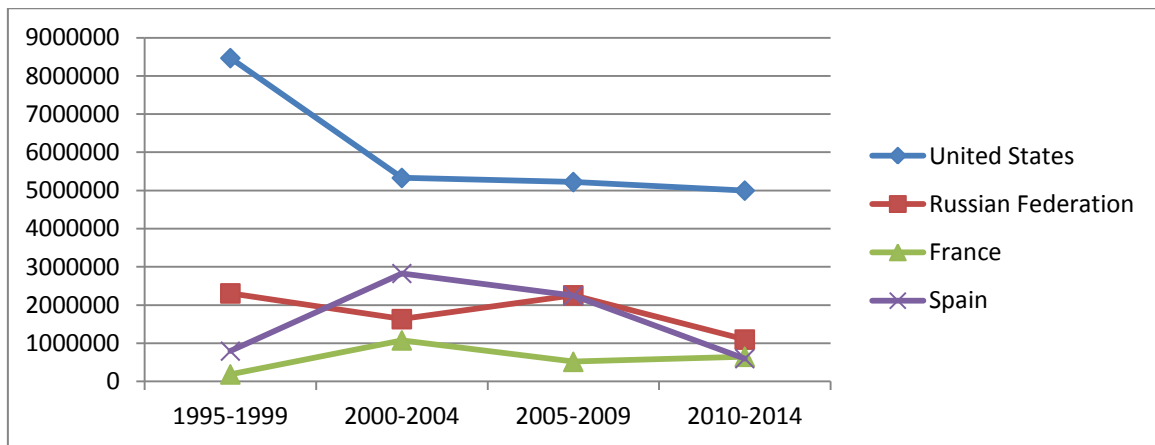

Рис. 2. Динаміка кількості мігрантів по країнам.

На рис. 2. показано, що в залежності від економічного стану країни у різні періоди часу, ці країни намагаються регулювати кількість мігрантів у своїй країні щоб зменшити

Міжнародна міграція робочої сили викликається факторами зовнішнього економічного розвитку кожної окремої країни і зовнішніми чинниками: станом міжнародної економіки в цілому та економічними зв'язками між країнами. Традиційно в якості основної виділяють економічну причину міжнародної трудової міграції, пов'язану з масштабами, темпами і структурою накопичення капіталу.

1) Відмінності в темпах накопичення капіталу зумовлюють відмінності сил тяжіння або відштовхування робочої сили в різних регіонах світового господарства, що в кінцевому підсумку визначає напрямки переміщення цього чинника виробництва між країнами.

2) Рівень і масштаби накопичення капіталу безпосередньо впливають на рівень зайнятості працездатного населення і, таким чином на розміри відносного перенаселення (безробіття), яке є основним джерелом трудової міграції.

3) Темпи і розміри накопичення капіталу в свою чергу до певної міри залежать від рівня міграції. Ця залежність полягає в тому, що відносно низька заробітна плата іммігрантів і можливість знизити оплату праці вітчизняних трудящих дозволяє знизити витрати виробництва і тим самим збільшити нагромадження капіталу.

4) Причиною переміщення робочої сили є зміни в структурі потреб і виробництва, які викликані НТП. Скорочення обсягу виробництва або ліквідація деяких застарілих галузей звільняють робочу силу, яка шукає собі застосування в інших країнах.

У певні періоди в якості факторів міжнародної трудової мобільності можуть виступати також можуть виступати політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні та інші соціальні фактори.

Тож наслідки міграційних процесів для України неоднозначні. З точки зору стратегічних національних інтересів України інтелектуальна еміграція з України має негативні наслідки, але можливість самореалізації висококваліфікованих фахівців навіть за кордоном певною мірою підтримує престиж української науки у світі. Повернення інтелектуальних емігрантів за

певних умов в Україну має надати поштовх вітчизняним дослідженням теоретичного і практичного характеру, як це, наприклад, відбувається в Індії.

Так, втілюючи інноваційні проекти, наприклад на основі кластерів, можливо виробництво високотехнологічної продукції з залученням високоінтелектуальних реемігрантів, а також молодих працівників після закінчення вищих учбових закладів за профілем. Це зменшить міграцію інтелектуальної молоді, яка може працювати за кордоном для підвищення рівня економіки та, в кінцевому рахунку, ВВП країни. Для цього державі потрібно створювати умови на законодавчому рівні для залучення іноземних інвестицій у створенні кластерів та високотехнологічних підприємств. Досвід Сінгапуру дуже чітко показує, як країну з доходом на душу населення у \$511, перетворити у високорозвинену країну з високим рівнем життя. Що врешті призведе до прибуття іммігрантів, яких необхідно буде залучати до процесу розвитку країни з найпрагматичнішої позиції.

Проте в сучасних умовах експорт робочої сили певною мірою обумовив притік іноземної валюти в Україну, зменшивши, в той же час, тиск надлишкових трудових ресурсів на національний ринок праці.

Реалії регулювання міграційних процесів в Україні свідчать про недостатність ефективного законодавства у цій сфері, самостійної міграційної служби, а також ресурсів для вирішення існуючих міграційних проблем.

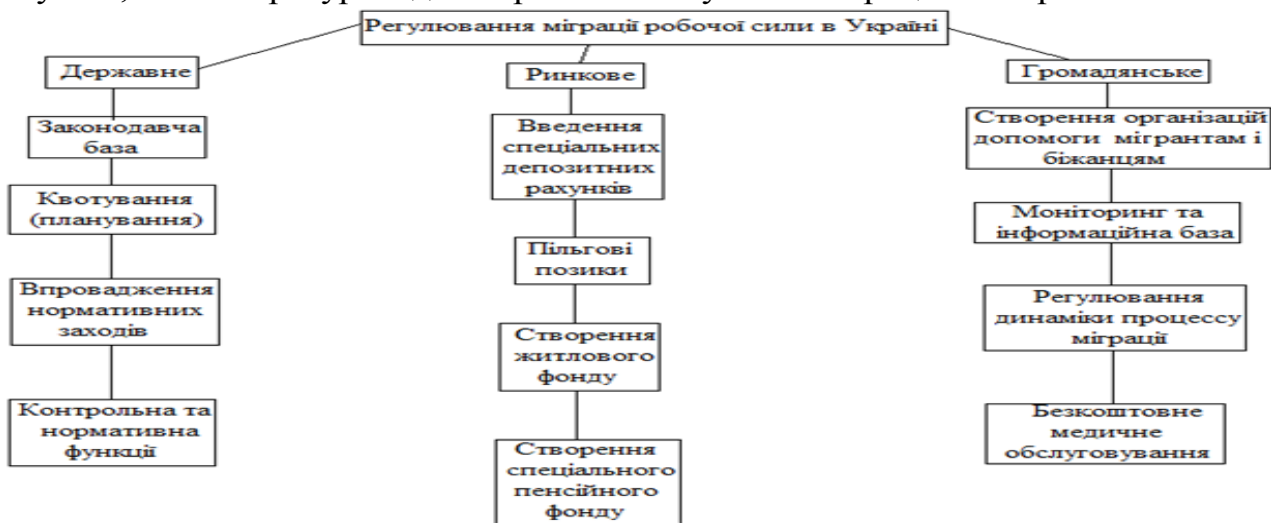

Рис. 4. Три складові механізми регулювання міграційних процесів в Україні.

На рис. 4. показано, що механізм регулювання міграційних процесів в Україні доречно розглядати як єдність таких трьох складових: державне регулювання, ринкове саморегулювання і громадянське регулювання

У той же час, деякі розвинені країни надають фінансову допомогу країнам - експортерам робочої сили з метою створення в них нових робочих місць для реемігрантів. Чим також може скористатись Україна, залучившись до такої допомоги, чітко і прозоро використовуючи ці гроші. У світі, наприклад, найбільший розвиток така форма стимулювання рееміграції отримала у двосторонніх відносинах Німеччини і Туреччини – нові турецькі компанії, створені в основному за німецькі гроші, не тільки стали пунктом притягання

для реємігрантів, але й призупинили нові потоки еміграції з Туреччини до Німеччини.

Висновки. Міжнародна міграція є важливим елементом сучасної світової економіки, яка набуває все більшого значення в контексті демографічних, економічних, соціальних проблем та збільшенням, слід за цим, кількості мігрантів у світі. Мігранти мають важливий вплив на ринки праці країн-імпортерів, їх ВВП та економіки країн-експортерів.

Обґрунтовано, що цільовим орієнтиром державної міграційної політики України має стати збереження інтелектуального потенціалу країни. Визначено перелік і взаємозв'язок чинників міграції робочої сили, що вимагають регулювання; запропоновано основні принципи послідовної державної міграційної політики України в умовах глобалізації.

Дослідження доцільно продовжити у напрямі конкретизації і впливу кількості мігрантів на економіку країн експортерів та імпортерів мігрантів у кількісному і якісному еквіваленті.

Література:

1. <http://www.bbc.com/news/business-21938085>
2. Migration and Remittances Factbook 2011: The International Bank for Reconstruction and Development. – The World Bank, 2011. – 264p.
3. <http://www.fms.gov.ru/>

РОЗВИТОК АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Проаналізовано розвиток атомної енергетики в Україні та в інших країнах світу. Визначено позиції України відносно інших країн Європи та регіональних лідерів. Виявлено, яким циклам потрібно віддати передбачення при розвитку АЕС. Запропоновано методичний підхід до аналізу перспектив розвитку атомної енергетики у тій чи іншій країні з використанням двовимірною представлення у просторах обсягу загального споживання електроенергії та виробництва цієї електроенергії на атомних електростанціях.

Ключові слова: АЕС, електроенергія, енергобаланс, ефективність.

Abstract. Analyses the development of nuclear energy in Ukraine and other countries of the world. It defines Ukraine's position in regard to other European countries and regional leaders. Further, its results show which cycles need to be taken into account for predictions in the development of nuclear power. The article proposes a methodical approach to the analysis of future prospects in development of nuclear energy in this or another country by using a two-dimensional representation spaces of the overall electricity consumption and production of electricity at nuclear power plants.

Keywords: nuclear power, electricity, energy balance, efficiency.

Вступ. Останні півсотні років досить швидкими темпами розвивається атомна (ядерна) енергетика. На сьогодні приблизно у 30 країнах світу функціонують близько 450 комерційних реакторів. Їх потужність за оцінками експертів оцінюється у 370 - 420 ГВт. До 2050 року енергопотужність усіх реакторів може зрости до 600 ГВт. Проте варіант розвитку атомної енергетики може бути реалізований лише при поліпшенні техніко-економічних показників, підвищенні рівня безпеки, більш ефективної переробки відходів і зниження рівня ризику поширення ядерної зброї, а також за умови, що суспільством буде зроблено акцент на виробництво енергії за допомогою таких технологій, що мінімізують викиди CO₂.

Питанням розвитку атомної енергетики присвячено праці таких вчених як: М. Є. Аджиєв, В. В. Воробьева, С. С. Кондратьев, І. С. Ларин та інші.

Постановка задачі. Одним з важливих факторів можливого розвитку атомної енергетики є вибір циклу (технології). Цей вибір зачіпає низку важливих проблем, з якими тісно пов'язана атомна енергетика: вартість кінцевого продукту (енергії); безпека функціонування; ризик розповсюдження ядерної зброї; проблематика захоронення радіоактивних відходів. Для загального ознайомлення та подальшого аналізу достатньо розглянути три основних варіанти паливних циклів:

1. Традиційні теплові реактори з «відкритим» паливним циклом, у якому відпрацьоване паливо одразу направляється на місце захоронення.

2. Теплові реактори, які використовують «замкнутий» паливний цикл, у цьому випадку відходи відділяються від невикористаних матеріалів, які

перероблюються потім у реакторне паливо. Саме цей цикл використовується у теперішній час у багатьох країнах, в яких з відпрацьованого палива відділяється плутоній, з якого потім виготовляється змішаний уран – плутонієве оксидне паливо та перероблюється у реакторне паливо для однократного використання.

3. Реактори на швидких нейтронах з переробкою у збалансованому «замкнутому» паливному циклі, який характеризує теплові реактори, що використовуються у світі з «відкритим» паливним циклом. Швидкі реактори та установки з переробки та виробництва палива повинні розміщатися разом у надійних атомних енергетичних «парках».

Замкнутий паливний цикл подовжує період доставки палива. У випадку розвитку технології відкритого циклу, то це залежить від запасів урану з врахуванням економічної доцільності. Світові запаси уранової руди надають можливість забезпечити будівництво 700 нових реакторів в найближчі 30 років. Відкритий паливний цикл має низку переваг з точки зору економічної ефективності, ризику нерозповсюдження ядерної зброї, а також у безпеці самого паливного циклу [2].

У наступні десятиліття потрібно віддати перевагу розвитку АЕС з відкритим паливним циклом, а не розвивати більш дорогі технології, які використовують паливні цикли, включаючи переобладнання існуючих на нові, більш сучасні теплові реактори або реактори на швидких нейтронах [3].

Основними цілями даного дослідження є аналіз розвитку атомної енергетики в Україні, порівняно з провідними країнами світу.

Методологічна та теоретична база дослідження. Методологічну основу становлять методи системного та компаративного аналізу, статистичні дослідження, логічні узагальнення, а також методичний підхід до аналізу потреб і пропозиції товару (у нашому випадку – енергії) з огляду на об'єкт (країну) з використанням двовимірного представлення з використанням логарифмічні шкали з основою 10 за осями координат.

Результати дослідження. Розвинуті країни залишаються центром розвитку атомної енергетики. Зокрема, у разі реалізації сценарію значного зростання кількості населення, повинно мати місце значне збільшення й числа ядерних реакторів. Зазначене зумовлено зростанням попиту на енергію та ефектом масштабу. Це можливо пояснити підвищенням рівня економічного розвитку окремих країн, що розвиваються і передбачуваним різким збільшенням чисельності населення. Стосовно забезпечення країн атомною енергією, то з рис. 1 видно, що це такі країни як Литва, Франція, які більше усіх мають частку електроенергії з атомних електростанцій. Зазначене несе у собі труднощі, що пов'язані зі спробою багатоетапного розширення сфери атомної енергетики до середини сторіччя. Що стосується країн, які відносно стрімко розвиваються, то можливі певні сценарії зростання у галузі атомної енергетики для Індії та Китаю. На рис. 1 також представлені відносна частка атомної енергетики у енергетичному балансі цих країн.

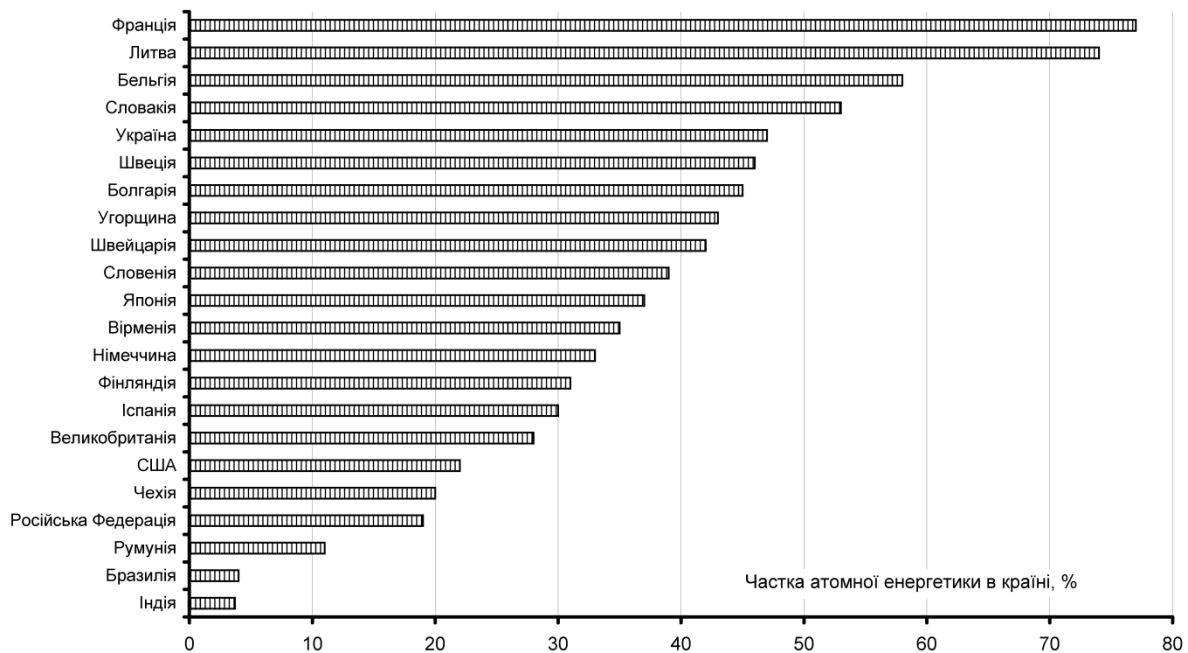

Рис. 1. Відносна частка атомної енергетики у енергобалансі окремих країн

Так, попит на енергію постійно зростає, лише атомна енергетика здатна на сьогоднішній день забезпечити зростаючі потреби на належному рівні за прийнятною ціною як для промисловості, так і для населення країн. Зростання кількості атомних енергоблоків, а також прогноз їх кількості представлено на рис. 2.

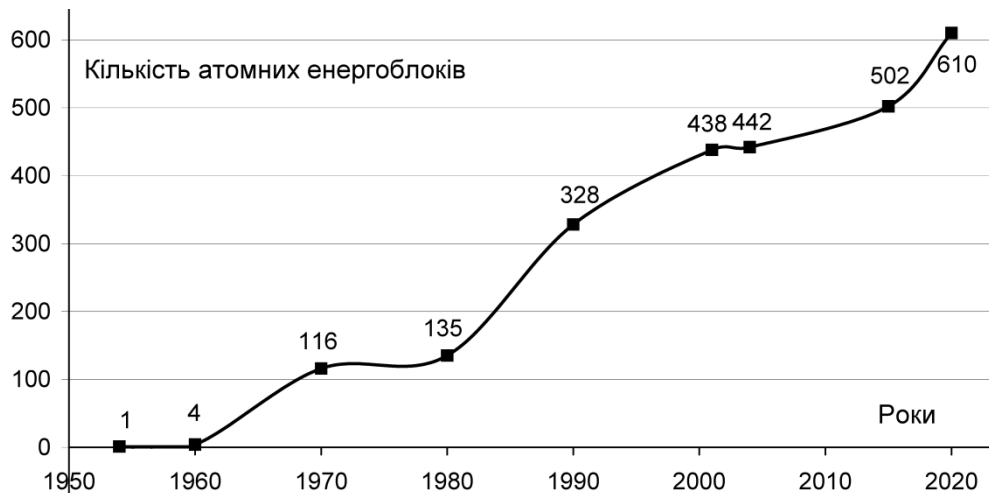

Рис. 2. Динаміка кількості функціонуючих атомних енергоблоків у світі.

Зараз у процесі будівництва знаходиться ще 27 реакторів, більшість з них будується у країнах Азії.

Рахується, що АЕС при їхній нормальній експлуатації набагато, не менш ніж у 6 - 12 разів "чистіше" в екологічному відношенні теплових електростанцій, що працюють на вугіллі. На думку вчених поширення і розвиток безпечних ядерноенергетичних технологій, може вирішити проблеми зміни клімату на планеті Земля у найближчій перспективі. А це пов'язано з наступною тезою: «Темпи зростання глобального потепління і викиду CO₂ швидко як ніколи, і у цій ситуації ми не можемо собі дозволити відмовитися від технології, яка надає можливість позбутися від великої частки наших викидів вуглекислих газів. З 1970-х років

багато чого змінилося, настав час для нового підходу до атомної енергії до XXI століття», - роблять висновок вчені-кліматологи [4].

Китай оголосив про запуск програми з розвитку атомної енергетики на базі торієвих ядерних реакторів. Якщо програма буде успішно розвиватися, Китай зможе використовувати АЕС у якості основного постачальника енергії для промислових споживачів і населення, використовуючи при цьому найбільш чистий та безпечний вид палива. Відповідно до довгострокового плану розвитку ядерної енергетики, у Китаї будуть побудовані десятки нових реакторів. До 2030 року сумарна потужність АЕС Китаю має досягти 50 ГВт, а до 2060 року вона може бути збільшена до 270 ГВт і вище. Це означає, що у найближчі 40 років у Китаї виробництво ядерної енергії буде збільшено у понад 20 разів. Можна зробити висновок, що КНР зможе відмовитися від використання в енергетиці вугілля, одним з найбільших споживачів якого вона є зараз.

Що стосується розвитку атомної енергетики, то тут треба віддати перевагу США, у країні налічується більш ніж 100 ядерних енергоблоків, або 28,3 %, далі ідуть такі країни як Великобританія (16,1 %), Франція (14,4 %), Японія (9,6 %), Російська Федерація (8,2 %), Німеччина (5,2 %), Південна Корея (4,4 %), Канада (3,7 %), Україна (3,5 %), Швеція (3,1%), Китай (0,8 %) та інші країни. Результати розподілу ядерних енергоблоків представлені на рис 3.

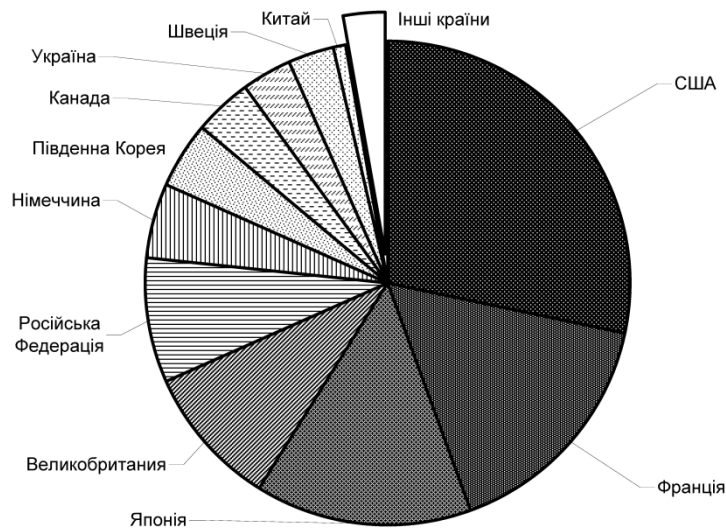

Рис. 3. Розподіл ядерних енергоблоків у кількісному вираженні за країнами світу

Якщо замінити усі АЕС світу на теплові електростанції, які працюють на органічному паливі, то викиди в атмосферу парникових газів, будуть більше ніж 600 млн т на рік. Це б стало значним внеском у проблему глобального потепління [5].

Досить показовим методом аналізу перспектив розвитку атомної енергетики у тій чи іншій країні є двовимірний аналіз у просторах загального споживання електроенергії та виробництво неї саме на АЕС. Так, на рис. 4 представлено реалізацію такої методики. Особливостями представлення є те, що за кожною з координат шкалу обрано логарифмічною з основою 10.

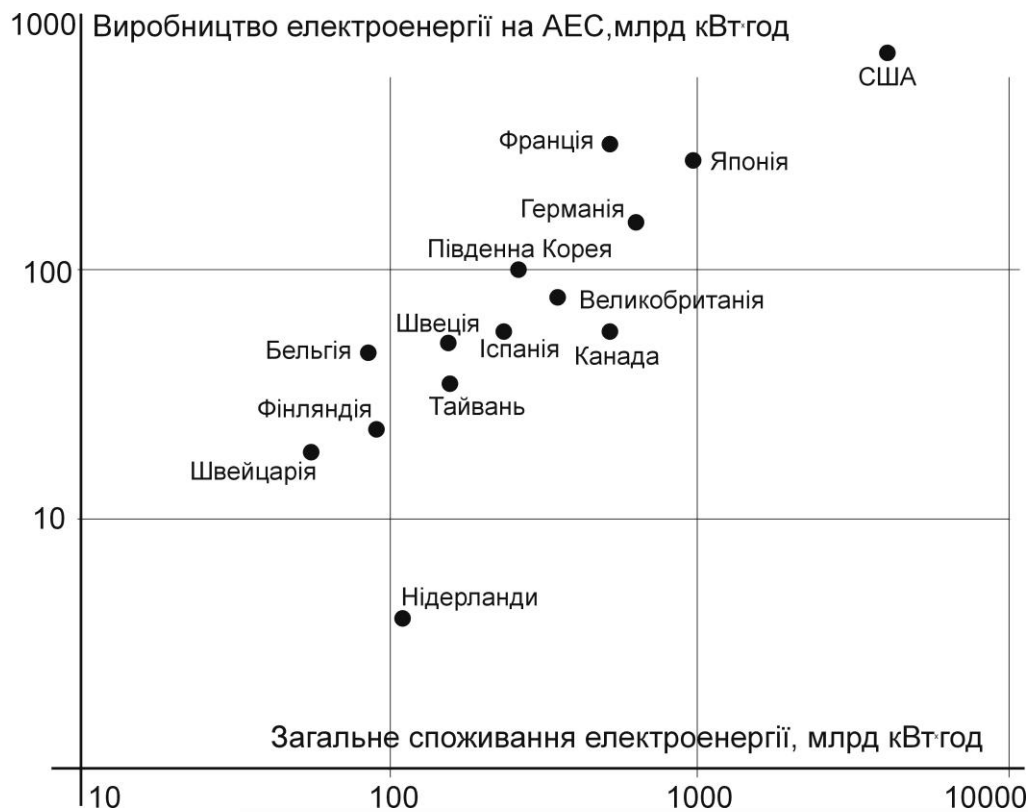

Рис. 4. Візуалізація двовимірної аналізу у просторах загального споживання електроенергії в країнах та виробництва електроенергії на АЕС

Саме таке представлення з логарифмічною шкалою надає можливість візуально оцінити взаємне розташування країн за обраними показниками та, відповідно, проаналізувати їх з точки зору інших соціально-економічних показників.

Висновки. Підводячи підсумки зазначимо те, що у наступні десятиліття потрібно віддати перевагу розвитку АЕС з відкритим паливним циклом, а не розвивати більш дорогі технології, які використовують паливні цикли, враховуючи нові більш сучасні теплові реактори та переробку або реактори на швидких нейтронах. Виробництво енергії з використанням атомної енергетики надає можливість знизити антропогенний вплив на зміну клімату.

Науковою новизною є методичний підхід до аналізу перспектив розвитку атомної енергетики у тій чи іншій країні з використанням двовимірної представлення у просторах загального споживання електроенергії та виробництва цієї електроенергії на атомних електростанціях, що, на відміну від існуючих, використовує логарифмічні шкали з основою 10 за осями координат.

Подальших наукових досліджень потребує оцінювання динаміки зміни використання енергетичного потенціалу атомних електростанцій з врахуванням зростаючих потреб у електроенергії окремих країн світу, особливо тих, що розвиваються промислово.

Література:

1. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://wdc.org.ua/>

2. Перспективи розвитку нового атому [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nord-news.ru/>

3. Аджиев М. Э. Атомная энергетика — что дальше? / М. Э. Аджиев – М. : Знание, 1989 – 218 с.

4. Воробьева В.В. Введение в радиоэкологию : уч. пособие [Университетская книга] / В. В. Воробьева – К. : Логос, 2009 – 387 с.

5. Бібліотека WWER [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.wwer.ru/ekonomika-yadernoj-energetiki>

УДК 123.456:789

Скоробогатова Н.Є

Канд.економ.наук, доцент

Циронас М.Д.

sacura03@rambler.ru

Національний технічний університет України

«КПІ»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті досліджено стан машинобудування України на сучасному етапі розвитку та визначено проблеми, що заважають сталому розвитку галузі. Авторами запропоновані основні напрями модернізації галузі та окреслено перспективи її подальшого розвитку з врахуванням умов євроінтеграції.

Ключові слова: машинобудування, сталий розвиток, макроекономічна нестабільність, ефективність управління, конкурентоспроможність.

Abstract. The article examines the state of the engineering industry of Ukraine at the present stage of development and identified the challenges to sustainable development of the industry. The author of the basic directions of modernization of the industry and prospects for its further development, taking into account the conditions of European integration.

Keywords: engineering, sustainable development, macroeconomic instability, management efficiency, competitiveness.

Вступ. Машинобудування – важлива ланка в економіці кожної держави. Воно є одним із показників економічного розвитку країни та являє собою індикатор, який дозволяє оцінити ступінь інноваційного розвитку економічної системи. Машинобудівний комплекс займає сьогодні в Україні перше місце по випуску валової продукції та по промисловому персоналу, друге місце по основних фондах [2, с. 171]. Машинобудування забезпечує науково-технічний прогрес і перебудову економіки всієї країни, тому його галузі розвиваються прискореними темпами, а їхнє число безупинно зростає.

Багато зарубіжних та вітчизняних вчених досліджували ефективність управління машинобудівними підприємствами, особливості їх розвитку та вплив на економічний розвиток країни. Серед науковців, які займаються дослідженнями розвитку машинобудівної галузі України доцільно відзначити Барташевську Ю.М., Кім В.В., Літвінова Є.І., Малащук Д.В., Сопільник Л.І., Колодійчук А.В. та інших. Проте залишаються невирішеними питання визначення факторів, що негативно впливають на розвиток вітчизняного машинобудівного комплексу та розробка шляхів їх усунення.

Постановка задачі. Метою даної статті є розробка напрямків розвитку машинобудівного комплексу України з врахуванням факторів макроекономічної нестабільності в країні та умов євроінтеграції. Для вирішенні даної мети перед нами поставлена задача дослідити тенденції розвитку машинобудівного комплексу України та знайти засоби вдосконалення організації виробництва та методів управління підприємствами галузі.

Методологічна та теоретична база дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних учених в області управління машинобудівними підприємствами. Вирішення наукових завдань здійснювалось з використанням критичного та статистичного аналізу, наукового узагальнення та систематизації при дослідженні тенденцій розвитку машинобудівної галузі України, факторного аналізу – при виокремленні чинників, що впливають на розвиток галузі та ефективність діяльності підприємств. Результати дослідження, висновки та рекомендації обґрунтовано шляхом комплексного підходу.

Результати дослідження. На даний час машинобудівний комплекс являє собою основу економіки будь-якої держави і відіграє значну роль у створенні матеріально-технічної бази вітчизняного господарства. Розвиток цієї галузі визначає стан науково-технічного прогресу в країні та суспільстві. Машинобудування забезпечує комплекс механізаційних дій та автоматизації виробництва. До останнього часу машинобудівний комплекс являв собою дуже потужний сектор промисловості України. Він об'єднує майже одинадцять тисяч підприємств. Продукція машинобудівної галузі перевищує 15 % виробництва української промисловості, у ВВП її частка близько 12 %. Окрім того, у машинобудуванні зосереджено понад 15% вартості основних засобів, майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості і більше 22% загальної кількості найманих працівників. На жаль, на сьогодні національна економіка характеризується значним спадом виробництва та гострими диспропорціями розвитку. Таке складне положення в господарстві країни посилюється кризовим становищем однієї з важливіших галузей – машинобудування, оскільки саме від функціонування та стану підприємств машинобудівного комплексу залежить якісний рівень виробничого апарату країни.

Аналіз статистичної бази свідчить, що питома вага машинобудування у промисловій структурі України складає 30%, тоді як у Німеччині, Японії та США цей показник становить близько 40-60% [4, с. 210]. Наведені дані свідчать про те, що у нашій країні дана галузь розвинена недостатньо. На сьогоднішній час кожне друге підприємство суттєво зменшило випуск своєї основної продукції. Майже 80% машинобудівних підприємств мають проблеми із збутом продукції через те, що немає оборотних коштів, дуже високі ціни на продукцію [1, с. 64]. Фактично застарілими є практично 100 % основних засобів машинобудівних підприємств східного регіону України, фізично застарілими – до 65% основних засобів та лише 1% від загального об'єму продукції машинобудівного комплексу регіону відповідає вимогам світового ринку [4, с. 73]. Спад обсягів виробництва в машинобудівному комплексі східного регіону склав приблизно 70%, реальна зарплата зменшилась принаймні в 10-12 разів, ціни на продукти харчування значно зросли. Тому зараз близько 80% робітників цієї галузі опинилися за межею бідності.

Треба зазначити, що однією з причин, які призвели до такої ситуації в вітчизняному машинобудуванні, стало те, що вищий менеджмент прагнув зробити автономним, незалежним від того виробництва, що напрацьовувалось

роками. За оцінками аналітиків, 70-75% має становити рівень автономності вітчизняного виробництва для того, щоб почався його підйом. Проте результати діяльності промислових підприємств за останні десятиліття свідчить про хибність даної точки зору. Таким чином, без відродження традиційних господарських зв'язків обійтись неможливо. Тим більше, що основними посередниками між підприємствами стали комерційні структури, чиї послуги коштують недешево, до того ж посередники обирають лише ті види діяльності, що швидко приносять прибуток. Це сильно вдарило по підприємствам із складною комплектацією продукції, тобто саме по підприємствах машинобудівного комплексу.

При нинішньому рівні технічної оснащеності машинобудування ці проблеми не можуть бути вирішені. Вважаємо, що ключовою проблемою залишається переорієнтування останнього на інтенсивний шлях розвитку. Інтенсифікацію машинобудування треба розглядати в двох аспектах. По-перше, інтенсифікація машинобудівного виробництва всередині машинобудівного комплексу, тобто випуск передової техніки з мінімальними витратами живої праці, і, по-друге, інтенсифікація в галузях народного господарства, що ґрунтується на базі впровадження новітніх машин, устаткування, приладів і пристроїв, які випускаються машинобудівниками. Ці напрямки інтенсифікації тісно взаємопов'язані і не можуть відбуватися у відриві один від іншого. Первинним, природно, є виробництво машин і устаткування в машинобудівному комплексі, і від того, як машинобудування справляється з поставленими задачами, залежить ефективність роботи інших галузей народногосподарського комплексу в цілому.

Темпи впровадження досягнень науково-технічного прогресу значною мірою залежать від положення справ всередині машинобудівного комплексу, від того, як швидко машинобудівники зможуть перейти на випуск техніки нових поколінь і оснастити ними різні галузі народного господарства.

Якщо розглядати перспективи розвитку машинобудівного комплексу, слід звернути увагу на механізми господарювання (внутрішньогосподарські – на рівні підприємства та макроекономічні – на рівні держави). Саме вони дають підстави, щоб сподіватися на позитивні наслідки у розвитку вітчизняного машинобудування. До позитивних моментів перспектив розвитку галузі вважаємо доцільним віднести наступні:

- поліпшення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення;
- покращення умов праці та формування соціальної інфраструктури, поліпшення показників ефективності діяльності підприємств;
- формування ефективного механізму контролю прийняття господарських рішень;
- покращення внутрішньогосподарського виробничого процесу за рахунок
- підвищення інноваційної активності та інвестиційної привабливості.

До можливих негативних аспектів і загроз подальшого розвитку галузі відносимо наступні:

- прискорення морального старіння та матеріальної зношеності виробничих потужностей підприємств;
- збільшення кількості збиткових підприємств через неможливість адаптації до сучасних умов господарювання;
- брак власних обігових коштів для фінансування виробництва та розробки і впровадження інноваційних рішень;
- зниження рівня інвестиційної привабливості країни та галузі внаслідок політичної та економічної нестабільності, військових дій на сході, і як наслідок, скорочення інвестицій у машинобудування з боку вітчизняних та іноземних інвесторів.

Підсумовуючи вище наведені факти та аналізуючи існуючі тенденції розвитку машинобудування, слід виділити наступні негативні чинники формування галузевої кон'юнктури:

- зниження інноваційної активності, незначні обсяги фінансування господарської діяльності з боку закордонних інвесторів та власників бізнесу;
- відсутність державної підтримки галузі, не зважаючи на розроблені та затверджені стратегію інноваційного розвитку країни і перелік пріоритетних галузей промисловості України;
- повільний розвиток окремих видів машинобудування, як правило, пов'язаних з інноваційними розробками;
- тіньові механізми господарювання, що стосується більшості великих промислових підприємств країни;
- погіршення показників ефективності функціонування та фінансового стану господарювання;
- скорочення кількості працівників без забезпечення умов їх подальшого працевлаштування з врахуванням вимог переорієнтації на забезпечення кадрами пріоритетних галузей розвитку;
- відсутність дієвої моральної та матеріальної мотивації, скорочення соціальної інфраструктури підприємств;
- критичне зростання рівня зношеності основних засобів та застарілості технологій виробництва, використовуючи матеріало- та енергоємні технології.

Таким чином агреговані чинники перспективного розвитку машинобудування України з врахуванням впровадження системних перетворень в економіці країни наведені на рис. 1.

Рис.1 Перспективи розвитку машинобудівного комплексу України

Також треба відзначити, що не менш важливим етапом є перехід машинобудівного комплексу на новий, більш високий щабель автоматизації виробництва, який буде виконаний на базі використання роботизованих виробництв.

Вважаємо, що на першому етапі реконструкції потребують такі галузі машинобудівного комплексу України: верстатобудування, приладобудування, електроніка й електротехніка,

в яких надзвичайно важливо домогтися зміни існуючого стану справ. У першу чергу саме тому, що вони служать базою для створення реальних передумов переозброєння виробничого апарата самого машинобудування новими технікою і технологіями.

Водночас необхідно перерозподілити сили і ресурси другого ешелону машинобудівників, що зайняті підтримкою техніки в робочому стані. Вважаємо, що саме в цьому секторі приховані величезні матеріальні і трудові резерви. Прискорене відновлення виробничого апарата в машинобудуванні, а потім і омолодження парку устаткування в інших галузях народного господарства дозволять скоротити чисельність ремонтників і устаткування, на якому робляться запасні частини і відновлюються деталі, як мінімум у 2-3 рази в порівнянні з нині існуючою, а це також обіцяє відчутну економію ресурсів.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що на даний час Україна потребує комплексного реформування та етапних процесів реалізації стратегії розвитку машинобудівної галузі для того щоб, забезпечити гідний рівень її конкурентоспроможності на світовому ринку.

В ході дослідження виділено для можливих сценарії розвитку машинобудівного комплексу України: оптимістичний (з врахуванням економічних перетворень на рівні підприємства та загальнодержавному рівні) та песимістичний (без здійснення запропонованих економічних рішень).

Запропоновано низку заходів щодо підтримки розвитку машинобудування як пріоритетної галузі промисловості України, зокрема субсидування, реалізація концепції збалансування податкової, кредитної, фінансової політики тощо. Зазначені заходи сприятимуть розвитку машинобудівної галузі та підвищенню рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Подальшого дослідження потребує розробка конкретних заходів реорганізації складових машинобудівного комплексу України з врахуванням системного підходу та вимог євроінтеграційних процесів.

Література:

1. Амиров Ю.Д. Научно-техническая подготовка производства / Ю. Д. Амиров. – М.: Экономика, 1990. – 230 с.
2. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств / За ред. С.І. Шкарабана, М.І. Сипова. – Тернопіль: ТАНГ, 1995. – 224 с.
3. Организация и планирование машиностроительного производства: Учебник для машиностроительных специальностей вузов / М.И. Ипотев, М.К. Захарова, К.А. Грачева и др.; Под. ред. М.И. Ипотова, В.И. Постникова. – М.: Высшая школа, 2000. – 367 с.
4. Плоткін Я.Д. Організація і планування виробництва на машинобудівному підприємстві / Я. Д. Плоткін, О. К. Янушкевич. – Львів: Світ, 2001. – 352 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. - упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. - К: Парламентське вид-во, 2009. - 632 с.

УДК 51-77:004(477)+(73)+(540)+(410)

Смірних Д. В., DariaSmirnykh@gmail.com

Войтко С. В.

Доктор економічних наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ІКТ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЛІДЕРІВ У СФЕРІ ІТ

Анотація. Проаналізовано розвиток сфери ІКТ в Україні та країнах-регіональних лідерах у наданні ІТ послуг: США, Об'єднаному Королівстві та Індії. Визначено позиції України відносно інших країн Європи та регіональних лідерів, згаданих вище. Виявлено конкурентні переваги української ІТ індустрії порівняно з іншими аналізованими країнами та потенціал до завоювання лідерства у наданні ІТ-послуг у Східній Європі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, ІТ-послуги, ІТ-аутсорсинг, конкурентоспроможність.

Abstract. The development of ICT sphere in Ukraine and countries that are regional leaders in providing IT services such as USA, UK and India was analyzed. The position of Ukraine relative to other European countries and regional leaders that were already mentioned was determined. The competitive advantages of Ukrainian IT industry compared with other analyzed countries were identified and the potential of gaining leadership on IT services market in East Europe.

Keywords: ICT, IT services, IT outsourcing, competitiveness.

Вступ. В умовах глобалізації світового економічного простору вирішальним чинником економічного зростання та основною можливістю отримання нових конкурентних переваг є інформатизація суспільства, дослідження і розробки та розвиток сучасних технологій. Характерною рисою інформаційної економіки (постіндустріального суспільства) є переважання інформації та ІКТ у складі продуктивних сил, а також перенесення значної частини економічної активності до сфери послуг. Актуальність теми роботи для світової економіки полягає у тому, що розвиток ІКТ надає можливості для більш тісної співпраці країн та окремих підприємств, спрощує ведення бізнесу, впливає на рівень освіченості населення і якість життя, а співпраця у сфері надання ІТ-послуг закордон інтенсифікує міжнародні фінансові відносини.

Питанням розвитку економіки на основі інформаційно-комунікаційних технологій присвячено праці таких вчених-економістів, як: Ю. М. Бажала, В. М. Гейця, С. О. Жабіна, А. О. Маслова, Л. І. Федулової і А. А. Чухна; питанням застосування ІКТ в економіці присвячені роботи таких вчених, як: Г. Я. Аніловської, О. О. Бакаєва, О. М. Волка, В. М. Гужви, Л. В. Дубчака, Л. І. Кайдана, В. К. Кошкіна, М. С. Куркова, Н. О. Шпака, М. С. Яценка.

Постановка задачі. Основними цілями даного дослідження є аналіз розвитку ІКТ та ІТ-послуг в Україні, а також конкурентоспроможності української ІТ-сфери порівняно з провідними країнами світу, оцінка можливостей України стати лідером надання ІТ-послуг у Східній Європі та реалізувати свій експортний потенціал у цій сфері.

Методологічна та теоретична база дослідження. Методологічну основу становлять методи системного та компаративного аналізу, статистичні дослідження, логічні узагальнення та методи рейтингування на основі інтегрального показника, що включає низку параметрів, які стосуються однієї сфери діяльності.

Результати дослідження. Світова тенденція розвитку ринку інформаційних технологій характеризується значним зростанням сегменту ІТ-аутсорсингу, що пояснюється реструктуризацією та переглядом бізнес-стратегій. У цьому контексті розвивається і ринок ІТ-аутсорсингу України, з кожним роком збільшуючи свою частку та обсяги на міжнародному ринку. За різними оцінками, ринок ІТ-послуг в Україні розвивається темпами від 10 % до 25 % щорічно. Уже кілька років Україна, порівняно з іншими Центрально- та Східноєвропейськими країнами, є лідером серед «вільних» програмістів за кількістю аутсорсингових ІТ-компаній. А невеликий внутрішній попит на ІТ-розробки всередині держави стимулює розробників створювати продукти світового класу для глобального ринку, приваблюючи інвестиції для своїх проектів з-за кордону [1].

Значущість України як світового провайдера ІТ-послуг підтверджують і міжнародні рейтинги. Так, у рейтингу Global Outsourcing 100, що складений міжнародною асоціацією професіоналів аутсорсингу (IAOP) увійшли одразу 6 працюючих в Україні компаній: EPAM Systems, Intetics, Luxoft і Miratech, які залишаються в рейтингу з минулого року, а також — SoftServe і Softengi. У звіті Financial Times 2012 року підкреслюється річне зростання галузі на рівні 30-40 %. Сусідні країни, такі як Румунія, Угорщина та Польща отримують приблизно половину цього результату. У 2011 р. Україна була визнана кількома світовими експертами з «як найкраще призначення для ІТ-аутсорсингу», а також названа Європейською Outsourcing Excellence нагородою як “Outsourcing Destination of the Year”. Україна увійшла до числа 10 провідних країн світу з найбільшою кількістю сертифікованих ІТ професіоналів, ідучи за США, Індією та Російською Федерацією, як ідеться у Global IT IQ Report.

Україна намагається створити максимально комфортні умови для найшвидшого розвитку ринку ІТ-послуг, зокрема аутсорсингу та залучення коштів приватних інвесторів у сферу ІКТ [2]. Так, у 2012 р. був прийнятий Закон «Про державну підтримку розвитку ІТ-індустрії та спрощене оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції». Зокрема, податок на прибуток було знижено до 16 %, податок на прибуток фізичних осіб – до 10 %, податок на додаткову вартість зовсім скасовано. Задачею проведення такої реформи було створення найвигідніших умов у Східній Європі. На кінець 2013 року спрощеним оподаткуванням скористалися більше 500 компаній [1].

Для більш детального аналізу були обрані 3 країни – регіональні лідери у сфері надання ІТ-послуг: США, Об'єднане Королівство, Індія та Україна.

США має найсучасніше програмне забезпечення та послуги у сфері інформаційних технологій в світі. Сполучені штати Америки посідають 17 місце у світі за індексом розвитку ІКТ. Галузь збільшила свої доходи в середньому на 6 % у період між 2010 і 2011 роками, на загальну суму \$606 млрд, у той час як видатки на наукові дослідження і розробки в Сполучених Штатах у галузях ІКТ збільшилися

на 6,3 % до \$126,3 млрд. На США припадає понад 55 % світових наукових дослідження і розробок у сфері ІКТ.

Існує більше ніж 100 тисяч ІТ-служб та компаній у США, що займаються розробкою ПЗ. Галузь спирається на високоосвічену і кваліфіковану робочу силу США, що складає близько 2 млн чоловік. Американські компанії є конкурентоспроможними у майже всіх сегментах ринку ІКТ [3].

International Data Corporation (IDC) підрахувала, що в США попит на програмне забезпечення, збільшиться більш ніж на 7 %, до \$163,9 млрд в 2012 році. Дослідження IDC показують, що інфраструктурні проекти є пріоритетними для американських компаній, і інтерес швидко зростає у зелених інформаційних технологіях, хмарних обчисленнях і мобільних додатках.

Великобританія є одним з найбільших у світі ринком інформаційно-комунікаційних технологій. Вона знаходиться на 8-ій сходинці світового рейтингу за індексом розвитку ІКТ. На ринку ІТ-послуг Великобританії існують можливості як для компаній державного, так і приватного сектору, що пропонують хмарні або пов'язані з хмарними технологіями сервіси. Стратегія уряду Великобританії в сфері ІКТ включає у себе сильний акцент на хмарних технологіях. Об'єднане Королівство, на відміну від України, має великий внутрішній ринок, 18 % британських малих і середніх підприємств використовують хмарні обчислення і ще 30 % планують їх використовувати в найближчі 12 місяців, а 81 % користувачів планують збільшити обсяг використання хмарних сервісів протягом найближчих 2 років. Майже всі компанії з розробки ПЗ у Великобританії користуються хмарними обчисленнями. Багато компаній у Великобританії мають бажання передати на аутсорс свої центри обробки даних, визнаючи необхідність розміщення їх дата-центрів ближче до своїх клієнтів і співробітників по всьому світу. Так, як попит на хмарні обчислення і центри обробки даних збільшується, компанії повинні переконатися, що дані захищені та безпечні [4].

Більш детально доцільно зупинитися на становищі сфери ІТ у Європі, зважаючи на те, що наша держава претендує на лідерство у сфері надання ІТ-послуг в Східній Європі.

В ЄС-27 сектор ІКТ-послуг створює майже 4 % ВВП (462 млрд євро). Понад 70 % європейського ІКТ-сектора за доданою вартістю та 2/3 робочих місць створюється за рахунок п'яти найбільших економік ЄС: Німеччина (20,2 %), Великобританія (21,7 % всього європейського ринку ІКТ), Франція (13,2 %), Італія (10,0 %) та Іспанія (6,3 %).

Польща, Чехія, Угорщина, Румунія, Болгарія і Словаччина, надають тільки 4,6 % доданої вартості, що створюється Європі, незважаючи на значну кількість зайнятих у ІТ сфері. Для порівняння, у Нідерландах, Швеції, Фінляндії та Ірландії зайнято всього лише 10 % працівників приносять майже 21 % доданої вартості у виробництві та надання ІКТ-послуг у Європі. Лідером є Великобританія (19,4 % зайнятих у секторі ІКТ послуг, що дають 24,8 % доданої вартості). Витрати на дослідження та розробки розподіляються наступним чином: країни ЄС-15, складають майже 98 % витрат на R&D в галузі ІКТ, а нові держав-члени ЄС-12, тільки 2,8 %. Збільшення R&D інвестицій в галузь ІКТ орієнтоване на сектор послуг.

ІТ-індустрія в Індії є однією з найбільш швидко зростаючих учасників індійської економіки. Ця галузь відіграє істотну роль у перетворенні іміджу Індії з повільно рухомої бюрократичної економіки до території інноваційних підприємств і глобального гравця у забезпеченні технологічних рішень та бізнес-послуг світового класу. ІТ-сфера допомагає Індії перетворитися з селянської та аграрної економіки до економіки, заснованої на знаннях [5].

Індія за рейтингом індексу розвитку ІКТ знаходиться на 121 місці зі 158 країн. Проте, ця країна показала значне зростання у період з 2008 по 2012 роки (+28,9 %). ІТ-сектор в Індії має основний акцент на збільшення впровадження технологій та розробку нових платформ, має сукупний дохід у розмірі \$88,1 млрд у 2011 фінансовому році, формує пряму зайнятість понад 2,5 млн чоловік.

Венчурний капітал є основним джерелом фінансування для індустрії програмного забезпечення по всьому світу. Уряд Індії також активно надає податкові пільги для прямих іноземних інвестицій та залучення капіталу із-за кордону [6].

Україна займає 68 місце у світі за рейтингом ІТУ, випереджаючи тільки Індію серед країн, що зараз розглядаються. Наш показник перевищує середньосвітовий на 0,29 пунктів та є нижче середнього значення країн СНД на 0,31 пункт. Розглянемо більш детально цей регіон, адже саме країни СНД є першими конкурентами України у боротьбі за регіональне лідерство у надання ІТ-послуг.

Серед країн СНД Україна посідає 6 місце за індексом розвитку ІКТ, лідером регіону є Російська Федерація, далі йдуть Білорусія, Казахстан, Азербайджан та Молдова. Білорусія показує динамічне зростання та скорочує розрив з Росією. В Україні частка домогосподарств, які мають доступ в Інтернет, зросла з 29 % у 2011 році до 37 % у 2012 році; у Білорусі частка зросла з 40 % в 2011 році до 48 % у 2012.

За оцінками Всесвітнього банку Україна може зайняти 6 місце в світі за обсягом експорту ІТ-послуг до 2015 р. Щодо імпорту ІТ-послуг, то він у 2013 р. зріс на 47,8 % порівняно з попереднім 2012 роком і в грошовому виразі склав 674,9 млн дол. [7].

З метою більш глибокого дослідження була виконана рейтингова оцінка розвитку ІКТ у США, Об'єднаному Королівстві, Індії та України. Аналіз включив у себе 11 наступних показників: середня заробітна плата, витрати на дослідження та розробки у відсотках до ВВП, зростання індексу розвитку ІКТ за 2008-2012 роки, експорт ІТ-послуг, частка експорту ІТ-послуг у загальному експорті країни, частка експорту ІТ-послуг у загальному експорті послуг країни, середнє річне зростання експорту ІТ-послуг за останні 3 роки, експорт ІТ-послуг на 1 особу, зайняту у сфері ІТ за 2013 рік, кількість працюючих, індекс використання ІКТ 2012, індекс ІКТ навичок 2012. Результати виконаної оцінки представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Рейтингування окремих країн за комплексним показником розвитку ІКТ

Країна	R_j	Місце	Середня річна зарплата ІТ-фахівця, дол.	Кількість працюючих, тис. осіб
США	0,369	1	87 811	3600
Великобританія	0,280	2	57689	1600
Індія	0,249	3	14400	2750
Україна	0,133	4	21600	200

Рейтингова оцінка регіональних лідерів надання ІТ-послуг та України показала, що хоча наша держава і нижче за держави-лідери у загальному рейтингу, Україна посідає перше місце за показником середньорічного зростання експорту ІТ-послуг за останні 3 роки та відривається від найближчого конкурента – Індії на 10,81 процентних пункти, а за індексом ІКТ навичок Україна випереджає обох: Індію та Об'єднане Королівство, поступаючись ненабагато США. Разом із обсягом експорту ІТ-послуг щороку зростала і його значимість для України – частка у загальному обсязі комерційних послуг, так, за 8 років вона збільшилась у 2,5 рази з 7,89 % у 2005 році до 19,85 % у 2012 році.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що поряд зі значним відставанням економіки України від інших країн, що розглядалися, є значний потенціал розвитку ІКТ, а зокрема сфери надання ІТ-послуг. Україна має наступні конкурентні переваги на світовому та регіональному ринках надання ІТ-послуг: кваліфіковані розробники та низькі ціни; нижчі витрати на проект, тому що Україна не є членом ЄС; культурна адаптивність, особливо з США та Європейським Союзом; практично та ж часова зона, що і в ЄС; мінімальні витрати на транспорт та час комунікації.

Україна має надійних імпортерів ІТ-послуг, особливо з Америки та Європи, країна також має низку факторів, що визначають її привабливість як для замовників ІТ-послуг, так і для інвесторів.

Науковою новизною проведеного дослідження є методичний підхід до проведення рейтингової оцінки країн-регіональних лідерів з використанням комплексного показника розвитку ІКТ за 11 визначеними показниками (середня заробітна плата, витрати на дослідження та розробки у відсотках до ВВП, зростання індекса розвитку ІКТ за 2008-2012 роки, експорт ІТ-послуг, частка експорту ІТ-послуг у загальному експорті країни, частка експорту ІТ-послуг у загальному експорті послуг країни, середнє річне зростання експорту ІТ-послуг за останні 3 роки, експорт ІТ-послуг на 1 особу, зайняту у сфері ІТ за 2013 рік, кількість працюючих, індекс використання ІКТ 2012, індекс ІКТ навичок 2012). Результати даного аналізу надали змогу визначити конкурентні переваги України на даному ринку та можливості регіонального лідерства.

Подальші наукові розробки доцільно спрямувати на визначення шляхів досягнення лідерства України у Східній Європі у наданні ІТ послуг.

Література:

1. Сисоєв Є. Як на сьогодні виглядає ІТ-всесвіт [Електронний ресурс] / Євген Сисоєв — Режим доступу :

http://ain.ua/2013/10/14/497770?utm_source=ain&utm_medium=fb&utm_campaign=social

2. IAOP congratulates the 2014 “Global Outsourcing 100” and “World’s Best Outsourcing Advisors” [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://ain.ua/wp-content/uploads/2014/02/234.jpg>

3. The Software and Information Technology Services Industry in The United States [Электронный ресурс] / Select USA. – Режим доступа : <http://selectusa.commerce.gov/industry-snapshots/software-and-information-technology-services-industry-united-states>

4. Information Communications Technology (ICT) in the UK: investment opportunities [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.gov.uk/government/publications/information-communications-technology-ict-in-the-uk-investment-opportunities/information-communications-technology-ict-in-the-uk-investment-opportunities>

5. Polish IT/ICT services information booklet [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://cairo.trade.gov.pl/en/aktualnosci/article/a,40544,Polish_ITICT_services_information_booklet.html

6. Sector Profile: Information technology (IT) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ficci.com/sector/21/project_docs/ficci_website_content_-it.pdf

7. Exploring Ukraine IT Outsourcing Industry – 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bughuntress.com/files1/Exploring-Ukraine-IT-Outsourcing-Industry-2012.pdf>

УДК 658.114:622.7

Солодовник Л.М.,

*д.т.н., професор кафедри економіки підприємства, Державного вищого
навчального закладу «Національний гірничий університет».*

Черненко Н.О.,

*к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного
університету України «Київський політехнічний інститут».*

Шагоян С.М.,

*асистент кафедри економіки підприємства Державного вищого
навчального закладу «Національний гірничий університет». shagane_s@i.ua*

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМБІНОВАНОГО СПОСОБУ РОЗРОБКИ КОРИСНИХ КОПАЛИН.

Анотація. Розглянуті економічні основи обґрунтування комбінованого способу розробки корисних копалин. Розроблена методика визначення границь переходу від відкритого до підземного способу розробки. Встановлено границя раціонального використання відкритого способу видобутку корисних копалин для умов Криворізьких гірничо-збагачувальних комбінатів яка дорівнює 500-700м. Набули подальшого розвитку методичні підходи інвестиційної оцінки варіантів розробки корисних копалин з урахуванням ймовірнісних підходів.

Ключові слова: економічна безпека, гірничо-збагачувальний комбінат, інвестиції, способи розробки, чистий дисконтований дохід, беззбитковість.

Abstract. The economic fundamentals justify the combined method of mining. The method of determining the border transition from the open to the underground method of development. The limits of rational use opencast mining conditions for Kryvyi Rih ore-bearing plants equal to 500-700m. Were further developed methodological approaches assess investment options mining based on probabilistic approaches.

Keywords: Economic security, mining and processing enterprise, investment, development methods, they discounted net income profitability.

Вступ. Для умов виробничого розвитку гірничо-збагачувального комбінату важливим аспектом його економічної безпеки є обґрунтування границь переходу від відкритої до підземної розробки родовища.

Компоненти економічної безпеки гірничо-збагачувального комбінату обумовлені наступними параметрами, які характеризуватимуть відкритий та підземний спосіб розробки:

- термін розробки родовища як базис виробничої діяльності;
- обсяги корисних копалин родовища, припустимих для видобутку;
- економічний результат комбінату в залежності від глибини розробки;
- капітальні та експлуатаційні витрати розробки родовища;
- розмір грошового потоку для забезпечення інвестиційних потреб комбінату;
- термін розробки та впровадження проектів, заснованих на підземному способі видобутку;
- рівень обумовленості фінансово-економічних результатів комбінату господарськими зв'язками з суб'єктами господарювання в межах одного

корпоративного об'єднання.

Значний внесок в еволюцію концептуальних засад економічної безпеки промислових підприємств, зокрема корпоративних, зробили вітчизняні та закордонні вчені: О.І. Амоша, І.О. Бланк, А.В. Бардась, Н.С. Безуглая, В.М. Геєць, Л.А. Горошкова, О.А. Грунин, Н. Догерти, Е.В. Камишнікова, К.А. Ковалевська, А.С. Корезин, Г.В. Козаченко, О.О. Мельник, Я.В. Нусінова, Є.А. Олейников, С.Ф. Покропивний, Д.П. Пілова, А. Рабинович, Д.А. Прокопович, Л. Федулова, С.М. Шкарлет, В.Я. Швець, М. Хэнли та інші/

Постановка задачі. Принциповим питанням техніко-технологічних змін на гірничо-збагачувальному комбінаті для забезпечення його економічної безпеки є визначення часу, в який слід розпочинати підготовку переходу до іншого способу видобутку корисних копалин. Традиційним критерієм такого вибору залишається глибина розробки, припустима для відкритих робіт, тобто по мірі наближення до визначеної граничної глибини треба поступово формувати підґрунтя переходу техніко-технологічного оновлення виробничого процесу.

Методологічна та теоретична база дослідження. Обґрунтування комбінованих способів, базується на розробці економічних підходів визначення граничних параметрів дисконтованих доходів та безбитковості роботи підприємства.

Результати дослідження. Термін розробки родовища відкритим або підземним способом видобутку корисних копалин визначається співвідношенням обсягів запасів, які будуть відпрацьовані певною технологією та річним обсягом видобутку.

Обсяг запасів родовища для видобутку пов'язаний з такими технічними показниками як щільність корисних копалин, потужність пласту, довжина фронту робіт та глибина розробки теоретично можуть бути представлені так:

$$V_{з.п} = H_{\kappa} - H_{\epsilon} \cdot m_{cp} \cdot l_{cp} \cdot \gamma_{cp}, \quad (1)$$

$$V_{з.в} = H_{\epsilon} \cdot m_{cp} \cdot l_{cp} \cdot \gamma_{cp}, \quad (2)$$

де l_{cp} – середня довжина фронту робіт кар'єру; γ_{cp} – щільність корисних копалин, т/м.куб.; m_{cp} – середня потужність пласту корисних копалин; $H_{заг}$ – загальна глибина розробки родовища; H_{ϵ} – глибина розробки родовища відкритим способом.

Окрім технічного критерію (глибини) суттєве значення має фінансове становище комбінату, яке дозволить впроваджувати ті або інші програми. Відсутність або недостатність коштів для оновлення основних засобів та технологій унеможливить подальший розвиток підприємства та призведе до погіршення (зменшення) його техніко-економічних показників господарської діяльності. Через це, освоєння нових технологій та глибших горизонтів може відбуватись:

1) після доопрацювання запасів, придатних для відкритого способу видобутку за гірничо-геологічними умовами родовища (рис. 1, траєкторія 2). Залучення нових технологій потребуватиме акумулювання значних обсягів

інвестиційних ресурсів в стислий період часу. За умов скорочення виробничої програми та виснаження наявних виробничих потужностей поточна капіталізація гірничо-збагачувального комбінату може бути недостатньою для формування достатніх внутрішніх та зовнішніх інвестиційних джерел;

2) в період найбільшої прибутковості ГЗК (максимальна ефективність питомих інвестицій) з урахуванням термінів функціонування виробничих підрозділів (кар'єрів) за проектом (рис. 1, траєкторія 3). Для цього має бути сформована та виконуватись програма підготовки та переходу до підземного видобутку, яка дозволить уникнути умов концентрації потреб у фінансуванні технологічного оновлення при недостатній фінансовій забезпеченості гірничо-збагачувального комбінату власними коштами [1].

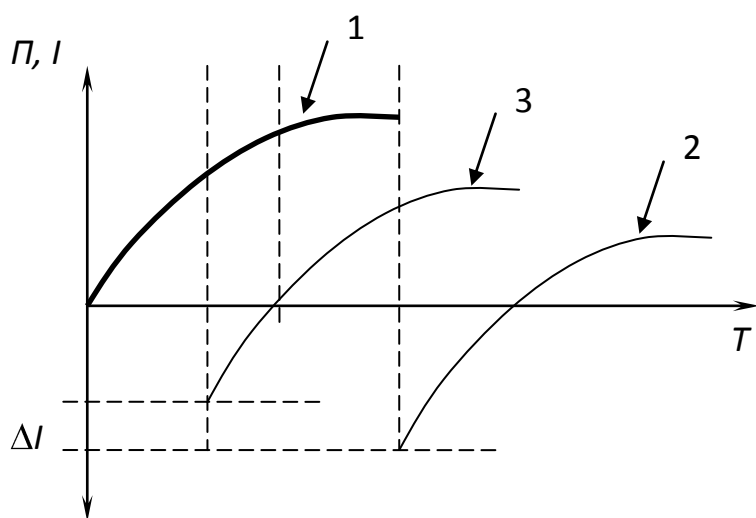

Рис. 1. Визначення періоду часу (Т) впровадження програми техніко-технологічного оновлення виробничого циклу підприємства: де 1 – траєкторія життєвого циклу відкритого видобутку корисних копалин; 2, 3 – траєкторії життєвого циклу підземного видобутку корисних копалин

Розробка крутопадаючих родовищ з великими запасами корисних копалин і глибиною залягання (Криворізькі родовища) 1-2 км може здійснюватися відкритим, підземним та комбінованим способами видобутку корисних копалин. При комбінованому відкрито-підземному способу розробки важливим аспектом є визначення границь переходу з відкритого до підземного способу видобутку. В загальному вигляді глибина переходу може бути розрахована:

$$H_{\text{відк}} = H_{\text{бюд}} + T_o * h_{\text{річ}} \quad (3)$$

де $H_{\text{бюд}}$ - глибина кар'єру по завершенню будівництва; $h_{\text{річ}}$ - річне зниження фронту гірничих робіт; T_o – час переходу з відкритого на підземний спосіб видобутку, років.

З урахуванням річного пониження вираз (3) можна представити в наступному вигляді:

$$H_{\text{відк}} = H_{\text{бюд}} + \frac{Q_{\text{річ}} * T_o}{L_{\text{ф}} * M_{\text{ср}} * \gamma} \quad (4)$$

де $Q_{\text{річ}}$ – виробнича потужність підприємства, т/г; $L_{\text{ф}}$ – довжина фронту

гірничих робіт; M_f – середня горизонтальна потужність пласту корисних копалин.

Як видно з формули (4), за рівності інших умов, гранична глибина переходу буде залежати від виробничої потужності підприємства, яка визначається технологічною та економічною ефективністю при різних способах розробки. Значення часу (T_0) розраховуються з рівності чистих дисконтованих доходів при відкритому та підземному способах видобутку:

$$ЧДД_{відк} = ЧДД_{підз} \quad (5)$$

З урахування складності математичного перетворення, вирішення цієї рівності (5) здійснюється графічним способом (рис. 2).

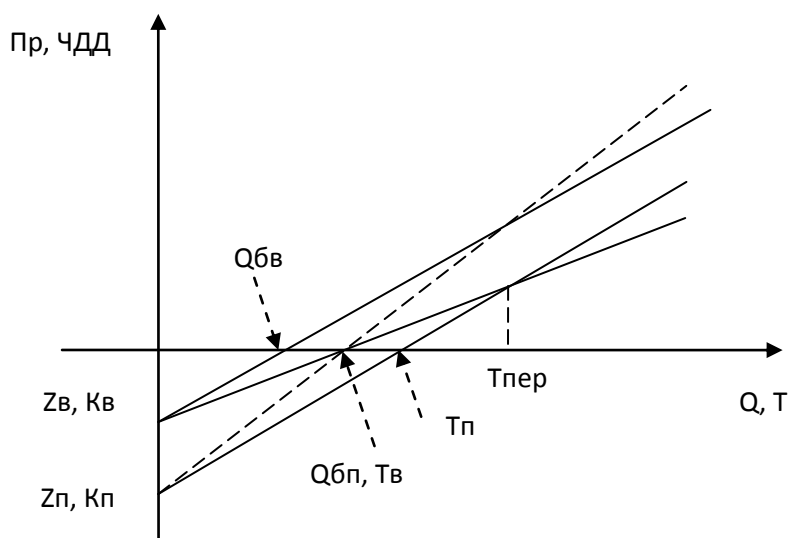

Рис. 2. Графічний спосіб оцінки доцільності переходу з відкритого до підземного способу розробки родовища (за економічними показниками)

Графік будується для відкритого і підземного способів видобутку виходячи з умов беззбитковості та нерівності $ЧДД \geq 0$:

$$\sum_{T_{бод}}^{T_{бод}+T_o} \frac{ДД_i}{(1+E_p)^{T_{бод}+t}} \geq \sum_1^{T_{бод}} \frac{K_i}{(1+E_p)^{t_i}} + \sum_{T_{бод}}^{T_{бод}+T_o} \frac{K_{ei}}{(1+E_p)^{t_i}} \quad (6)$$

де E_p – норма прибутку з урахуванням інфляції.

Чистий дисконтований дохід i -го року складатиме:

$$ДД_i = П_{ci} + A + \Delta D_i + \Delta K_i + \Delta Z_i \quad (7)$$

де $ДД_i$ – чистий грошовий потік; $П_{ci}$ – чистий прибуток; A – амортизаційні відрахування; ΔD_i , ΔK_i , ΔZ_i – відповідно змінювання дебіторської, кредиторської заборгованостей та займів в i -му році.

Чистий прибуток при відкритому способі видобутку дорівнюватиме:

$$П_{ч_{відк}} = Q_{рiч_i} - C_{пит} - C_{т.к.} * L_{cp} - Z_{const} - \rho H_i C_3 \quad (8)$$

де $C_{т.к.}$ – вартість перевезення 1 т технологічним транспортом кар'єру; $C_{пит}$ – питомо-змінні витрати; Z_{const} – постійні витрати; ρ – зміна землеємності з урахуванням глибини та потреб розміщення відвалу; H_i – поточне значення глибини розробки; C_3 – вартість земельних ресурсів, відведених під відвал

(грн/га).

Чистий прибуток при підземному способі видобутку слід розраховувати:

$$P_{qi} = Q_{\text{річ}} (1 - C_{\text{пиг}}) - Z_{\text{const}} - Z_{\text{закл}} \quad (9)$$

де $Z_{\text{закл}}$ – вартість робіт та матеріалів по закладенню виробленого простору.

Як видно з графіку (рис), перехід з відкритої на підземний спосіб видобутку може бути здійснений при умові: $T_{\text{відк}} < T_{\text{підз}}$. За умови $T_{\text{відк}} > T_{\text{підз}}$

З урахуванням впливу технологічних аспектів видобутку корисних копалин на вартісні показники діяльності гірничо-збагачувального комбінату складений порядок обґрунтування доцільності інвестування у розвиток виробництва [2]. Ключовим елементом обґрунтування доцільності розробки родовища є грошові потоки, що визначає залежність економічної безпеки від ефективності техніко-технологічних проектів комбінату.

Одним з важливих аспектів інвестиційної оцінки є оцінка сталості аналізованих варіантів розробки з урахуванням імовірнісних підходів. На розмір ЧДД впливає багато чинників, однак головні є три ($n=3$): річні доходи (D_i), експлуатаційні витрати (Z_i) та капітальні витрати (K_i). Для розрахунку сталості проекту з урахуванням імовірнісних підходів при визначених значеннях параметрів, розраховують базовий розмір чистого дисконтованого доходу (ЧДД_б). Оцінка його сталості передбачає, що названі три параметри можуть приймати два значення: вище або нижче базового з ймовірністю появи кожного них (P_i). При цьому, кількість комбінацій буде дорівнювати K^n (де K – кількість змін параметра; n – кількість параметрів). Сума ймовірностей всіх подій дорівнює 100%.

Ймовірність появи різних комбінацій чинників дорівнює:

$$P_{ci} = P_{di} * P_{zi} * P_{ki}$$

де P_{ci} – спільна ймовірність i -ої події;

P_{di} – ймовірність прибутковості i -ої події;

P_{zi} – ймовірність розміру експлуатаційних витрат;

P_{ki} – ймовірність розміру інвестицій.

Для кожної комбінації параметрів розраховують розмір ЧДД _{i} та помножують на ймовірність появи цієї комбінації (P_{ci}). Визначається математичне очікування розміру чистого дисконтованого доходу при виконанні всіх умов за формулою:

$$\text{ЧДД}_{\text{відк}} = \sum_{i=1}^m \text{ЧДД}_i * P_{ci}$$

де P_{ci} – спільна ймовірність i -ої події; ЧДД _{i} – величина чистого дисконтованого доходу i -їо події; $m = K^n$ – кількість комбінацій.

Для аналізу, припустимо, що кожен параметр може приймати два значення вище та нижче базового на 10 % та відомі ймовірності кожного з параметрів (табл. 1). На підставі узагальнення вихідних даних за ряд років [збірника техніко-економічних показників гірничодобувних підприємств України] були визначені значення математичного очікування ЧДД при нормі

прибутку 10 та 20 %. Встановлено, що аналізований проект при ставці 10 % є сталим, оскільки ЧДД > 0, а при ставці 20% - несталим (ЧДД < 0).

Проведені дослідження дозволили встановити, що глибина переходу з відкритого на підземний спосіб розробки для крутоспадаючих родовищ Кривбасу складає 500 - 700 м.

Таблиця 1

Ймовірність появи різних значень факторів

Варіанти	Параметри	Значення	Ймовірність появи
$n=1$	Доход	Вище на 10% Нижче на 10%	$P_d = 0,45$ $P_d = 0,55$
$n=2$	Експлуатаційні витрати	Вище на 10% Нижче на 10%	$P_{\text{э}} = 0,2$ $P_{\text{э}} = 0,8$
$n=3$	Капітальні вкладення	Вище на 10% Нижче на 10%	$P_k = 0,4$ $P_k = 0,6$

Перехід на підземну розробку здійснюється при доопрацюванні запасів відкритим способом на встановленій глибині розробки з переходом на внутрішнє відвалоутворення та частковим розміщенням шламосховищ у виробленому просторі. Строк доопрацювання відкритим способом повинен бути рівним строку введення в експлуатацію підприємства з підземним способом видобутку.

Висновки і перспективи подальших розробок. Економічна безпека гірничо-збагачувального комбінату за умов актуальності розробки більш складних за гірничо-геологічними характеристиками показниками ділянок родовища буде визначатись достатністю сукупних дисконтованих доходів комбінату при відкритій розробці для покриття сукупних витрат на будівництво інфраструктури підземного способу видобутку корисних копалин. Наявність функціонального потенціалу здійснити такі технологічні зміни сформує конкурентоспроможність підприємства та його інвестиційну привабливість для інвесторів (суб'єктів корпоративного об'єднання). Це дозволить підтримувати інтерес корпоративного портфельного інвестора до ГЗК як прибуткового активу.

Література:

- Шагоян С.М. Вплив корпоративного управління на інвестиційну привабливість асоційованого гірничо-збагачувального підприємства // С.М. Шагоян / Науково-практичний журнал - Інвестиції: практика та досвід, №18 вересень 2013. Київ. С.16-19.
- Солодовник Л.М., Шагоян С.М. Выбор рационального этапа разработки крутоспадающих месторождений // Л.М. Солодовник, С.М. Шагоян / Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України». Дніпропетровськ, Національний гірничий університет, 2008. – Т.2. – С. 120 – 122.

Янкова В. С., studentk@i.ua

магістр,

Войтко С. В.

докт. екон. наук, професор

Національний технічний університет України «КПІ»

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто особливості співробітництва України та провідних міжнародних фінансових організацій (Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Чорноморський банк торгівлі та розвитку) у процесі фінансування інвестиційних проектів національної економіки протягом 2002-2013 рр. З'ясовано обсяги заборгованості України за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями в період 2002-2013 рр. в розрізі кредиторів. Розглянуто співробітництво України та регіональних банків розвитку, а також організацій із регулювання зовнішньої заборгованості.

Ключові слова: інвестиції, зовнішня заборгованість, міжнародні фінансові організації.

Abstract. This article presents the results of analysis of cooperation between Ukraine and the leading international financial institutions (World Bank, International Monetary Fund, European Bank for Reconstruction and Development, European Investment Bank) in investment financing of the national economy (2002-2013). Analyzed Ukrainian debt for loans by international financial institutions during 2002-2013 in the context of creditors. Considered cooperation of Ukraine with regional banks.

Keywords: investment, external debt, international financial organizations.

Вступ. Важливе місце в системі регулювання зовнішнього боргу (зовнішньої заборгованості) у зрізі інвестиційного фінансування національних економік низки держав займають міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації. Під ними розуміються організації, що створені державами-членами з метою розвитку співробітництва, забезпечення цілісності та стабілізації функціонування світової економіки, певне регулювання світових валютних і фінансових ринків. Такими організаціями є група Світового банку та Міжнародний валютний фонд. Зазначені організації відносяться до Бреттон-Вудських інституцій. Функціонує також Банк міжнародних розрахунків. Окрему групу серед цих міжнародних банківських установ представляють регіональні банки розвитку, наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку. Окрім цього, у процесі міжнародного руху капіталу, проблематикою зовнішньої заборгованості країн займаються Лондонський та Паризький клуби кредиторів.

Економіка України має нагальну потребу у значних обсягах фінансових ресурсів для сприяння соціально-економічному розвитку, а також впровадження новітніх досягнень науки у розширене відтворення. З метою

задоволення фінансових потреб економіки керівництво країни співпрацює з провідними міжнародними фінансовими інституціями, тобто залучає зовнішні запозичення з метою фінансування вітчизняних інвестиційних проектів у складних умовах.

Варто зазначити, що оцінку інвестиційних взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями регулярно здійснюють експерти Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби, Національного банку України, Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень тощо. Окрім того, донедавна Рахункова палата України здійснювала аналіз ефективності використання позик міжнародних фінансових організацій на виконання системних та інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку України.

Водночас аналітичні дослідження процесу співробітництва України та провідних міжнародних фінансових організацій, насамперед, є ретроспективними по суті, а також фрагментарними відповідно до критеріїв системно-структурного аналізу управління зовнішнім боргом України.

Постановка задачі. З огляду на надмірний зовнішній борг України, як наслідок превалювання недоліків запозичень України у міжнародних фінансових організацій над її перевагами, необхідно з'ясувати особливості процесу інвестиційного фінансування національної економіки за рахунок зовнішніх ресурсів протягом 2002-2013 рр.

Методологічна та теоретична база дослідження. Методологічною базою дослідження особливостей співробітництва України та провідних міжнародних фінансових організацій у процесі фінансування інвестиційних проектів національної економіки протягом 2002-2013 рр. є системно-структурний аналіз як метод, побудований на принципі системного підходу, що передбачає наступні етапи [1, с. 158]:

- 1) уточнення того, який науковий феномен береться для аналізу як ціле;
- 2) виявлення якомога більшого числа елементів цього цілого;
- 3) групування елементів у необхідне та достатнє число підструктур з узгодженням їх з наявними науковими теоріями;
- 4) установлення різних зв'язків і відносин між елементами, підструктурами та цілим.

Результати дослідження. З 1992 року Україна співпрацює з низкою міжнародних фінансових організацій з метою прискореного реформування економічного середовища та орієнтації на європейські інтеграційні процеси. Протягом 2002-2013 рр. Україна співпрацювала з такими фінансовими організаціями, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, а також ратифікувала угоди з Північним інвестиційним банком та Північною екологічною фінансовою корпорацією.

Так, співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями розпочалося з прийняттям Закону України «Про вступ України

до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [2]. Відповідно до цього закону питання, що стосуються вступу країни до цих міжнародних фінансових організацій, вирішує така державна інституція як Кабінет Міністрів України. У свою чергу Міністерство фінансів України здійснює фінансові операції. Національний банк України виступає відповідно як банк-депозитарій Міжнародного банку реконструкції та розвитку.

Зазначимо, що у структурі зовнішнього державного боргу загальна заборгованість за позиками, що надані міжнародними фінансовими організаціями станом на 31 грудня 2013 року становила 7,74 млрд. дол. А загальна сума державного та гарантованого державою боргу на початок 2014 склала 73,11 млрд дол. (584,37 млрд грн), його обслуговування склало 111,5 млрд грн. Серед кредиторів України за аналізований період варто виділити Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також Європейський інвестиційний банк. Заборгованість України за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями в період 2002-2013 рр., приведена в [3 - 5].

Окрім державного боргу перед міжнародними фінансовими організаціями серед зовнішніх зобов'язань держави, як гаранта повернення ресурсів кредиту в разі неплатоспроможності позичальника, виділяють заборгованість за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями (Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейське співтовариство з атомної енергії).

Зазначимо, що така динаміка заборгованості України за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями в період 2002-2013 рр., насамперед, спричинена репутацією України як позичальника (табл. 1).

Таблиця 1

Кредитний рейтинг України за 2002-2013 рр. (на кінець періоду) [6]

№	Рейтинг	Період											
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Standard & Poor's	B+	B+	B+	B+	B+	B+	B+	B+	B+	B+	B	B-
2	Moody's	B2	B1	B1	B1	B1	B1	B1	B2	B2	B2	B3	Caal
3	Fitch Ratings	B	B+	B+	BB	BB	BB	B+	B-	B	B	B	B-

Так, за версією Standard & Poor's та Fitch Україна як позичальник протягом 2002-2011 рр. перебувала поза небезпекою в короткостроковій перспективі, водночас існує можливість розвитку кредитних ризиків, особливо внаслідок негативних економічних змін; у 2012 році Standard & Poor's відзначає наявність значних кредитних ризиків, існувала можливість виконання

Україною фінансових зобов'язань у іноземній валюті. Агентство Moody's також солідарний з висновками Standard & Poor's та Fitch, незважаючи на потенційну можливість невиконання боргових зобов'язань у іноземній валюті. Окрім того, за всіма прогнозами ймовірна потенційна можливість невиконання Україною боргових зобов'язань у майбутньому.

Розглядаючи структуру зовнішнього інвестиційного фінансування економіки України, зазначимо, що за всі роки співробітництва Світовий банк надав для України 47 позик загальним обсягом близько 7,5 млрд дол., Цілями співробітництва Світового банку та України є, насамперед, розвиток енергетичної та транспортної інфраструктури, сприяння інноваційній діяльності та впровадження новітніх технологій. На сьогодні співробітництво України із цим банком здійснюється на основі прийнятої у лютому 2012 року нової “Стратегії партнерства з Україною на 2012-2016 роки”, яка схвалена Радою директорів Світового банку. Зазначена Стратегія спрямована на допомогу Кабінету Міністрів України реалізації програми економічних реформ та інтеграції з ЄС.

Окрім того, варта уваги інформація про залучення позик у Міжнародного банку реконструкції та розвитку, який належить до групи Світового банку, кошти спрямовуватимуться на інвестиційні програми органів місцевого самоврядування. Інвестиційні проекти місцевих органів влади України спрямовані на вдосконалення інфраструктури житлово-комунального господарства міст Києва (енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях, реабілітація та розширення централізованого теплопостачання), Львова (водопостачання та каналізація), а також розвиток міської інфраструктури Чернігова, Івано-Франківська та інших адміністративно-територіальних одиниць обласного та районного значень.

Іншою Бреттон-Вудською інституцією серед міжнародних фінансових організацій, з якими співпрацює Україна, є Міжнародний валютний фонд. Україна протягом 2002-2014 рр. активно використовує фінансові та технічні ресурси Міжнародного валютного фонду для досягнення макроекономічної стабілізації, а також формування сприятливих передумов здійснення економічних реформ у рамках таких програм, як системна трансформаційна позика, стабілізаційна позика, позика на підтримку розвитку, а також попереджувального «Стенд-бай».

Серед регіональних банків розвитку, з якими співпрацює Україна варто виділити Європейський банк реконструкції та розвитку. На сьогоднішній день цей банк залишається одним з провідних інвесторів в економіку України, вкладення коштів якого несуть комплексний характер. Так, протягом 2002-2013 рр. Європейський банк реконструкції та розвитку надає значну фінансову підтримку економічних реформ в Україні, про що свідчить портфель проектів ЄБРР в Україні. Так, близько 50 % усього портфелю кредитів банку спрямовано на фінансування проектів розвитку транспортної інфраструктури, близько 40 % на підтримку проектів в енергетичній сфері України, інші кредити у фінансовий сектор (8 %), зв'язок (2 %), а також розвиток муніципалітетів (1 %).

Варто зазначити, що Європейський банк реконструкції та розвитку працює у двох напрямках, тобто надає міжнародні кредити на пільгових умовах під гарантії Кабінету Міністрів України (35 % кредитного портфеля проектів ЄБРР), а також кредитує приватні підприємства України на комерційних умовах (65 % кредитного портфеля проектів ЄБРР). Звертаючи увагу на особливості фінансування проектів цим банком, можна зауважити, що таке фінансування часто здійснюється спільно із Європейським інвестиційним банком. Зокрема з 2004 року за підтримки Європейського інвестиційного банку на різних етапах проектного циклу знаходиться 9 інвестиційних проектів для розвитку муніципальної та транспортної інфраструктури, енергетики та енергозбереження на суму понад 1848 млн євро.

Також варте уваги співробітництво України з Чорноморським банком торгівлі та розвитку. Україна є одним із крупних його акціонерів (близько 13,5 % статутного капіталу). Кредити за проектами на будівництво Трансбалканського газопроводу, кредитування малого та середнього підприємництва, створення нових і реконструкції станцій з видобування газу та нафти, розвиток послуг на експорт з України та імпорту з країн Чорноморського регіону тощо. Слід відмітити те, що залучаються кошти без надання державних гарантій, а отже, реалізація цих проектів не передбачає використання коштів Зведеного бюджету України. Таким чином, нині Чорноморський банк торгівлі та розвитку фінансує 15 проектів за участю України на суму понад 157 млн євро та 60 млн дол.

Протягом 2002-2013 рр. Україна співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями надало можливість ратифікувати угоди з Північним інвестиційним банком (у 2006 році), а також із Північною екологічною фінансовою корпорацією (у 2009 році). Діяльність цих установ скерована на захист навколишнього середовища, а також поліпшення екологічної ситуації на території Європи [7].

Варто зазначити, що Україна має досвід співпраці з однією з таких організацій із регулювання зовнішньої заборгованості, а саме з Паризьким клубом кредиторів. Так, керівництво країна в 2001 році дійшло згоди реструктурувати зовнішній борг на суму 580 млн дол. за період 2000-2002 рр. терміном 12 років з пільговим періодом у 3 роки. Реструктуризація зовнішнього боргу скоротила (надано відстрочку) виплати Паризькому клубу з 800 до 285 млн. дол. [8]. Впродовж 2002-2013 рр. поновлення співпраці з Лондонським та Паризьким клубами кредиторів не спостерігалось.

Висновки. Специфіка зовнішньої державної заборгованості у контексті співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями вказує на значний вплив зовнішнього державного боргу на економічну ситуацію. Зокрема, це являється залежністю національної економіки від вимог міжнародних організацій, саме організацій-кредиторів, а також наявність значної державної зовнішньої заборгованості протягом 2002-2014 рр. через необхідність обслуговування здійснених зовнішніх запозичень, наданих міжнародними фінансовими організаціями. Наслідками такої залежності є дестабілізація бюджетної та фінансової систем України, особливо у періоди

розгортання глобальної фінансово-економічної, боргової криз у світі, збройних конфліктів.

Незважаючи на ймовірні ризики співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями, такі зовнішні запозичення скеровуються на фінансування інвестиційних проектів для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Зазначимо, що ефективний борговий державний менеджмент має врахувати динаміку курсу національної валюти України, а також передбачати моніторинг та оцінку паритету процентних ставок на ринках капіталів (наукова новизна).

Подальших наукових досліджень потребує аналіз особливостей співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями у процесі управління зовнішнім боргом держави за 2002-2013 рр. та у перспективі з метою сприяння ефективності позиціонування України як надійного позичальника на міжнародних ринках капіталу, що забезпечить більше можливостей використання зовнішніх запозичень у процесі вирішення національних соціально-економічних завдань.

Література:

1. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.
2. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України за № 2402-XII від 03 червня 1992 року / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 33. – С. 474.
3. Державний та гарантований державою борг України станом на 31.12.2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/file/link/368703/file/Debt_31.12.2013_last.pdf.
4. Статистичні матеріали по стану державного боргу України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/file/link/352332/file/present1.xlsx>.
5. Статистичні матеріали по стану державного боргу України на 31.12.2013р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>
6. Sovereign Rating List [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://countryeconomy.com/ratings>
7. Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244829807&cat_id=244828922.
8. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник. -5-е вид., перероб. і доп. / С. Я. Боринець. – К. : Знання, 2008. – 583 с.

АНАЛІЗ, ОЦІНКА І УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ ПРИ ЗАКУПІВЛІ ЯДЕРНОГО ПАЛИВА ДЛЯ АЕС

Анотація. У статті зазначено необхідність розгляду ринкового ризику під час реалізації інвестиційного проекту, а саме на етапі введення в експлуатацію ядерного енергоблоку на АЕС. Відповідно здійснено аналіз за допомогою діаграми Ісакави. Проведено оцінку ринкового ризику та запропоновано шляхи його управління й мінімізації.

Ключові слова: енергетика, енергетична стратегія, ринковий ризик, інвестиційний проект, атомна енергетика.

Abstract. The article states the need to consider market risk during the implementation of the investment project, namely the stage of commissioning of nuclear power unit at the plant. According analyzed by using charts Isakava. Market risk are estimated and the ways of its management and minimization are defined.

Keywords: energy, energy strategy, market risk, investment project, nuclear power.

Вступ. Спрямування української економіки на європейський вектор ставить перед суспільством значні вимоги та виклики. Одним із напрямів розвитку україно-європейських відносин це енергетика. На сьогодні перед Україною в даному напрямі є одна із головних задач — реалізація «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» (далі ЕС-2030). Дана стратегія – це інтегрована модель дій держави, що спрямована на досягнення цілей національної безпеки та задоволення енергетичних потреб суспільства за найменших сукупних витрат, при цьому економічно обґрунтовано [1, с. 4]. Одним із напрямів ЕС-2030 є стратегія розвитку атомної енергетики України, що буде здійснюватися через ряд заходів із забезпечення безпеки діяльності діючих АЕС, а також реалізації інвестиційних проектів (ІП) будівництва нових ядерних енергоблоків (ЯЕБ). Саме успішне виконання ІП по спорудженню і введенню в експлуатацію ЯЕБ забезпечить розвиток україно-європейських відносин у даному напрямі. Однак успішність реалізації ІП залежить від низки ризиків. Одним із вагомих є ринковий ризик, що пов'язаний із закупівлею і поставкою необхідних ресурсів, матеріалів, комплектуючих безпосередньо для спорудження ЯЕБ та купівлею і транспортуванням ядерного палива (ЯП) для введення в експлуатацію ЯЕБ.

Постановка задачі. Здійснення аналізу й оцінки ринкового ризику, а також розробка заходів, щодо його управління й мінімізації.

Методологічна та теоретична база дослідження. Дослідження здійснено з використанням методів аналізу, синтезу, абстрагування й аналогій.

Результати дослідження. Етапи ІП відповідають життєвому циклу ЯЕБ: проектування, введення в експлуатацію, експлуатація, виведення з експлуатації. Кожному етапу ІП характерні різні види ризиків, при чому під ризиком розуміється сукупність умов, факторів, подій та ситуацій, що мають

структурно-логічний взаємозв'язок. Оскільки нами вище було зазначено, що на етапі будівництва й введення в експлуатацію одним із вагомих є ринковий ризик, а тому розглянемо його безпосередньо на етапі введення в експлуатацію.

У [2] нами було досліджено й показано розподіл ризику по категоріям передумови виникнення ризику (ПВР), ризикоутворюючі фактори (РУФ), ризикова ситуація (РС) та наслідки ризику (НС), який здійснюється у відповідності до досліджуваного об'єкту. Оєктом дослідження у даному випадку виступає ІП, а саме успішна його реалізація на етапі введення в експлуатацію. ПВР для ринкового ризику зазначаємо – купівля ЯП. Аналіз ринкового ризику проведено за допомогою діаграми Ісакави (іншими словами «скелет риби»), сутність якого полягає у відображенні факторів (відображені над горизонтальною лінією), що призводять до ситуацій (відображені під горизонтальною лінією), які в сукупності ведуть до негативних наслідків для нашого досліджуваного об'єкту (Рис. 1).

Таким чином до РУФ нами було віднесено наступні фактори:

1. Відносини між покупцем і продавцем. Рівень порозуміння та взаємодовіри між двома учасниками ринку ЯП відіграє важливу роль, оскільки відсутність непорозумінь забезпечує повну відповідність ЯП вимогам ЯЕБ. Також ключовим моментом є рівень довіри між покупцем і продавцем, адже через конфлікти є ймовірність розірвання контрактів, необґрунтованої зміни ціни тощо.

2. Відносини між країною-виробником і країною-покупцем. На сьогодні українські АЕС використовують ЯП російського виробництва, а тому враховуючи останні події, що відбуваються між Україною та Росією, існує ймовірність впливу такої ситуації на процес закупівлі й постачання ЯП на територію нашої держави.

3. Внутрішньополітична ситуація в країні-покупця. Через ряд негативних подій таких як громадянська війна, революція, політичні заворушення тощо виникає загроза дисбалансу всієї політичної ситуації в країні, що в свою чергу має прямий вплив як на економічну, так і на соціальну сфери життя.

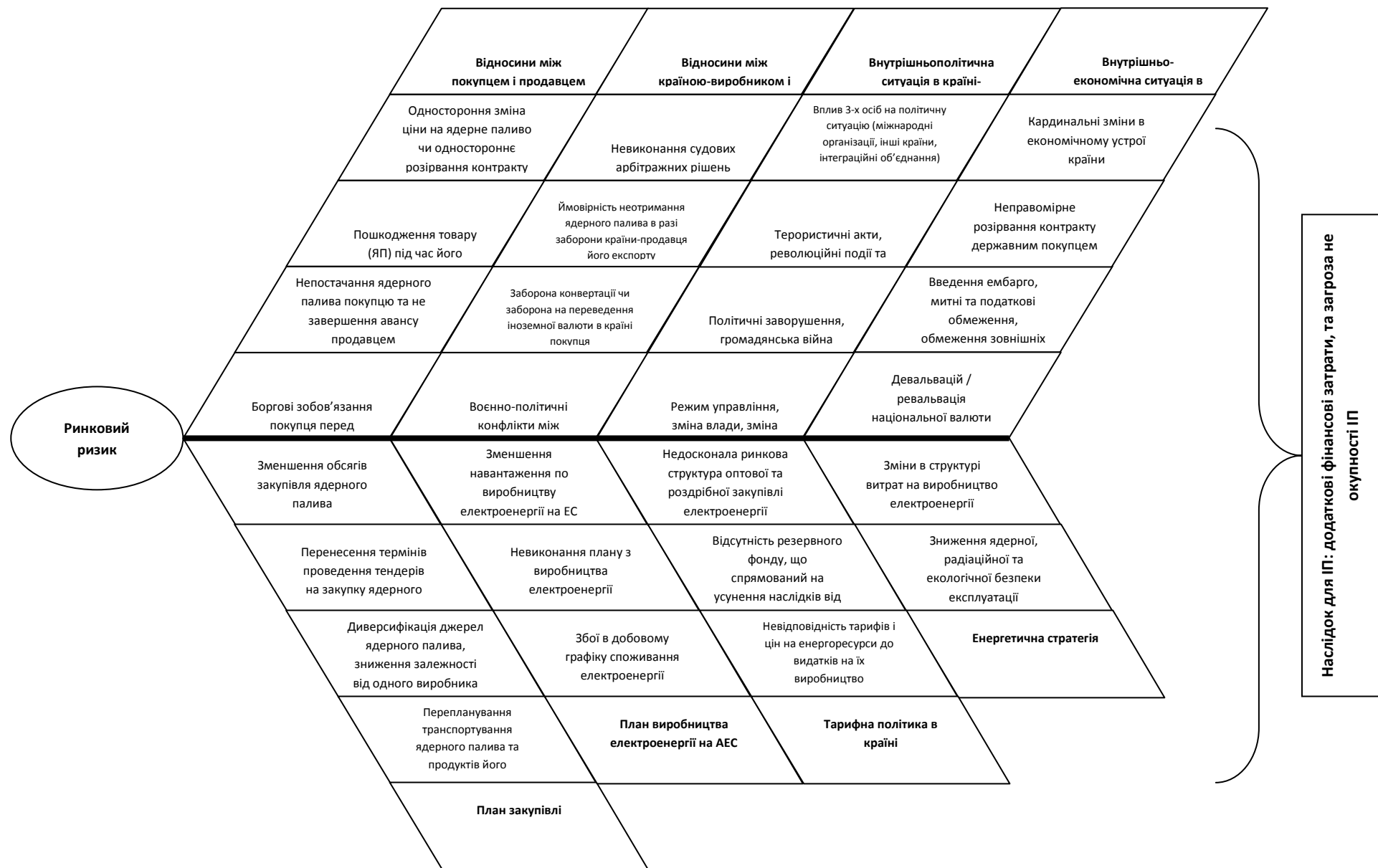

Рис. 1. Аналіз ринкового ризику за допомогою діаграми Ісакави (RCA)

4. Внутрішньоекономічна ситуація в країні-покупця. На сьогодні в Україні ми спостерігаємо девальвацію національної валюти, що призвело до дефіциту фінансування програм національним оператором. Також на закупівлю ЯП можуть вплинути кардинальні зміни в економічному устрої країни.

Настання одного або декількох із вищеперерахованих факторів призводить до настання наступних РС:

1. План закупівель, а саме ймовірність зменшення обсягів ядерного палива, перенесення термінів на закупівлю ЯП. Також РУФ можуть призвести до пошуку нових постачальників палива, однак це як і можливість, так і загроза, оскільки цей процес є досить затратним, адже вимагає додаткових витрат на проведення дослідно-промислової експлуатації, але лише після його успішного завершення виникає ймовірність отримання іншого постачальника ЯП.

2. План виробництва електроенергії на АЕС – через невчасне постачання ЯП існує загроза зменшення навантаження і відповідно невиконання плану з виробництва електроенергії, що в свою чергу призводить до збоїв в графіку її споживання.

3. Тарифна політика – через настання ряду подій, що нами було зазначено та віднесено до РУФ, тарифна політика повинна виступати як інструмент управління цими факторами, але вона має ряд недоліків та неточностей. Адже ринкова структура оптової й роздрібної закупівлі електроенергії є недосконалою, в тарифі відсутній коефіцієнт на відрахування до резервного фонду управління ризиками (оскільки такий фонд до цих пір не створено).

4. Енергетична стратегія – безпосередній негативний вплив РУФ на реалізацію ЕС-2030, адже невчасна поставка ЯП чи необґрунтоване розірвання контракту призводить до додаткових витрат, тобто відбуваються зміни в структурі витрат на виробництво. Також політична та економічна нестабільність в країні знижує ядерну, радіаційну та екологічну безпеку експлуатації АЕС.

Отже, проаналізувавши окремо РУФ та РС ринкового ризику, необхідно визначити, які саме вони мають негативні наслідки для нашого ІП. До них нами було віднесено:

- додаткові фінансові витрати – вони можуть бути в результаті диверсифікації ЯП, розірвання контракту чи зміні ціни на ЯП, затримки термінів постачання палива тощо;

- затримка введення в експлуатацію ЯЕБ – через затримка постачання ЯП, політичну та економічну нестабільність в країні, зниження рівня ядерної, радіаційної та екологічної безпеки тощо;

- не окупність ІП – пов'язане безпосередньо з кардинальними змінами в економічному устрої, терористичні акти, революційні події, девальвація валюти, дефолт тощо.

Використовуючи метод аналогій, проведемо оцінку ринкового ризику. Для прикладу візьмемо випадок із закупівлею ЯП американського виробництва для Южно-Української АЕС. ЯП було закуплено на суму 1400 млн грн [3], однак через невідповідність технічним вимогам після запуску ЯЕБ, в якому

знаходилось ЯП американського зразка, відбувся збій в системі. Роботу реакторного відділення вчасно було припинено та паливо вивантажено. Таким чином через непорозуміння (надання не вірної інформації чи не вірна інтерпретація інформації про технічні особливості ЯЕБ) між покупцем і продавцем виникла РС – збій в плані виробництва електроенергії на АЕС, що в свою чергу призвело до наступних фінансових втрат:

1) 800 млн грн збитків від закупівлі невикористаного ЯП;

2) 90 млн грн недотриманого прибутку оператором в результаті вимушеного простою АЕС [3].

У кінцевому результаті маємо наступну суму збитків від настання ринкового ризику:

$$1400+800+90=2290 \text{ (млн грн)}$$

Рис. 2. Інструменти управління ринковим ризиком

Хоча досвід диверсифікації ЯП на вітчизняних АЕС має негативні наслідки, однак цей напрям лишається одним із інструментів управління ринковим ризиком. Але для його успішного використання необхідно провести ряд заходів з дослідно-промислової експлуатації і лише в такому разі цей інструмент виявиться ефективним. Також на АЕС має бути максимально високий рівень захисту для того, щоб знизити ймовірність здійснення терористичного акту чи захопту станції в результаті громадянської війни.

Якщо ж роботу на АЕС була вимушено припинена, то в такому випадку навантаження по об'єму виробленої електроенергії повинно бути перекинуто на інші види енергії (ТЕС, ГЕС, ГАЕС тощо). Для таких заходів має бути відповідна інфраструктура й механізм передачі та перерозподілу навантаження.

Враховуючи, АЕС є стратегічними об'єктами в Україні, то відповідно відповідальність за їх діяльність та пов'язані з нею ризики лежить на державі, а тому на законодавчому рівні повинно бути врахована ймовірність настання

ризиків та сформовано резервний фонд з усунення й управління наслідків ризиків. Такий фонд можливо створити за рахунок удосконалення тарифної політики, а саме в ввести в тариф коефіцієнт на ризик, аналогічний коефіцієнту на повернення інвестицій. Таким чином, відрахування з тарифу будуть йти до фонду і в разі настання ризикових ситуацій, за рахунок цих коштів їхні наслідки будуть усуватися.

Отже, ринковий ризик при закупівлі ядерного палива виникає в результаті певних умов, подій та ситуацій, що негативно впливають на реалізацію інвестиційного проекту. Наукова новизна отриманих результатів полягає у підході до формування взаємозв'язку результатів аналізу, оціни і управління ринковим ризиком при закупівлі ядерного палива на етапі введення в експлуатацію ядерного енергоблоку, на відміну від інших прийнятих підходів враховується специфіка діяльності АЕС та об'єктом визначено не саму електростанцію, а інвестиційний проект.

Література:

1. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071 «Про затвердження «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року». – 2013. – 166с.
2. Охріменко О. О. Ідентифікація ризиків інвестиційних проектів промислових підприємств / О. О. Охріменко, Р. С. Ярецько / Економічний вісник НТУУ «КПІ», 2014 (11). – С. 495-501.
3. Муратов О. Э. Шестигранник в квадрате [Электронный ресурс] / О. Э. Муратов // Агентство ПроАтом. – Режим доступа : <http://www.proatom.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=5204>

СТРАТЕГІЧНІ ДОКТРИНИ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ: УКРАЇНА-ЄС

Анотація. У статті проведено порівняльну оцінку стратегічних доктрин України та ЄС. На основі даних розвитку автомобілебудування простежено тенденції досягнення результатів, а також виявлено проблемні місця. Акцентовано увагу на недосконалих стратегічних цілях вітчизняного автомобілебудування. Надано пропозиції щодо поточних стратегій українських підприємств.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, стратегія, обсяг виробництва та продажу, криза, ризики.

Abstract: The article provides a comparative evaluation of the strategic doctrines of Ukraine and the EU. On the basis of the development of the automotive industry trends tracked achievement and identifies problem areas. The attention to imperfect strategic goals of the domestic automotive industry. Provided suggestions on current strategies of Ukrainian enterprises.

Keywords: competition, competitiveness, strategy, production and sales volumes, the crisis risks.

Вступ. Автомобілебудування відноситься до ключових галузей у багатьох країнах світу. Кожна регіональна група автовиробників мають власні стратегічні доктрини щодо посилення конкурентних позицій. В умовах тотального скорочення виробництва на українських автомобілебудівних заводах питання формування конкурентної політики та відповідної стратегії виходу з кризи є головним.

Наукові та практичні проблеми, пов'язані з конкурентоспроможністю, конкурентним потенціалом, конкурентною політикою на різних рівнях взаємодії представлені у багатьох наукових доробках вітчизняних та зарубіжних вчених. Значний внесок у формування концепції конкуренції внесли А. Сміт, А. Курно, С. Джевонс, Ф. Еджорт, А. Маршалл, П. Сраффа, Дж. Робінсон, Е. Чемберлін, Й. Шумпетер та ін.

Питанням розвитку конкурентоспроможності на рівні українських підприємств присвячені роботи В.О. Василенко, О.А. Гавриша, В.В. Дергачової, І.З. Должанського, О.В. Зозульова, З.Є. Шершньової, С.П. Ярошенко та інших.

Разом з тим у неповній мірі розкриті науково-методичні підходи та практичні рішення щодо формування конкурентної політики та стратегії вітчизняних автомобілебудівних підприємств в умовах євроінтеграції.

Постановка задачі. Метою дослідження є узагальнення методичних підходів до формування конкурентних стратегій та прикладних аспектів їх реалізації на прикладів автомобілебудівних підприємств ЄС та України.

Методологічна та теоретична база дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення загальної економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців з питань формування та реалізації конкурентної політики.

Результати дослідження. В автомобілебудівній промисловості та суміжних галузях зайнято близько 12 млн. населення ЄС. Автомобілебудування стимулює піднесення відсталіх регіонів і слугує основою економічного добробуту країн. На думку експертів, створення одного робочого місця в автомобілебудівній галузі забезпечує створення 7-8 робочих місць у суміжних галузях - металургії, нафтохімії, електроніці, сфері обслуговування тощо [1].

Ключовими тенденціями розвитку автомобілебудування у країнах ЄС є такі [2]: посилення захисту прав інтелектуальної власності; підвищена увага до питань, пов'язаних з інноваціями; проблема захисту довкілля; постійне оновлення технічних стандартів. Така постановка завдання дає належні результати. Не зважаючи на періодичні кризові явища в економіці, стійкість галузі дає можливість швидко адаптуватися до невизначеного середовища та знаходити нові резерви для зростання (табл. 1 та 2) [3].

Таблиця 1- Виробництво транспортних засобів у світі 2008-2013 рр.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Європа	21,777,794	17,057,293	19,794,758	20,954,156	19,863,709	19,789,533
ЄС 27 країн	18,439,079	15,289,992	17,078,825	17,522,340	16,275,525	16,246,974
ЄС 15 країн	15,174,690	12,242,621	13,797,321	14,121,717	12,828,665	12,828,654
Нові члени ЄС	3,264,389	3,047,371	3,281,504	3,400,623	3,446,860	3,418,320
Інші країни Європи	2,191,605	897,696	1,621,376	2,242,685	2,515,206	2,417,025
Америка	16,858,889	12,531,425	16,343,430	17,793,809	20,089,597	21,128,805
Азія / Океанія	31,507,000	31,760,155	40,930,255	40,576,318	43,696,469	45,799,146
Африка	586,013	413,451	515,076	556,637	586,396	636,519
Світ	70,729,696	61,762,324	77,583,519	79,880,920	84,236,171	87,354,003

Складено автором за даними International Organization of Motor Vehicle Manufacturers <http://oica.net/category/production-statistics/>

Фінансова криза 2008 р. завдала збитків виробникам ЄС. Разом з тим процеси відновлення та стабілізації відбувалися значно швидше, ніж в інших країнах, зокрема в Україні (табл.3) [4].

Аналіз статистичних даних свідчить, що на момент початку світової кризи (кінець 2008 р. – початок 2009 р.) деяким європейським країнам вдалося протистояти глобальним викликам та зберегти свої ринки майже непохитними, зокрема: Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, Словаччині, а також Туреччині.

Таблиця 2. - **Продаж нових транспортних засобів 2007-2013 рр.**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Європа	21,870,739	18,644,163	18,808,302	19,739,761	18,665,874	18,282,465
ЄС 27 країн + ЄАВТ	17,283,800	16,174,666	15,622,673	15,618,244	14,325,374	14,094,984
ЄС 15 країн + ЄАВТ	15,813,252	15,228,050	14,696,720	14,683,816	13,420,004	13,181,878
Нові члени ЄС	1,470,548	946,616	925,953	934,428	905,370	913,106
Інші країни Європи	4,586,939	2,469,497	3,185,629	4,121,517	4,340,500	4,187,481
Америка	20,895,814	17,513,816	19,683,125	21,540,545	23,673,029	25,003,803
Азія / Океанія	24,252,051	28,255,489	35,128,757	35,337,911	38,228,305	40,454,477
Африка	1,278,762	1,181,065	1,273,898	1,472,738	1,599,493	1,653,058
Світ	68,297,366	65,594,533	74,894,082	78,090,955	82,166,701	85,393,803

Складено автором за даними **International Organization of Motor Vehicle Manufacturers** <http://oica.net/category/production-statistics/>

Серед 41 країни європейської частини світу, чотирьом країнам вдалося навіть покращити свої показники з обсягів реалізації автомобілів, зокрема: Німеччині на 717,14 тис., Франції на 211,03 тис., Туреччині на 63,82 тис. та Словаччині на 4,68 тис. авто [4]. За даними звіту Європейської асоціації автовиробників (АСЕА) обсяг продажів нових легкових автомобілів у країнах Європейського союзу в жовтні 2013 р. збільшився на 4,7% порівняно з жовтнем 2012 р. і склав 1 004,94 тис. автомобілів, а також вперше з вересня 2011 р. європейський ринок демонструє позитивну динаміку вже другий місяць поспіль.

Зважаючи на зазначені тенденції, у жовтні 2012 р. Єврокомісією була схвалена Стратегія розвитку автомобільної промисловості Європи "Cars 2020", що сфокусована на інноваційних і конкурентоздатних "зелених" технологіях. Проект бюджету ЄС на 2014-2020 роки передбачає виділення 80 млрд євро на фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в автомобільній промисловості. Метою стратегії, розробленої ЄС, є досягнення середнього по галузі показника викиду CO₂ в 95 г/км до 2020 року [5]. Зростання обсягів реалізації у 2013 р. і у першому півріччі 2014 р. свідчить про скоординовані дії, що вживаються Комісією ЄС, держави-члени і промисловість.

Основою конкурентної політики держав-членів ЄС є Римський договір, статті 3, 81-89 які (в редакції Ніццького договору 2001 г.): забороняють картелі та інші обмежувальні угоди між господарюючими суб'єктами; забороняють зловживання домінуючим становищем на ринках товарів і послуг та поведінку, що обмежує конкуренцію; передбачають регулювання угод економічної концентрації і заборону таких угод, які можуть призвести до підвищення концентрації на ринку і загрози конкуренції; забороняють державну допомогу господарюючим суб'єктам, що спотворює конкуренцію і торгівлю між країнами (06-Agreement on the European Economic Area).

Автомобілебудування ЄС можна ідентифікувати як олігополістичний ринок з помірною конкуренцією (жоден з виробників не захопив понад 20% ринку). Автомобілебудування в ЄС розвивається за допомогою субсидій, котрі надаються переважно з бюджету країн ЄС, хоча для розвитку автомобілебудування також використовуються кошти регіонального фонду ЄС та Європейського інвестиційного банку. Рішення про можливість надання субсидій, що перевищує 17 млн. євро приймаються Генеральним директором IV Єврокомісії після отримання відповідного повідомлення від країни, що надає субсидію, або скарги від конкурентів бенефіціара. У випадку негативного рішення Єврокомісії субсидія повинна бути або повернена до бюджету, або її розмір зменшено, або її конкуренти повинні отримати деяку компенсацію втрат.

Всі положення про конкуренцію втілюються в життя за допомогою видання належних регламентів, директив, рішень і подальшого контролю за їх виконанням. Більша частина нормативних актів у даній сфері видається Європейською комісією (ЄК) і не потребує затвердження Радою міністрів. Для того щоб підприємства і держави легше орієнтувалися у всьому різноманітті інституціональних норм і судових прецедентів, Комісія випускає звіти, путівники, основні напрямки регулювання та інші видання ознайомчого та рекомендаційного характеру.

Регулювання конкуренції в ЄС в даний час відбувається в рамках Єдиної узгодженої політики в області конкуренції. Її головною метою є забезпечення в рамках ЄС вільної конкуренції між фірмами за рахунок створення ефективного механізму наднаціонального контролю за ділової обмежувальної практикою, гнучкого і послідовного наддержавного регулювання.

У докризовий період 2008-2009 рр. Україна посідала друге місце за розміром ринку після Росії у Східній Європі. У післякризові роки це місце посіла Польща. У 2009 р. було зафіксовано падіння обсягів продаж автомобілів в Україні 74% [6]. Саме через мінливість зовнішнього та внутрішнього середовища, вітчизняний авторинок демонструє нестабільність. Серед важливих чинників, що негативно впливають на ринок можна визначити наступні [7]: загальне падіння доходів населення; девальвація національної валюти; зменшення обсягів автокредитування та інших фінансових продуктів через високу відсоткову ставку та зменшення термінів по автокредитуванню; відсутність ефективної державної підтримки вітчизняних автовиробників та фінансових установ, що здійснюють автокредитування.

Як свідчать дані табл. 2.6 2011 р. був найбільш вдалим у посткризовий період. Проте результатів 2008 р. досягти так і не вдалося. Обсяги виробництва легкових автомобілів впали майже у 9 разів, автобусів майже у 4 рази, автомобілі вантажні більше ніж у 5 разів.. У меншій мірі постраждало виробництво вагонів.

У 2013 р. у зв'язку із змінами у податковому законодавстві український ринок легкових автомобілів пережив низку потрясінь. У березні 2013 р. Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі ухвалила рішення про запровадження спеціального мита на імпорту іномарок в Україну у розмірі

6,46% на автомобілі з об'ємом двигуна більш як 1 000 куб. см, але не більш як 1500 куб. см, і 12,95% на автомобілі з об'ємом двигуна більш як 1 500 куб. см, але не більш як 2200 куб. см., яке набрало чинності 13 квітня 2013 р.

**Таблиця 3 - Виробництво продукції машинобудування
у 2008-2013 рр.**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Автомобілі легкові, тис.шт.	402	65,7	75,3	97,5	69,7	45,8
Автобуси, тис.шт.	10,2	1,5	2,7	3,7	3,6	2,6
Автомобілі вантажні, тис.шт.	11,8	2,5	4,9	3,2	2,9	2,0
Причепи та напівпричепи інші для перевезення вантажів (крім житлових або для туризму), тис.шт.	32,7	23,1	21,5	26,2	21,7	29,8
Вагони вантажні та вагони-платформи, залізничні або трамвайні, несамохідні, тис.шт.	30,2	12,7	39,6	52,7	47,8	25,3

Складено автором за даними Державного комітету статистики України

В Україні функціонують 9 автомобілебудівних підприємств, при цьому лише 4 з них займаються виготовленням легкових автомобілів. До цих підприємств належать:

1. ЗАТ “Запорізький автомобільний завод” (або ЗАТ “ЗАЗ”) (Корпорація “Укравто”) – крупновузлове (SKD) і дрібновузлове (MKD) складання легкових автомобілів [8];
2. Корпорація “Богдан” (в складі ВАТ “Луцький автомобільний завод” (або ВАТ “ЛуАЗ”), та ВАТ “Черкаський автомобільний завод “Богдан” (ЧАЗ “Богдан”)) - крупновузлове і дрібновузлове складання легкових автомобілів [9];
3. ЗАТ “Єврокар” - крупновузлове і дрібновузлове складання легкових автомобілів [10];
4. ТОВ “ВО “Кременчуцький автоскладальний завод” (або ТОВ “КрАСЗ”) – крупновузлове складання легкових автомобілів [11];

Херсонський автозавод «Віпос» в даний час проходить процедуру банкрутства. Згідно даних, розміщених в Єдиному держреєстрі судових рішень, ініціатором банкрутства виступило регіональний підрозділ податкової інспекції у Херсоні [12].

Асоціація «Укравтопром» розробила Стратегію розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів на період до 2015 року. Головною метою Стратегії є вдосконалення господарсько-правових відносин на автомобільному ринку України, забезпечення розвитку української автомобілебудівної промисловості, її інтеграції у світове автомобілебудування, зростання обсягів продукції автомобілебудівного комплексу та доходної частини бюджетів всіх рівнів, підвищення ефективності виробництва в умовах СОТ та Зони вільної торгівлі з ЄС.

Недоліками зазначено стратегії є відсутність чітких заходів державного регулювання автомобільної галузі; відсутність методичного підходу до

прогнозування основних показників; відсутність механізмів практичного впровадження заходів у галузь.

Крім вже згаданої стратегії з метою підтримки автомобілебудівної галузі України на законодавчому рівні прийнято ряд нормативно-правових актів: Закони України «Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні», «Про розвиток автомобільної промисловості України», а також «Концепцію розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів на період до 2017 року», та «Державну цільову економічну програму розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів на період до 2015 року» та інші.

Стосовно перспектив інноваційного розвитку автомобільної галузі, то необхідно відзначити, що науковці виділяють декілька основних шляхів розвитку цієї галузі в Україні.

Перший передбачає створення національної автомобілебудівної галузі на основі передачі технологій іноземними компаніями. Другий – регіональна інтеграція, що дає змогу розвивати поділ праці серед різних регіонів. Для третьої конфігурації властива інтеграція нових країн.

У результаті нестабільної ситуації в Україні, падіння платоспроможності населення ряд підприємств автомобільної промисловості вимушені призупинити виробництво.

Звичайно при розробці стратегії нереально було передбачити всі ці події, проте це доказує не досконалість розробленої стратегії, котра зазначила серед своїх основних завдань "Збільшення обсягів експорту продукції автопрому" при цьому не ставлячи за мету розширити коло потенційних імпортерів, а продовжуючи переважно орієнтуватись на російський ринок. Таким чином, якщо українські автовиробники не знайдуть своєчасну гідну заміну своїм споживачам або не отримають своєчасну державну допомогу, український автопром ризикує ще сильніше відстати від розвитку або навіть майже зникнути.

Діагностика конкурентної політики українських автомобілебудівних підприємств констатувала, що запас міцності українських автомобілебудівних підприємств не дозволив протистояти економічній та політичній кризам, що мають місце в країні. Ряд підприємств вимушені припинити виробництво. Наявна Концепція Державної цільової економічної програми розвитку легкового автомобілебудування на період до 2020 р. не врахувала усіх можливих ризиків. Тож на сьогодні підприємства галузі зайняли позицію очікування.

Висновки: Стратегічні доктрини є частиною політики економічного та соціального розвитку держави і спрямовані на формування та розвиток конкурентного середовища, захист інтересів національних підприємств та споживачів. Пріоритет макроекономічних інтересів визначає першочергове право держави визначати завдання конкурентної політики, формувати стратегію та обирати тактику.

Література:

1. Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 року № 1174 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 31. – Ст. 1628.
2. Trends and drivers of change in the European automotive industry: Mapping report. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004.
3. Офіційний сайт OICA [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oica.net/>
4. Офіційний сайт Європейської асоціації автовиробників (ACEA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.acea.be>
5. CARS 2020 Report on the state of play of the outcome of the work of the High Level Group // http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/automotive/cars-2020/index_en.htm#h2-1
6. Потенціал галузі автомобілебудування в Україні. Ключові моменти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://investukraine.com/wp-content/uploads/2012/06/Growth-potential-of-Ukrainian-automotive-industry-key-aspects-Anna-Shalina-Deloitte.pdf>
7. Мовчаренко В.В., Гливенко В.В. Аналіз ринку легкових автомобілів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/NvChdieu/2011_3/index.htm
8. Офіційний сайт ПАТ “Запорізький автомобілебудівний завод”. Режим доступу до сайту: <http://www.zaz.ua/ukr/>
9. Офіційний сайт корпорації “Богдан”. Режим доступу до сайту: <http://www.bogdan.ua>.
10. Офіційний сайт ЗАТ “ЄвроКар”. – Режим доступу до сайту: <http://www.eurocar.com.ua>.
11. Офіційний сайт ТОВ “ВО “КрАСЗ”. – Режим доступу до сайту: <http://krasz.com.ua>.
12. Херсонский автозавод «Випос» в шаге от банкротства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forbes.ua/news/1365165-hersonskij-avtozavod-vipos-v-shage-ot-bankrotstva>

***МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА:
ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ
ТА ПРАКТИКИ***

Збірник наукових праць

Випуск 4

Спецвипуск

присвячений круглому столу

***«Бізнес-ефекти на ринку
інтелектуальної власності у
контексті інтеграції України в ЄС»,
26 листопада 2014 р.***